ANNECİĞİM
BANA ALLAH'I ANLATIR MISIN

HÜSEYİN ZAHİT

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

Allah İnancı Konusunda Neler Anlatılmalı?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Allah İnancının Öğretiminde Metod ve Prensipler

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi araştırmaları, insanın hiçbir dönemde dinden ve kutsal varlık düşüncesinde uzak yaşamadığını göstermektedir. İnsanoğlu tarih boyunca, herhangi bir şekilde, Yüce bir Yaratıcıya inanmış ve O'na karşı şükran hisleriyle eğilmiştir. İnsanı inceleyen bilimler, onun ruhunda inanma duygusunun var olduğunu, inanmanın aynı zamanda bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ihtiyacın doğru bir şekilde doyurulması ve tatmin edilmesi gerekmektedir. Yoksa inançsızlığın meydana getireceği boşluk ciddî yıkımlara sebep olabilir. İnsanların batıla ve yanlış inanışlara yönelmesinin temelinde de, bu boşluğu doldurma gayretleri vardır.

İnsanın maddî ihtiyaçlarının yanında manâ dünyasına ait ihtiyaçları vardır. Bunların başında inanma ve bu doğrultuda hayatına şekil verme ihtiyacı gelmektedir. İnanma sayesinde insan, zihnini, kalbini ve duygularını tatmin eder, manâ âlemine ait arayışlarına cevap bulur. Yüce bir

varlığa inanma, insanın iç dünyasına ait korku ve endişelerine çare olduğu gibi, onun duygularını da tatmin etmektedir. İnanma, aynı zamanda insanın düşünce dünyasına ait birçok karmaşık meseleyi çözmektedir. Nereden gelip nereye gittiğini ve dünyada bulunmasının gayesini merak eden insana, Allah inancı dışında cevap vermek mümkün değildir.

Yaratılışında fıtratına koyulmuş olan inanma duygusunun yönlendirmesiyle insan, âlemi yaratan Yüce Allah'ı arayıp bulacaktır. Bazen Allah'a çağıran rehberlerin olmadığı fetret dönemleri yaşanabilir, bazen de insanın içindeki inanma duygusu başkaları tarafından bastırılabilir. Fakat insan her şeye rağmen özüne dönecek, tekrar Allah'ı bulacaktır. İnsanımız, birkaç yüzyıldır dinden ve Allah'tan uzaklaştırılmasına rağmen, bugün tekrar dine dönüşün tecrübesini yaşamaktadır.

Son yüzyıllarda bazı fikir akımlarının ortaya koyduğu Allah'ı inkâra ait düşüncelerin insanlar üzerinde yıkıcı tesirleri oldu. Ortaya atılan bu fikirler, bilimin ürünü gibi gösterildi. Sahte bir takım delillerle insanlar aldatıldı. Neticede Allah'ı inkâra götüren bu akımların tesiriyle kafalarda tereddütler oluştu. Bu şekilde bilimle dinin ters düştüğü fikri yerleşmeye başladı. Böylece birçok şüphe ve tereddüt insanların zihninde ve kalbinde yıkımlara sebep oldu. İnanan insanların bile büyük sarsıntı yaşadığı dönemler oldu. Açılan derin yaraların izleri, hala insanların fikrinde ve kalbinde varlığını korumaktadır.

Çeşitli fikir akımlarının ortaya attığı inançsızlık düşüncesiyle insanımız Allah'tan ve dinden uzaklaştı. Bu

uzaklaşmanın sebep olduğu ahlakî ve sosyal yıkımların vahim sonucu ortadadır. Gelinen bu nokta, günümüz dünyasını ciddî anlamda tehdit etmektedir. Bu gidişatın sebep olabileceği muhtemel durumu tahmin etmek zor değildir. Birçok insan bu çöküşün tek kurtuluş çaresinin tekrar dine dönmekte olduğunu kabul etmektedir. Yoldan çıkmış insanları durdurabilecek tek şey, Allah inancı ve Allah korkusu olacaktır.

Yaşanan bunca tecrübe göstermiştir ki, insandaki inanma duygusu uzun süre bastırılamaz. Bir gün gelir insan fıtratının sesine kulak verir ve Allah'a döner. Bugün böyle bir dönüşün sonucu olarak, vicdanının sesinden hareketle yollara düşen insanımız, birkaç asırlık yıkılışın ardından tekrar ayağa kalkmaya başladı. Hakk'ın kapısından kaçmış bendeler, ait olduğu yere dönmeye başladı ve kalbinin tepelerindeki boz kırları zümrüt yeşiline çevirmeye azmetti. İnancın sihirli dünyasına doğru, kendi ruhunu aramak için yollara koyuldu.

Asırlarca süren tahribatın tamiri, öncelikle fikir ve kalp planında olmalıdır. Kirlenmiş zihinler temizlenmeli, paslanmış kalpler cilalanmalıdır. Bunun çok kolay olmayacağı muhakkak. Nitekim yıkmak kolay, tamir ise hayli güç olmaktadır. Fakat inanıyoruz ki, kalpleri evirip çeviren Rabbimiz dilerse zorlar kolay olur, kalpler imanın ışığıyla aydınlanır. Yeter ki, Hakk'ın kapısına baş koymuş, marifet ufkunda dolaşan, Allah'ın adını duyurmak için yollara düşmüş gönül erleri azimle yoluna devam etsin. İnanıyoruz ki, bu gayretler sonucunda kalplerin kapısı ardına kadar açılacak ve insanımız kendi değerlerine sahip çıkacaktır.

Bu çalışma, Hakk'ı anlatmayı ve vicdanlara duyurmayı kendisine vazife edinmiş gönül erlerinin ızdırabına merhem olmayı hedeflemektedir. Rabbim, önce kendi vicdanlarımızda O'nu duymayı ve O'nun rızasını yakalamayı nasib etsin. Bu niyet istikametinde yapılan bütün gayretlere netice ihsan etsin. Kendisini kalplerimize duyursun, adını bütün cihana yayma konusunda bizi muvaffak kılsın.

Hüseyin ZAHİT

İnanma, bütün insanlarda yaratılıştan varolan ve fıtratının gereği olan bir ihtiyaçtır. Yüce bir Yaratıcıya inanmayan insanın hayatını devam ettirmesi, hayatın zorluklarıyla mücadele etmesi ve hayatın manasını çözmesi oldukça zordur. İnsanın bedenin ihtiyaçları olduğu gibi, ruhunun da ihtiyaçları vardır. Ruhunu doyuramayan insan büyük bir boşluğun içine girer. Bu boşluğu doyurma amacıyla da yüce bir varlığın ve kutsal değerlerin peşine düşer. Belki bu arayış içinde yanlış yönlere sapmalar da olabilir. Aya, güneşe, yıldızlara ve buna benzer kutsal zannedilen varlıklara tapanlar olabildiği gibi, din görünümlü bir takım organizasyonların peşine düşenler de çıkabilir.

İnsanlık tarihi boyunca bütün dönemlerde dinî inanç ve

kutsal varlık arayışı hep var olmuştur. Toplumları inceleyen bilim dallarının ortaya koyduğu sonuçlar, hiçbir dönemde insanoğlunun dinden ve Yüce Varlık inancından uzak olmadığını göstermektedir. Bu da din duygusunun insanda fıtri olduğunu gösterme açısından önemlidir.

Çocuklarda çok küçük yaşlarda inanma ihtiyacı kendini göstermektedir. Çocuk, kâinattaki düzenin ve işleyişin, etrafındaki varlıkların ne olduğu, nasıl varolduğu ve varlığın manası üzerinde sürekli sorular sorarak, içindeki merak hissini doyurmak ister. Bu yönelişlerin ve arayışların doyurulması çocuğun zihin gelişimi açısından çok önemlidir.

Çocuğun arayışlarının ve yönelişlerinin tatmini için Allah'a inanmak başlangıç noktası olmalıdır. Allah'ı anlatmadan çocukların sorularına cevap bulmak da imkânsızdır. Tabii ki, çocuğa inanmayla ilgili ve dini konularda verilecek bütün bilgiler Allah'a iman temelinde verilmelidir. Özellikle varlıkların yaratılış hikmetleri, insanın dünyadaki yeri ve görevi konuları Allah'a imanla irtibatlı olarak verilecek konulardır. Aynı zamanda güzel ahlak la ilgili değerler de aynı şekilde Allah'a imana bağlanmalıdır.

Cenab-ı Hakk'ın bilinmesi, yaratılışımızın hedefi ve fıtratımızın da gayesidir. Her şeyden önce O'nun yolunda olmak, ancak O'nun tam manasıyla bilinmesiyle devamlılık kazanır. Fert planında ruhen kanatlanıp yükselme, sonra da aile planında huzura kavuşma bu yolla mümkün olur. Bu sayede insan kendisi için mukadder olan ufka ulaşabilir. Bütün bunlar, O'nu azametiyle kavramaya, O'ndan gelen sinyallere açık bulunmaya bağlıdır.[1]

Yaratılışın gayesi öncelikle Allah, insan ve kâinat gerçeğinin farkına varıp, imanla yaratılışın hikmetini sezmektir. Böylece insan, Allah'a karşı görevini, kâinat içindeki yerini ve sorumluluklarını anlayacaktır. Sistemli bir düşünceyle ve disiplinli bir faaliyetle insan olmanın farkını yaşayacaktır. Böyle bir hayatın anlamı ve gayesi olacaktır.

Allah Teâla'nın hakkıyla bilinmesi, inanan ve inanmayan herkes için bir ihtiyaçtır. İnanan insan, Allah'ı bilme adına bir seviye elde eder ve vicdanında hakkıyla duyarsa, O'nu başkalarına anlatmak için çaba sarf eder. Allah'ı anlatma ve O'nu sevdirme, iyi bir donanım ister. İnsan, inanma noktasında zirveleri tutsa da, i'lay-ı kelimetullah adına, yani Allah'ın adını duyurmak için yeterli bilgi birikimi yoksa, bu işin bir yanı eksik kalmış olacaktır. İnsan, hem kendisi için, hem de başkalarına anlatma gayesiyle, Allah hakkında bilinmesi gerekenleri öğrenme gayreti içinde olmalıdır.

Allah inancının öğretiminde çocukların zihin, duygu ve beden gelişimi dikkate alınmalıdır. Dönemlere göre çocuğa neler anlatılması gerektiği iyi bilinmeli, uygun yöntemler seçilmelidir. Genel manada din öğretimi açısından, özel manada Allah inancı açısından takip edilmesi gereken yöntemler ve prensipler iyi bilinmelidir.

Allah inancı konusunda sevgi ön planda olmalı, çocukta mevcut olan duygulardan faydalanılmalıdır. Yaşlara göre çocukların ihtiyaçları iyi bilinmeli, ilgi duyduğu konular üzerinde ağırlıkla durulmalıdır. Özellikle çocukların soruları ve merakı değerlendirilmeli, bu soruları Allah'a iman konusunun anlatımında bir fırsat olarak bilmelidir.

Her şeyden önce Allah inancı konusunda anlatılabilecek temel meseleler iyi bilinmeli, tatmin edici bir bilgi birikimine sahip olmalıdır. Allah inancının öğretiminin kolay olmadığı unutulmamalıdır. Samimiyetle yapılan gayretler, yeterli bir birikim olmadan bazı yanlışlara sebep olabilmektedir. Allah inancının en temel konu olduğu düşünülürse, bu konudaki yanlışlar bütün dinî meselelere karşı çocuğun menfî tavır takınmasına sebep olabilir.

Allah inancının öğretiminde, öncelikle anlatılması gereken temel konular iyi bilinmeli, bunun yanında çocuğun seviyesi ve bu konunun öğretiminde takip edilmesi gereken yöntemler iyi araştırılmalıdır. Bu üç husustan hiç birisi ihmal edilmemeli, öğretimde hepsinin bir bütünlük içinde ele alınmasına dikkat edilmelidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUĞUN GELİŞİM BASAMAKLARI VE ALLAH İNANCI

A. Çocuğun Din Eğitiminde Gelişim Özellikleri Dikkate Alınmalıdır

Çocuklar, gelişim basamaklarının her döneminde, fizik, zihin ve duygu bakımından farklı özelliklere sahip bulunmaktadırlar. Eğitim faaliyetlerinde, dönemlere göre çocuğun sahip olduğu özellikler iyi bilinmeli ve buna göre yöntem ve muhteva belirlenmelidir. Çocuğa verilecek eğitimin verimli olabilmesi, onu iyi tanımaya ve bu doğrultuda eğitim yapmaya bağlıdır. Çocuğu tanımadan ve dikkate almadan, eğitim adına yapılan gayretler boşa gidebilir.

Dönemlere göre çocukların kapasitesi ve ihtiyaçları tespit edilerek, bu doğrultuda onların seviyesine uygun hareket edilmelidir. Çocuğun eğitiminde verim elde edebilmek onun dünyasına girmeye ve ona yakınlaşmaya bağlıdır. Büyükler kendi dünyalarından hareketle eğitim öğretim adına karar verirlerse başarısız olabilirler. Çocukların çok farklı dünyaları vardır. Bu dünyaya girmek ve onları tanımak şarttır.

Çocukların dinî duygularının uyarılıp geliştirilmesinde ve dinî bilgilerin kazandırılmasında dikkat edilmesi gereken

hususlardan birisi de, onların gelişim dönemlerine uygun bir din eğitimi yapmaktır. Seviyelerinin üzerinde, anlayamayacakları kelime ve kavramlarla çocuklara dinî bilgileri vermeye çalışmak, beklenen sonucu kazandırmayacaktır. Söylenenleri anlamadıkları için, verilmek istenenlere karşı ilgisiz kalabilirler.[2]

Her anne baba, çocuğun genel manada din eğitiminde ve özellikle ona Allah'ı anlatırken, seviyesine göre neler yapması gerektiğini mutlaka sorarak öğrenmelidir. Bu konunun uzmanlarına giderek, reçete alıp çocuğu o reçete ve kurallara göre yetiştirmeye çalışmalıdır. Diyelim ki, lise seviyesine gelmiş bir çocuğunuz var, delilsiz, mesnetsiz 'Allah vardır' demeniz bir işe yaramayacaktır. Hatta bu bazen Allah'ı inkar etmesine bile sebep olabilir. Bu noktada bazen, felsefeden, bazen de farklı bilim dallarından yararlanarak, çocuğun seviyesine uygun bir tarzda dinî bilgiler verilebilir. Ama bunu küçük yaşlarda yapmaya kalkarsanız kafasını tamamen bulandırabilirsiniz. O halde bir doktor gibi, çocuğun seviyesini, yaşadığı dönemi, kültür çevresini bilerek ona göre bir şeyler vermek mecburiyetindeyiz.[3]

Çocuğun gelişim özellikleri incelendiğinde, özellikle din eğitimi açısından önemli bir konuyla karşılaşılır. Zihin gelişimi açısından incelendiğinde, çocuğun 11 yaşlarına kadar soyut düşünemediği ortaya çıkar. Dinî kavramların en önemlilerinin de soyut olduğu düşünülürse, küçük yaşlardaki çocuklara soyut kavramlar nasıl anlatılmalıdır? Özellikle Allah inancı, din eğitiminin en temel konusu olduğu-

2 Mustafa Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.57.

3 M. Fethullah Gülen, Çekirdekten Çınara, Nil Yayınları, İstanbul, 2002, s.76.

na göre, çocuğun soyut düşünemediği dönemlerde Allah inancı nasıl verilmelidir? Burada çocukların gelişim basamaklarını dikkate almanın önemi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); "Herkese akıl derecesine göre davranın."[4] buyurmaktadır. Bu hadis-i şerif, çocukların akıl seviyelerini ve gelişim basamaklarını dikkate almanın önemini vurgulamaktadır.

Her konuda olduğu gibi, Allah'a iman konusunun öğretiminde de, çocuğun gelişim basamaklarını bilmenin ve buna göre öğretim yapmanın büyük önemi vardır. Özellikle soyut konularda çocuğun zihin gelişimi ve duyguları mutlaka hesaba katılmalıdır. Çünkü çocuklar Allah'ı kendi zihin sınırları içinde hayal ederler. O'nu aklında bir yere oturtmaya çalışır ve kendine has yorumlarıyla, kendi kelime dağarcığı içinde anlamaya çalışırlar.

B. Fıtratın İnanmaya Hazır Olduğu Bilinmelidir

Allah fikrinin kaynağı, insanın fıtratıdır. O, kendisini anladığı günden beri, Allah'ın kudretine teslim olma, ondan yardım bekleme, her şeyin ondan geldiğini bilme duygusuna sahiptir. Bu yüce kudrete korku ve ümitle bağlanmış, O'nun önünde diz çökmüş, yalvarmış, O'na yaklaşmak istemiştir.[5] Bu duygu her insanın saf ve bozulmamış fıtratında vardır. İnsan, toplumdan uzak, yalnız başına yaşasa bile, aklını kullanarak bu âlemi yaratan birisi olduğunu anlayabilir.

İnsanda doğuştan mevcut bulunan fıtrat sayesinde in-

4 Ebu Davud, Edep, 22.

5 M. Rahmi Balaban, İlim Ahlak İman, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.3.

san, Yaratıcısını arar ve O'na yönelir. Aynı zamanda fıtrat, iyiyi ve doğruyu anlayabilecek yapıdadır. Kur'ân'da; *"Yüzünü ve özünü, hak din olan İslam'a yönelt. Yani Allah'ın insanları yaratmasında esas kıldığı o fıtrata uygun hareket et. Allah'ın bu yaratışını kimse değiştiremez. İşte dosdoğru din budur"*(Rum, 30/30) buyrulmaktadır. İnsan yaratıldığında fıtratında inanma duygusu vardır ve inanmaya hazır olarak doğar.

Her insan, Allah Teâla'ya iman edebilecek bir fıtratta ve her eşyayı olduğu gibi anlayabilecek bir kabiliyette yaratılmıştır. İman, yaratılışta insanlara yerleştirilmiş bir tabiat olmasına rağmen, bazıları imandan yüz çevirdi ve fıtratını unuttu.[6] Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: *"Doğan her çocuk fıtrat üzeredir. Sonra onu anne ve babası Yahudi yapar, Hıristiyan yapar, Mecusi yapar."*[7] Buradaki fıtrat ifadesi İslam olarak değerlendirilmiştir. Yani çocuk İslam'ı kabul edebilecek bir yapıda dünyaya gelir. Doğuşta Allah'ı ve Allah'ın emirlerini kabul edebilecek bir fıtratta yaratılmasına rağmen, çevrenin ve anne babanın etkisiyle insan fıtratı bozulur ve Hakk'tan uzaklaşır.

İnsan ilk yaratılışta tam ve olgun olarak yaratılmadığı için zaman içerisinde terbiye ile olgunlaşır. İnsan fıtratı ilim ile beslenerek, terbiye ve güzel ahlakla olgunlaşır.[8] İnsanda doğuştan var olan inanma duygusu beslenmeli ve eğitimle olgunlaştırılmalıdır. Kendi haline bırakılırsa kaybolup gidebilir.

---

6 Zeynü'd-Din Gazzali, İhyâ u Ulûmi'd-Din, cilt:1-4, Tercüme: Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1989, c.I, s.219.

7 İbn Hanbel, Müsned, 4, 24. .

8 Gazzali, İhyâ u Ulûmi'd-Din, c.II, s.141.

Başkalarının ilgi ve yardımına muhtaç güçsüz çocuklarda, bitmez tükenmez bir merak ve anlama isteği vardır. Çevresinde olup biten her şeyi öğrenmek ister. Bu arayışlar, çocuğun sonsuza yönelik boyutunu ortaya koyar. Sonsuzluğa duyulan bu özlem, çocuktaki dinî inancın ve Allah'ı arayışın hareket noktasıdır.[9]

İnsanın bazı tehlikeler ve felaketler karşısında çaresiz kaldığı zaman, tabiatüstü bir kurtarıcı ve İlahî yardıma başvurduğu görülmektedir. Bu durumlarda dua bir yardım isteme çığlığıdır. Şüpheci ve inançsızlar bile, çaresizlik durumunda Allah'a dua etmeye ve yardım istemeye yönelirler. Bazen de insanlar maddî ve ahlakî güçlükler içinde bulundukları zaman, kendiliğinden Allah'ı düşünürler. Özellikle kendisini tehdit altında hissettiği zaman, her şeye gücü yeten Allah'a yalvarıp yakarır.[10] İnsanda fıtrî olan bu yönelişlerden faydalanılmalı ve bu tür duyguları Allah'ı anlatmak için bir fırsat bilmelidir. Bu şekilde insanların vicdan ve duygu bakımından uygun olduğu zaman dilimleri değerlendirilmelidir.

Bazı insanlar vardır ki, bilinçli olarak Allah'a inanmadıkları halde, hayatta karşılaştıkları bazı zorluk ve yıkıntı anlarında, varlığını inkâr ettikleri Allah'a dua ederler. Bazı insanlar da vardır ki, derin sefalet ve ümitsizlik anlarında, kendilerindeki iç baskı devamlı Allah'a çağrı yapar.[11] Sıkıntılar içinden çıkılmaz bir hale gelince, bütün çareler tükenince, tek ümit kaynağı ve çarenin Allah olduğunu anlar-

9 Hökelekli, Din Psikolojisi, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.254.

10 Hökelekli, Din Psikolojisi, s.87, 89, 91.

11 Antoine Vergote, Din, İnanç ve İnançsızlık, çev: Veysel Uysal, M.Ü.İ.F. Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.239.

lar. Kur'ân-ı Kerim bu gerçeği birkaç yerde dile getirmiştir:

"Gemide olduğunuz zamanı düşünün: Gemiler, tatlı bir rüzgârla içindeki yolcuları alıp götürdüğü ve yolcular da bundan ötürü keyiflendikleri bir sırada, birden gemiye şiddetli bir fırtına gelir. Dalgalar her taraftan onları sarar ve artık kendilerinin tamamen kuşatılıp bir daha kurtulamayacaklarını zannedince, bütün niyaz ve ibadetlerini yalnız Allah'a tahsis edip gönülden O'na yalvarırlar: 'Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bu felaketten kurtarırsan, mutlaka şükreden kullarından olacağız!' derler" (Yunus, 10/22).

"İnsanın başı derde girince, gönülden O'na yönelerek Rabbine yalvarır. Ama sonra Allah kendi tarafından ona nimet ve imkân verince, daha önce bütün acziyle gönülden O'na yalvardığını unutur." (Zümer, 39/8) Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde, insanın bir Yaratıcıya, yüce bir kudrete inanma ihtiyacı ve kabiliyeti olduğu belirtilmektedir.[12] İnsanın içindeki Allah inancı, özellikle çaresiz kaldığı anlarda, içinden çıkamadığı sıkıntı ve zorluk durumunda kendini göstermektedir.

Ayet ve hadislerde görüldüğü gibi, çocuk doğuştan Allah'a inanmaya hazır durumdadır. Onun duyguları ve kabiliyetleri inanmaya elverişlidir. Çocuğun bu saf fıtratı bozulmadığı sürece, Allah'a iman konuları ve inanç esasları çok rahatlıkla anlatılabilir ve çocuk kolaylıkla bunları kabul eder. Fıtrat eğitim yoluyla geliştirilmelidir. Çocuğun fıtratı bozulmadan ve dış dünyadaki bir takım günahlarla zihni bulanmadan inanca ait meseleler çocuğa verilmelidir.

12 Nahl, 16/53; İsra, 17/67; Rum, 30/33.

C. Çocuğa Erken Yaşlarda Din Eğitimi Verilmelidir

Çocuklarda dine ilgi başladığı çağdan itibaren dinî konular üzerinde akıllarının erdiği kadarı ile konuşabilmeye onları teşvik etmek, olgun bir Allah anlayışına hazırlık için gereklidir. Çocukluğunda Allah ile ilişki kurmayı öğrenememiş bir kimsenin, ilerde bunu sağlıklı bir biçimde elde edebilmesi güçtür.[13] Çocukta ileri yaşlarda görülen birtakım yanlış düşünce ve davranışların temelinde, erken yaşlarda sağlam bir din eğitiminin verilememesi vardır.

Çocuklar gözlerini, dillerini, ellerini ve ayaklarını kullanmaya başlar başlamaz, onlara kâinata bakmayı, ellerini açıp Allah'a dua etmeyi ve yalvarmayı, gözle görülmeyen Allah huzurunda eğilmeyi öğretmek lazımdır. Onlar dinî konularda her şeyi kolayca öğrenmeye ve benimsemeye kabiliyetlidirler. Çocuklar söz anlama ve nasihat dinleme yaşına girer girmez, her şeyden önce insanların bu dünyada bulunma gayelerini anlatmalıdır.[14]

Küçük yaşta verilen din eğitimi daha kalıcı ve daha etkili olmaktadır. Bu yaşlardaki eğitimin, müspet veya menfi, sonradan değiştirilmesi oldukça zordur. Özellikle 0-7 yaş bu açıdan en önemli dönemdir. Peygamberimiz küçük yaşta öğrenmenin kalıcı olduğunu belirtmek amacıyla, küçük yaşta öğrenmeleri "taş üzerine yazı yazmaya" benzetiyor. Yaşlılıktaki öğrenmeyi de "su üzerine yazı yazmaya"[15] benzeti-

13 Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990, s.53.

14 Yan Amos Comenius, Büyük Didaktika, çev: Hasip A. Aytuna, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964, s.214.

15 Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, 1/125.

yor. Küçük yaşlarda çocuklar zihin ve duygu yapısı itibariyle almaya ve öğrenmeye çok müsaittir. Öğrendiklerini kolay kabul eder ve hayatı boyunca unutmaz. Ayrıca çocuğun karakteri küçük yaşlarda şekillenir. Onun zihni ve kalbi kötülüklerle, çirkin şeylerle kirlenmeden, Allah'a ve dine ait esaslar anlatılırsa, ilerideki hayatına bunlar şekil verecektir.[16]

Özellikle 3 yaşından sonra çocuklar soru sorarlar ve bu 5-6 yaşlarında zirveye ulaşır. Onların soruları, etrafındaki dünyayı tanımaya yöneliktir. Onlar etrafında gördükleri her şeyin nasıl meydana geldiğini ve niçin böyle olduğunu sorarlar. Bu sorular, Allah inancı olmadan cevaplanamayacak sorulardır. Bir yere kadar her şeyin sebebi anlatılsa da, sonunda Allah yarattı demeden bu soruları cevaplamak mümkün değildir. Çocukların soruları din eğitimi açısından değerlendirilmeli ve dine ait bilgiler, özellikle inanç esasları küçük yaşlarda verilmelidir. Sorular, çocuğun bu meselelere ilgisini gösterir. İlginin olması da bilgileri daha kolay öğrenmesini sağlar ve bu bilgiler aynı zamanda kalıcı olur. Eğer çocuğun sorularına cevap verilmezse ileriki yaşlarda bu konulara ilgisi azalacak, başka konulara yönelecektir. Dolayısıyla ileri yaşlarda bu tür bilgileri vermek daha zor olacaktır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuklara erken yaşlarda iman esaslarının, daha sonra ise Kur'ân'ın öğretilmesini istiyordu. Bir grup gence Peygamberimiz önce imanı öğretmiş, daha sonra Kur'ân'ı öğretmişti.[17] Peygamberimiz, çocuklar konuşmaya başladıkları zaman Allah'ı ve

16 Gazzali, İhyâ u Ulûmi'd-Din, c.II, s.169.

17 İbn Mace, Mukaddime, 9.

kelimeyi tevhidi öğretiyordu. Abdülmuttalip oğullarından bir çocuk konuşmaya başladığında Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şu ayeti yedi defa okutarak talim ettiriyordu: *"De ki; çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, acizlikten ötürü bir yardımcısı da bulunmayan Allah'a hamdolsun!* (İsra, 17/111)"[18] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in uygulamaları, çocuk konuşmaya başlayınca din eğitiminin verilmesi gerektiğini gösteriyor. Bu da yaklaşık olarak 2 yaş civarıdır, denilebilir. Bu yaşlarda çocuklara Allah demeyi ve kelime-i tevhidi öğreterek din eğitimine başlamalıdır.

D. Allah İnancı Erken Yaşlarda Verilmelidir

Dinî düşüncenin merkezini Allah inancı oluşturmaktadır. Bütün inanç esasları Allah inancıyla irtibatlı olarak verilir. Küçük yaşlarda çocuğun din eğitimine Allah inancıyla başlamak gerekir. Sonra anlatılacak bütün dinî bilgiler, Allah inancı merkeze alınarak verilmelidir. Çocuk ilk defa Allah demeyi öğrenmeli, Allah'a dua etmenin ve O'na yönelmenin tecrübesini yaşamalıdır.

Çocukları sürekli meşgul eden, merakını çeken en önemli kavram, Allah kavramıdır. Çocuklar konuşmaya ve anlamaya başladıktan sonra, "Allah'ı anlama" konusu sürekli canlılığını korumaktadır. Etrafındaki büyüklerinden duydukları "Allah korusun, Allah'a ısmarladık, Allah bilir, İnşallah, Maşallah" gibi sözler onların ilgisini ve merakını çeker. Özellikle anne ve baba Allah'a iman konusunda bir şeyler verme gayretinde ise, çocuklar erken yaşta Allah'a

---

[18] İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 1/348.

yönelirler. Aslında çocuklar Allah düşüncesine yabancı değildir. Fıtratın inanmaya hazır olmasından dolayı Allah'a karşı sevgi duyar ve daima O'na yakın olmayı arzu eder.

Yaratılışta çocukların ruhuna dinî inanç yerleştirilmiştir. Allah'a inanmak için dinî ilgisini, eğilimini, arayışını ve özlemini daha küçük yaşlarda dışarıya yansıtmaktadırlar. Çocuklar Allah'a inanırken itiraz etmeden, şüphelenmeden, sebebini araştırmadan içten gelerek inanmaktadır.[19] Küçük yaşlarda çocukların Allah'a olan ilgisi karşılıksız bırakılmamalı, bu ilgi değerlendirilmelidir. Yoksa büyüdüğü zaman bu ilgisi kaybolabilir.

Çocukluk çağlarında yapılması gereken din eğitimini daha sonraki yaşlara bırakmak ve ihmal etmek tehlikelidir. Çocuğun körpe dimağı ve tertemiz ruhu, erken yaşlardan itibaren Allah sevgisi ile beslenmezse başka şeyler onun yerini alabilir. Çocuk uzun bir süre dinî meselelerle hiç ilgilenmeden, hayatın türlü olayları içinde yaşarsa, onun ruhuna Allah sevgisi yerine Allah'a karşı saygısızlık duygusu gizliden gizliye girebilir. Bir süre sonra çocuk, farkında olmadan, Allah'a karşı yabancılık duymaya başlayabilir. Çocuk bir kere böyle bir duruma düştükten sonra, bu duyguları onun ruhundan söküp atmak ve yerine Allah sevgisini yerleştirmek kolay olmaz. Hatta bazen çocuk, hayatının sonuna kadar dine ve Allah'a yabancı kalmakta devam eder.[20]

Çocukların küçük yaşlarda etrafındaki dünyaya karşı

---

[19] Kerim Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1987, s.43.

[20] Comenius, Büyük Didaktika, s.213..

büyük bir ilgisi ve merakı vardır. İleri yıllarda bu merakı azalabilir ve canlılığını kaybedebilir. Bunun için çocuklara küçük yaşlarda merakını tatmin edici bilgiler verilmelidir. Bu dönemde çocuğa çevresindeki varlıklara bakarak Allah'ı anlatmalı, her şeyi O'nun yarattığı, idare ettiği düşüncesi verilmelidir.

Çocukta Allah inancının ilk belirtileri 3-4 yaşlarına doğru kendisini göstermeye başlar. Allah çocuklar için gerçek bir sığınak ve güvenlik kaynağıdır. Çocuklar güçsüzlük, çaresizlik durumlarında tabii olarak yardıma ve sığınmaya hazırdır. Allah inancının çocuğu rahatlatıcı ve sakinleştirici bir etkisinin olduğu görülmektedir.[21] Küçük yaşlarda çocuğun sığınma ve emniyet ihtiyacı, aynı zamanda sevgi ihtiyacı Allah'ı anlatmak için değerlendirilebilir. Gerçek sığınak ve emniyet kaynağı, çaresizlik anlarındaki tek dayanak Allah'tır, düşüncesi verilmelidir.

Çocukta erken yaşlarda başlayan, dünyayı ve kendini öğrenme merakı sayesinde çocuk dinî konularla karşı karşıya gelir. Çocuklarda dil gelişimiyle birlikte, dinî kavramlarla karşılaşma olacaktır. Çocuğun Allah kavramıyla karşılaşması sadece yaşla ilgili değildir. Olgunlaşmanın yanında, çevrede yaşanan ve öğretim konusu yapılan dinin onun üzerindeki etkisi küçümsenemez. İbadetlerin ve inanca ait düşüncelerin ağır bastığı yerlerde dine karşı ilgi çok erken olmaktadır. Dolayısıyla çocukta Allah ve din şuurunun oluşmasında gelişim özelliklerinin önemi kadar, ailesinin ve diğer büyüklerinin davranış ve sözlerinin de büyük etkisi vardır.[22]

21 Hökelekli, Din Psikolojisi, s.262..

22 Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, s.70.

Çocuğun içinde mevcut olan inanma duygusu, aile ve diğer insanlar tarafından beslenirse, çocuk dine ve Allah düşüncesine daha çok ilgi duyacaktır. Çocuğa verilecek iyi bir eğitim, erken dönemlerde çocukta Allah inancını güçlendirecek ve ileride öğreneceği konulara ışık tutacaktır. Çocuk bütün olaylara ve bütün kâinata bu gözle bakacak, sağlıklı düşünmeyi öğrenecektir.

Peygamberimiz, çocuklar konuşmaya başladıkları zaman Allah'ı ve kelime-yi tevhidi öğretiyordu.[23] Bir defasında O (sallallâhu aleyhi ve sellem); *"Çocuklarınıza ilk öğreteceğiniz kelime 'Lâ ilâhe illallah' olsun"*[24] buyurmuşlardır. Çocuk konuşmaya başladığında tabii olarak anne-baba der. Fakat iradi olarak söyleyeceği ilk söz "Allah" olmalıdır.[25] Allah inancının yerleşmesini sağlamak amacıyla bazı ayetlerin ve dua cümlelerinin çocuğa öğretilmesi gerekir. Çocuk bunları çok anlamasa da Allah'a karşı ilgisi artacak, ilerideki hayatında zihnine nakşedilen bu cümleleri anlamaya çalışacaktır. Böylece çocuğun şuuraltı beslenmiş olacak, şuuraltında oluşan bu birikim çocuğun hayatına ve düşüncelerine yön verecektir.

E. Çocuğun Gelişim Dönemleri ve Allah İnancının Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler

1) Genel İlkeler

Allah inancının öğretiminde, çocuğun yaşlara göre gelişim özellikleri, kabiliyetleri ve ilgileri dikkate alınmalıdır.

23 Bu konuda geniş bilgi için bkz.: İbn Ebi Şeybe, Musannaf, 1/348.
24 Abdurrezzak, Musannef, 4/334.
25 Heysemî, Mecmauz-Zevaid, 8/159...

Yaşa bağlı olarak çocukta meydana gelen değişiklikleri bilmelidir. Bu sayede çocuğun dünyasına girip, onun konuştuğu dili anlamak, ilgi ve merakını çözmek mümkün olacaktır. Çocukların zihinlerinin öğrenme kapasitesi bilinmeli, hangi duygular içinde olduğu anlaşılmalıdır.

Çocuğun gelişiminin her basamağında ihtiyaç ve yönelişleri farklı olur. Temel ihtiyaçlar arasında emniyet, güven, dayanma, korunma, sığınma, sevilme gibileri en önemli olanlardır. Çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimi bu ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanmasına bağlıdır. Bahsettiğimiz bu ihtiyaçların tatmininde Allah inancının önemli bir rolü vardır. Çünkü Allah, çocuklar için gerçek bir sığınak, dayanak ve emniyet kaynağıdır. Onlar çaresiz ve ümitsiz kaldıkları zaman Allah'ı aramakta ve O'na yönelmektedirler.[26]

Tabiatla iç içe olan çocuklar, bazı şeylerden çok etkilenerek, onlara karşı ilgi duymaktadır. Tabiattaki birtakım varlıklar ve olaylar hakkında düşünmeye başlar ve soru sorar. Bu Allah inancının daha erken yaşlarda gelişmesine yardımcı olabilir.[27]

Çocuğun gelişim özellikleri bilinmeli, ona göre ilke ve metotlar takip edilmelidir. Çocuğun yaşına göre anlayıp kavrayabileceği şekilde inanca ait bir takım bilgiler verilmelidir. Burada çocuğun gelişim özelliklerinden kastettiğimiz, özellikle din eğitimi açısından değerlendirilmesi gereken, dil gelişimi, zihin gelişimi ve duygu gelişimi gibi özelliklerdir. Bu konuda bilinmesi gereken birtakım genel

26 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.129-130.

27 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.171.

ilkeler bulunmakla beraber, her dönemin kendine has bir takım ilkeleri bulunmaktadır.

Çocukların gelişimi açısından üç önemli alandan bahsetmek istiyoruz. Bunların başında dil gelişimi gelir. Öğretim faaliyetlerinde dil gelişimini iyi bilmek ve bazı ilkelere riayet etmek gerekecektir. Çocuklarda dil gelişiminde dört ilkeden bahsedilebilir. Bunlar;

1- Diğerlerinin dilini anlamak,

2- Kelimeleri telaffuz etmek,

3- Kelime dağarcığı inşa etmek,

4- Kelimeleri cümle içinde yerleştirmek.[28]

Allah'ı çocuklara anlatırken, dil gelişim ilkelerine dikkat etmelidir. Çocuk öncelikle birinci basamakta, bizim kullandığımız cümleleri anlamaya çalışacaktır. Biz günlük hayat içerisinde "Bismillah", "Allah korusun", "İnşallah", "Maşallah", "Allah bilir" gibi cümleler kullanırız. Çocuklar bunları nerelerde, nasıl kullandığımıza dikkat ederler. Kendileri de bu cümleleri tekrar etmeye çalışırlar. Büyükler Allah inancının öğretiminde öncelikle buna benzer kalıp ifadeleri, dua cümlelerini çocuklara ezberletmelidir. Bu ikinci bir basamak olacaktır. Bu ifadeler ve kavramlar çocuğun zihninde Allah hakkında geniş bir kelime dağarcığı inşa edecektir. Daha sonra ise, Allah inancına ait birtakım konularla karşılaştıkça çocuk zihninde yerleştirdiği kelimelerle bu konuları anlamaya çalışacak ve bir bütünlük oluşturacaktır.

Gelişimin önemli bir yönü de zihin gelişimidir. Çocuğun zihin gelişimi çok uzun bir dönem devam etmektedir.

[28] Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s.90.

Ancak 13-14 yaşından sonra çocuğun zihni, yetişkin bir insanın seviyesine ulaşabilir. Zihin gelişimini tamamlamamış bir çocuğa siz ne anlatırsanız anlatın, onun anlayabileceği kendi zihin kapasitesi ölçüsünde olacaktır. Bunun için çocuğun her dönemde zihin kapasitesi ve anlama kabiliyeti ölçülerek bilgiler verilmeli, anlatmak istediğimiz konu onun seviyesine indirgenmelidir.

Zihin gelişimi açısından üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu da, çocuğun 12 yaşına kadar soyut düşünememesidir. Bu konu din eğitimi açısından ve Allah inancının öğretiminde çok önemli bir problem olarak karşımıza çıkar. Çocuklara soyut düşünemedikleri dönemde Allah, âhiret, melek gibi soyut kavramlar nasıl anlatılmalıdır? Soyut düşünemedikleri için anlatmama yoluna gitmek doğru değildir. Çünkü 12 yaşa kadar olan dönem çocuğun din eğitimi açısından çok önemlidir. Bu dönemde çocuk temel bilgileri almış olmalıdır. Burada yapılması gereken soyut kavramları çocuğun seviyesine ve anlayışına göre takdim etmektir. Bu konuda uygun metot ve ilkeler kullanılmalıdır. Hangi konunun ne kadar anlatılacağı ve hangi yollarla anlatılacağı bilinirse bu problem ortadan kalkacaktır. İleride yaşlara göre çocuğun zihin gelişimi ve yapılması gerekenler konusu ele alınacaktır.

Çocuklarda bulunan temel duygu ve ihtiyaçlar, Allah'ı anlatma ve Allah inancını güçlendirme amacıyla değerlendirilmelidir. Çocuklarda farklı dönem ve yaşlarda, bazı duygu ve ihtiyaçlar ağırlıklı olarak hissedilir. Bu ihtiyaçlar ve duyguların yaşlara göre gelişim seyri iyi bilinmeli ve Allah inancının öğretiminde faydalanılmalıdır. Çocuklardaki

temel duygu ve ihtiyaçların neler olduğu ve bu konuda neler yapılabileceğine konusuna ileride temas edilecektir.

2) 2-4 yaşlar

Çocuğun merak duygusunun çok ileride olduğu bir dönemdir. Çocuk etrafındaki her şeyi sorup öğrenmek ister. 2 yaş dolaylarında başlayan sorgu çağı, 4 yaşında en yüksek düzeye ulaşır. Çocuk her şeyin nasıl olduğunu ve neden böyle olduğunu sorar.[29] Soruları başka sorular takip eder. Çocuğun bitmek bilmeyen sorularının cevabını vermekte güçlük çekeriz. Birbirini takip eden neden ve niçinler sonunda Allah'a dayanmak zorundadır. Anne babalar çocuğun sorularını hassasiyetle ve sabırla cevaplamalıdır. Soruların cevabı kısa, öz ve doğru olmalıdır. Çocuk anlayamaz düşüncesiyle yanlış cevaplar verilmemelidir.

Çocuk 2 yaşında din ile karşılaşır. Özellikle 3 ve 4 yaşları dinî inancın canlılık kazandığı bir dönemdir. Dolayısıyla çocuğun dinî inançla karşılaşması çok erken yaşlara dayanmaktadır. Bu yaşlarda çocuklar Allah'ı ve din ile ilgili konuları öğrenmek için özel ilgi göstermektedir. Çocuklar Allah'a inanırken hiç şüphe duymaksızın, itiraz etmeden inanırlar.[30]

3-4 yaşlarında çocuklar Allah kelimesini daha fazla kullanırlar. Allah insanüstü bir özellikte algılanır. Dine karşı ilgileri tamamıyla anne ve babalarının ilgisine bağlıdır. Onların yaptığı dua ve ibadetleri tekrar ederler.[31] Anne baba-

29 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.108.

30 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.41.

31 Zeynep Nezahat Özeri, Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi, DEM Yayınları, İstanbul, 2004, s.69.

nın ilgili olmadığı durumlarda, çocuğun Allah'a karşı ilgisiz olduğu zannedilebilir. Çocuk etrafından inanca ait bir şeyler duymamışsa ve bu konularda soru sormuyorsa, bu onun ilgisiz olduğunu göstermez. Bu durumda çocuk içindeki inancı ifade etmekte güçlük çekmektedir.

Bu dönemde çocuk masallara ve hikâyelere karşı çok ilgilidir. Bu hikâyeler çocuğun zihin ve hayal gücünün gelişmesi açısından çok önemlidir. Allah inancı, bu yaşlarda çocuğa bir takım hikâye ve kıssalar vasıtasıyla verilebilir. Böylelikle konuları daha kolay anlayacak ve hikâyelere daha çok ilgi duyacaktır. Hikâye ve kıssalar soyut düşünemeyen çocuğun, soyut konuları anlamasını kolaylaştıracaktır.

Bu yaşlar çocukların duygularının yoğun olduğu dönemlerdir. Özellikle sevgi, merhamet gibi duygular öndedir. Allah inancı sevgi ve merhamet temelinde anlatılırsa daha etkili olur. Allah'ın kullarını seven ve merhamet eden olduğu üzerinde sıkça durulmalıdır. Ayrıca bu dönemde çocukların korku ve endişelerine karşı Allah'ın koruması, görüp gözetmesi, kullarına yardım etmesi gibi konular anlatılmalıdır. Böylece sevgi ve güven duyguları içinde Allah'a yönelmesi sağlanabilir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadislerinden anladığımız kadarıyla, Allah'a imanın öğretilmesi çocuğun konuşmaya başladığı dönemden itibaren, yani takriben 2 yaşlarında olmalıdır. Daha sonra ise çocuğa Allah'ın güzel isimlerinden bazıları öğretilebilir.

Bu yaşlarda, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in uygulamalarında olduğu gibi, çocuğa Allah inancını verecek bir takım kalıp ifadeler, dualar, şiirler öğretilebi-

lir ve ezberletilebilir. Bu ifadeler ayetlerden ve hadislerden alınmış olursa daha etkili olur. Çocuğa öğreteceğimiz bu cümleler hakikî tevhidi yerleştirecek ifadeler olmalıdır. Çocuk bu yaşlarda soyut düşünemediği için bunları anlamakta güçlük çekebilir. Fakat bu kavramlar şuur altında yer ederek, hayatı ve olayları değerlendirmesinde ona yol gösterecektir. Çocuk olaylara bu kalıplardaki ifadeler doğrultusunda bakacak ve ileri yaşlarda bunları daha iyi anlayamaya başlayacaktır. Böylece ezberlediği kavramların manaları zamanla zihninde netleşecektir. Farkında olmasa da çocuğun zihnini ve düşünme şeklini bu ifadeler yönlendirecektir.

3) 4-7 yaşlar

4 yaş çocuğun dinî dünyaya ilgisinin altın çağıdır. İlahî âlem, füsun uyandıran şahane bir düzende kurulmuştur ve büyüleyici hisler uyandırır. Daha önceki yaşlarda anne ve babasını çok büyük olarak gören çocuk, 5 yaşından itibaren her şeyi bilmez, her şeye gücü yetmez olduğunu anlar. 6 yaşında çocuk, Allah'ı bütün evrendeki varlıkların yaratıcısı olarak tasarlar.[32]

Bu yaşlarda da çocuk soyut şeyleri düşünemez. Çocuğun zihin gelişimi aynen 2-4 yaşlarında olduğu gibi soyut konuları anlamaya yeterli değildir. Dolayısıyla bizim kullandığımız birçok kelimeyi çocuk anlamayacaktır. Fakat bu, çocuğa bir şey anlatılamaz anlamına gelmez. Soyut konular uygun yöntemlerle ve gerektiği kadarıyla anlatılabilir. Bazı konuları anlamasa bile şuuraltında bu konuda bir birikim oluşur. Bu birikimi zamanı gelince anlayacaktır.

32 Antoine Vergote, "Çocuklukta Din", Çev: Erdoğan Fırat, Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi, C. XXII, s.315-329, Ankara, 1978, s.317-319.

Çocuk zihnindeki bu birikimle hayatı ve olayları değerlendirir. Olaylara bu açıdan bakar ve bir zaman sonra zihnindeki birikimin ne anlama geldiğini daha net anlar.

Soyut düşünemeyen çocuk, bu yaşlarda Allah'ı etrafında gördüğü şeylere veya insanlara benzetecektir. Allah en büyük denildiğinde, etrafında en büyük cisim ne varsa ona benzetir. Bazen büyük bir binaya veya gök cisimlerine benzetebilir. Bazen tanıdığı ve büyük gördüğü bir insana benzetebilir. Çocuğun Allah tasavvurunun somuttan soyuta geçmesi zaman alacaktır.

Bu dönemde çocukların büyük bir bölümü ayrıntıları dikkate almazlar, genel olarak algılarlar. İlişkisiz objeleri ve kavramları bütünleştirirler. Çocuk her şey arasında her türlü ilişki kurabilir.[33] Çocuklara bu dönemde, Allah inancı ile ilgili konular ayrıntılara girilmeden verilmelidir. Ayrıntılara girildiği takdirde çocuk bunları dikkate almayacaktır.

Çocuk 5-6 yaşından itibaren, kendi kendine, tabiattaki olayların nasıl olduğu ve varlıkların başlangıcı gibi konular hakkında kendiliğinden sorular sorar.[34] Soruları neden ve niçin şeklinde olur. Çocuklar etrafında gördüğü varlıkların niye kısa veya uzun olduklarını, neden büyük veya küçük olduklarını sorarlar. Bu soruları bir yere kadar cevaplamak mümkündür. Fakat daha sonra cevaplar bir yerde tıkanır kalır, daha öteye gidemez. Orada 'Allah böyle yarattı' demekten başka cevap yoktur. Çocuğun soruları sonuç itibariyle onu Allah inancına götürmektedir. Bu sorular, Allah'a inancın öğretimi açısından bir fırsattır. Aynı zamanda so-

33 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.88.

34 Pierre Bovet, Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi, çev: Selahattin Odabaş, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1958, s.88.

ruların cevaplanabilmesi ve çocuğun aklındaki şüphelerin giderilmesi de Allah inancı olmadan çok zordur.

7-8 yaşlarına kadar çocuklar Allah'ı insana benzetmektedir. 'O büyük bir insandır, ama görülmez' düşüncesi hâkimdir.[35] 8 yaşından sonra bu düşünce giderek azalmaktadır. Bu dönemde Allah'ın insana benzemediği, hiçbir varlığa, hiçbir yönüyle benzemediği sürekli işlenmelidir. Çocuğa Yaratanın yaratılanlardan farklı ve üstün olduğu anlatılmalıdır.

4 yaşından altı yaşına kadar çocuklar Allah'ı ilahî özellikleriyle beraber algılar. Bu dönemde çocuk, zaman ve mekânın ötesinde, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve her yerde hazır olan bir Allah anlayışına sahiptir. Bu yaştaki çocuk, Allah'ı bütün kâinatın yaratıcısı olarak düşünür. Bununla beraber çocuklarda Allah'ı özel bir insan olarak düşünme de görülür. Bu yaştaki çocuklar Allah'ın gökyüzünde olduğunu düşünürler.[36]

Soyut düşüncenin gelişmediği bu dönemde, soyut kavramları çocuklara somut olaylardan hareketle anlatmak gerekir. Böylelikle çocuk, somuttan soyuta doğru yavaş yavaş bir geçiş yapacaktır. Dolayısıyla bu dönemlerde tabiattan ve gördüğü çevreden örnekler vermeli, hikâyeler anlatmalıdır.

Ayrıca bu dönem çocukların etrafından gelen etkileri çok kolay kabullendikleri bir dönemdir. Güvendiği ve saygı duyduğu insanlardan gelen bütün bilgilere açıktırlar ve itiraz etmeden doğruluğuna inanırlar. Bunun için o yaşlar-

35 Yavuz, Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s. 174-175

36 Özeri, Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi, s.70.

daki çocuğa Allah inancına ait temel meseleleri vermekte acele etmek gerekir. Dine ve inanca ait meseleler yeterince verilemezse, çocuğun zihni gereksiz ve yanlış şeylerle dolabilir ve onları silmek zor olabilir.

4) 7-11 yaşlar

Bu yaşlarda mantıkî düşünme başlamıştır. Daha önceki dönemde duygular ağır basmasına rağmen, bu dönemde duygu ve mantık dengesi sağlanır. Aynı zamanda bu dönemde çocukların dili hızla gelişmektedir. Bazen dili bir yetişkin gibi kullandığı görülür.[37] Bu yaşlarda çocuklar çevrede olup biten hadiseleri ve varlıklar arasındaki ilişkileri daha net olarak kavramaya başlar. 6-7 yaşından itibaren çocuklar soyut düşünmeye doğru adım atarlar. Ama tam olarak soyut kavramları anlamaya başladıkları yaş 11-12 olmaktadır.

Çocuklar bu dönemde, etrafındaki olaylarla kendisi arasında bir bağlantı kurmaya çalışır. Bu yaşta etrafında gördüğü dünyanın nasıl işlediği, neden ve nasıl meydana geldiklerini öğrenmek ister. Bu dönemde neden ve niçin soruları artmaktadır. Her şeyi en ince detayına kadar sorup öğrenmek ister. Bu dönemdeki sorular, daha çok ayrıntıya ait sorular olduğu için, dikkatli cevaplanması gerekir.

Yedi yaşından sonra çocuğun dış dünyaya olan ilgisi daha çok artmaktadır. O, etrafında gördüğü âlemi Allah'ın nasıl yarattığını, neden yarattığını, yaratılışın gayesinin ne olduğunu öğrenmek ister. Çocuğun düşünce kabiliyeti geliştikçe, buna paralel olarak Allah'ın sıfatları hakkındaki düşünceleri de gelişmektedir. O Allah'ın her şeye gücünün

37 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.115.

yetebileceği, bütün âlemi yaratması gibi konuları daha iyi anlamaya başlar.

Yedi yaşından itibaren çocuklar soyut düşünce basamağına ulaşırlar. Bu yaştaki çocuklar etrafında gördükleri nesneler ve olaylar hakkında akıl yürütmeye başlarlar. Bu şekilde eserden müessire, yani Allah'ın yarattığı varlıkları inceleyip, bunların nasıl yaratıldığını düşünerek Yaratıcının varlığı fikrine ulaşırlar.[38] Bu dönemde çocuğun varlıklar üzerinde düşünmesine yardımcı olmalı, buradan hareketle Allah inancını anlatmalıdır.

Çocuklarda Allah inancının somuttan soyuta geçmesinde etkili olan en önemli konulardan birisi, etrafındaki insanların yetersizliğini görmeleridir. Çocuk, en büyük olarak zannettiği anne babasının, öğretmeninin bazı konularda aciz kaldığını görmektedir. Bu da çocuğun her şeye gücü yeten, insanlardan farklı, gördüğü âlemin dışında bir Yüce Kudret aramasına sebep olur. Bunun dışında soyuta geçmede etkili olan en önemli husus çocuğa verilen eğitimdir. Allah'ın insana benzemediği, çocuğa çeşitli şekillerde anlatılmalıdır. Bu konuda resim ve hikâyelerden faydalanılmalı, örneklerle konular izah edilmeli, böylece soyut düşünme kabiliyetinin gelişmesine yardımcı olmalıdır.

Bu çağlarda çocuklar, aşırı duyarlı olmanın yanında, anlatılanlardan ve yaşadıklarından çok kolay etkilenmektedirler. Çocuk hiçbir dönemde bu kadar etkiye açık değildir. Bu dönem, dinî bilgilerin çocuğa anlatılması ve özellikle Allah inancının yerleşmesinde en verimli bir dönem

38 Ömer Özyılmaz, Çocukluk ve Gençlik Çağında İslamî Eğitim ve Psikolojik Temelleri, Pınar Yayınları, İstanbul, 2003, s.136-137..

olarak kabul edilmelidir. Çünkü çocuk, anlatılan her şeyi rahatlıkla benimsemektedir.

Özellikle 7-9 yaşları arasındaki çocuklar, Allah'a inanmayı bir ihtiyaç olarak kabul eder ve Allah inancı olmadan yaşamanın mümkün olmadığını anlarlar. Bu yaştaki çocuklar, Allah'ı bir takım sıkıntı durumlarında tek sığınak olarak görürler. Bu inanç onları rahatlatmaktadır. Bu dönemde çocuklarda birtakım korkular olabilir. Hayata karşı bazı endişeler taşıyabilirler. Bazen de bunlar bir çıkmaz haline gelebilir. Çözülmez olarak gördükleri problemlerine yardım edebilecek yüce bir kudret ararlar. Bu tür durumlarda tek sığınak ve tek çare olarak Allah'ı görürler.

7-9 yaşlarındaki çocuklar Allah'ın varlığı ve zatı üzerinde daha çok düşünmektedirler. Allah'ın büyüklüğü, birliği ve nasıl var olduğunu anlamak isterler. Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın nasıl olduğunu merak ederler. 10-11 yaşlarındaki çocuklar ise, Allah'ın hayvanları, insanları ve bitkileri nasıl yaratıp büyüttüğünü, neden yarattığını, Allah'ın her şeye gücünün nasıl yettiği gibi soruları merak etmektedirler. Bunun yanında Allah'ın yeryüzündeki her şeyi nasıl gördüğü, insanların düşündüğü ve kalbinden geçen şeyleri nasıl bildiği gibi konuları araştırırlar.[39]

5) 11-15 yaşlar

Bu dönem, çocukların her şeyi zihninde tetkik edip süzgeçten geçirdiği, soyut düşünebildiği, genellemeler yapabildiği bir dönemdir. Aynı zamanda çocuklar başkalarının görüşlerini daha rahat anlayabilir, başkaları gibi düşüne-

39 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.83-85.

bilir, olaylar olmadan sonuçlarını kestirebilirler.[40] Bu yaşlardaki bir çocuğa rahatlıkla Allah inancı konusunda her şey anlatılabilir. Anlatılanları anlama konusunda çocuğun zihin gelişimi açısından bir problem yoktur.

Bu dönemde çocuğun zihin gelişimi, Allah'a imana ait konuları anlamaya müsaittir, çünkü soyut düşünme kabiliyeti yeterince gelişmiştir. Anlattığımız her şeyi çocuk zihninde değerlendirip, ölçüp tartarak kabul eder. Bunun için ifadelerimiz sağlam zemine oturmalı ve mantık boşlukları olmamalıdır. Çocuklara her şey anlatılabilir düşüncesiyle metotsuz ve rast gele bir yol izlenmesi elbette yanlıştır. Anlatılması gereken konular arasında bir sıra takip edilmeli, dikkatli bir metot seçimi olmalı ve çocuğun durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu esaslara dikkat edildiği takdirde her şey anlatılabilir.

Çocuk 11 yaşına kadar Allah'a iman konusunda temel bilgileri almalı ve zihnindeki tereddütler izale edilmelidir. Bu dönemde daha önce çocuğa anlatmaktan çekindiğimiz, anlayabileceği konusunda tereddüt ettiğimiz konuları verebiliriz. Allah inancını yerleştirdikten sonra, bunun karşısında şirk ve küfrün ne demek olduğu ve hangi davranışların şirk olduğu gibi bazı konulara girilebilir. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Lokman (aleyhisselam) oğluna nasihat ederken, önce Allah'a şirk koşmamasını söylüyor ve şöyle diyor; *"Yavrucuğum! Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşma, çünkü Allah'a şirk koşmak çok büyük bir zulümdür."*(Lokman, 31/13) Allah'a imanı öğretirken, bunun karşısında şirkin ne kadar büyük bir tehlike olduğunu da anlatmak gerekir.

40 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.270-271.

11 yaş sonrası dönemde bazen çocukta endişe ve umutsuzluk görülür. Aynı zamanda yüksek duygusallık görülür. Bu yaşlara ait endişe ve korkuların giderilmesinde Allah inancının önemli bir rolü vardır. Önündeki hayata karşı birtakım umutsuzluklar taşıyan çocuk, Allah inancı sayesinde hayata sarılır. Çocukların problemlerinin Allah inancı vasıtasıyla çözülmesi, onların Allah'a daha çok yaklaşmaları ve inancının güçlenmesine de vesile olacaktır.

12-13 yaşından sonra çocuklarda, inanmaya ait konular daha çok yer eder. Bu dönemde Allah'ın varlığını kabul konusunda ve Allah hakkındaki sorulara cevap verme açısından fazla zorluk yaşanmaz. Allah'ın varlığını ve yüceliğini derin bir duygu ile içlerinde hissederler. Sıkıntı ve zorluk anlarında Allah'ın güç ve kudretine sığınırlar. Çünkü insanın yapısında yüce bir varlığa karşı yöneliş vardır.[41] Soyut düşünme kabiliyetinin gelişmesiyle beraber bu yaşlardaki çocuklar, Allah'ın her zaman ve her yerde olduğunu kabul ederler. Allah her yönüyle üstün bir Allah'tır.

F. Allah İnancının Öğretiminde Çocuktaki Temel Duygu ve İhtiyaçlardan Faydalanılmalıdır

Çocuklarda farklı dönem ve yaşlarda, farklı duygu ve ihtiyaçlar ağırlıklı olarak hissedilir. Çocuktaki duygu ve ihtiyaçların yaşlara göre gelişim seyri iyi bilinmeli ve Allah inancının öğretiminde faydalanılmalıdır. Burada çocuklardaki temel duygu ve ihtiyaçlardan bahsederek, bu konuda neler yapılabileceğine değinmek istiyoruz.

41 Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s.114-115.

İnanma insanın duygularıyla çok yakından ilgilidir. Aynı zamanda inanma, insandaki duyguları geliştirme açısından yapıcı bir etkiye sahiptir. İnanan insan içindeki kötü duygulara gem vurmasını öğrenir. İyi duygular ise, Allah'ın emirleri doğrultusunda, kötülüklerden uzaklaşarak ve iyi işler yaparak beslenir. İnanma insandaki duyguları beslediği gibi, bu duygular vasıtasıyla çocuğun Allah'a olan inancı da artar. Bunun için inanmaya götürecek duygular iyi bilinmeli ve bunlardan faydalanılmalıdır. Burada inanma açısından önemli olan bazı temel duygu ve ihtiyaçlara temas etmek istiyoruz.

1. Korku ve Güven

Çocukların her gelişim döneminde farklı korkuları vardır. 1-2 yaşlarında karanlıkta kalmaktan korkan çocuklar, daha ileri yaşlarda hayvanlardan korkar. Bazı dönemlerde ise tabiattaki afetlerden korktukları görülür. Çocukların sağlıklı gelişimi ve sağlıklı bir psikolojiye sahip olabilmeleri için korkularını yenmeleri gerekir. Çünkü küçük yaşlarda baş edilemeyen ve uzun süre devam eden korkular, ömür boyu kalıcı izler bırakabilir. Bazen bu korku, korktuğu şeyden uzaklaşma şeklinde kendini gösterebilir.

Korkular yaşla birlikte artmaktadır. Özellikle 2-5 yaşları arasında çocukların korkularında farklılaşmalar ve artmalar görülür. Bu dönemlerde en sık rastlanan korkular arasında, hayalî yaratıklar, karanlık, hayvan, şimşek, yalnız kalmak gibi şeyler sayılabilir. 6 yaşlarından itibaren bu korkularda azalmalar görülebilir. Korku durumunda çocukların tepkisi

o objeden uzaklaşma şeklinde olmaktadır.[42] Bu dönemde çocukların korkularını dikkate alarak, Allah'tan korkutacak konulara fazla girmemeye dikkat edilmelidir. Çünkü bu korkular çocuğun Allah'tan uzaklaşmasına sebep olabilir. Bu konuda birçok olumsuz örnek bulmak mümkündür. Bir çocuk anne ve babası tarafından sürekli Allah'ın azabıyla ve cehennemle korkutuluyordu. Tatile çıkmayı düşünen aile, bunu çocuklarına söyleyince, çocuk şunu sormuştu; *"Orada Allah var mı?"* Anne baba; *"Allah her yerdedir oğlum, bunu niye sordun?"* deyince şu cevabı almıştı; *"Allah insanları yakıyor, ben Allah'ın olmadığı bir yere gitmek istiyorum."* Anne ve baba hatalarını anlamışlardı. Yaptıkları yanlış, çocuğu Allah'tan uzaklaştırmıştı.

İleri düzeyde yerleşmiş korkular, başarılı bir eğitim yöntemi ve çocuğa verilecek sevgiyle giderilebilir. Çocuk aynı zamanda güven duyabileceği birini bulunca rahatlayabilir.[43] Korkular yaşayan çocuğa Allah'ın kullarını sevip koruduğu, zorluklar ve sıkıntılar karşısında yardım ettiği anlatılabilirse, hem korkularını yenebilir, hem de Allah'a karşı sevgisi ve inancı artar. Korkular karşısında gerçek manada güven duygusu Allah inancıyla kazandırılabilir.

Çocukların korkularını yenmede Allah inancının çok önemli bir rolü olmaktadır. Çocuklara Allah, görüp gözeten, kollayan, zor durumlarda yardımına koşan, dua edince duaları kabul eden sıfatlarıyla anlatılmalıdır. Böylece çocuklar korktukları zaman Allah'ın yanlarında olduğunu, onlara yardım edeceğini düşünerek rahatlayabilirler. Bu saye-

42 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.97-98..
43 Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.98..

de çocukların korkularını yenmenin yanında, Allah inancını ve Allah'a karşı sevgiyi yerleştirmiş oluruz. Şunu iyi bilmek gerekir ki, çocukların bazı korkularını Allah inancı olmadan yenmek çok zordur. Dolayısıyla çocukların korkularını Allah'ı anlatmak için bir fırsat olarak kabul etmelidir.

2. Sevgi ve Bağlanma

Çocuklarda Allah inancının yerleştirilmesinde en önemli yollardan birisi de, sevgi unsurundan yararlanma olmalıdır. Sevgi duygusunun insanda gelişmesi, eğitim ve ilgi ile olmaktadır. Çocuklar kendilerine sevgi gösterildikçe sevmeyi öğrenir ve sevginin geldiği kişiye bağlanırlar. Bunun için sevgi duygusu, büyükler tarafından iyi yönlendirilmeli ve geliştirilmesi için çalışılmalıdır. Çocuğa Allah inancı sevgi ile verilebilirse, çocuğun Allah'a karşı sevgisi ve bağlılığı artacaktır.

Genel manada çocuğun eğitiminde sevgiyle yaklaşmanın büyük önemi vardır. Allah inancının öğretiminde de sevgiyle yaklaşılmalı, Allah sevgisi esas alınmalıdır. Çocukta din ile ilgisi en çok olan duygu sevgidir. Çocuk Allah'a sevgiyle bağlanmak ister. Allah sevgisi çocukta ümit ve bağlanma duygularıyla birleşerek kuvvetlenecek ve sağlam bir imanın temellerini oluşturacaktır.[44]

İnsanda, birine ya da bir gruba bağlanma, kendini daha büyük bir grubun parçası hissetme ihtiyacı vardır.[45] Böyle bir ihtiyaçtan dolayı insan gerçek manada sevebilecek ve bağlanacak birini arar. Bu bağlanma ona huzur verir.

44 Mehmet Emin Ay, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, Timaş Yayınları, İstanbul, 1994, s.115.

45 Feriha Baymur, Genel Psikoloji, İnkılap ve Aka Basımevleri, İstanbul, 1978, s.67.

Bu ihtiyacın yönlendirmesiyle insan, bazen bir lidere, bazen bir sanatçıya veya fikir adamına bağlanır, onu sever ve onun görüşlerini candan savunur. Sevdiği kişinin hareketlerini ve sözlerini taklit eder, onun gibi yaşamaya çalışır. Bu özellik çocuklarda daha fazladır.

Sevgi ve bağlanma ihtiyacı içinde olan insan, bazen sevdiği ve bağlandığı kişilerden istediği karşılığı göremez. Bu onu hayal kırıklığına uğratır. Aradığını bulamayan insan yıkılır. Bazen de büyük gördüğü ve bağlandığı kişinin yetersizliğini ve hatalarını görünce benzer hayal kırıklığını yaşayabilir. Böyle bir durumda Allah'ın hakiki manada sevgiye layık olduğu, diğer sevilenlerin sevmeye değmeyeceği anlatılmalıdır. Çünkü Allah, kendisini seven kulunun sevgisine karşılık verir, ona yardım eder, onun ihtiyaçlarını giderir. Böyle bir inanç insandaki sevgiyi beslediği gibi, Allah'a olan inancı da güçlendirir.

3. Sığınma ve Emniyet

İnsanda sığınma ve emniyet ihtiyacı en önemli ihtiyaçlardan birisidir. İnsan hem sosyal, hem ekonomik açıdan emniyet içinde olmak ister. Bunların da çıkış noktası, canlı kalma, sağlıklı yaşama ve gelişme istekleridir.[46] İnsanlar en çok ölmekten, çaresiz bir hastalığa yakalanmaktan ve sahip olduğu şeyleri kaybetmekten korkarlar. Bu korku ciddi endişelere yol açar ve emniyet arayışına sebep olur.

İnsanın gücünü aşan, kendisini çaresizlik ve acizlik içerisinde bırakan tehlikeler ve felaketler karşısında, tabiatüstü bir kurtarıcı ve İlahî yardıma başvurma eğilimi vardır. Böy-

46 Baymur, Genel Psikoloji, s.67.

le bir durumda çoğu insan, dualarla veya benzeri birtakım faaliyetlerle bütün insanî sıkıntılarını Allah'a açarlar. Bu durumlarda dua bir yardım isteme çığlığıdır. Şüpheci ve inançsızlar bile, çaresizlik durumunda Allah'a dua etmeye ve yardım istemeye yönelirler. Bazen de insanlar, maddî ve ahlakî güçlükler içinde bulundukları zaman, kendiliğinden Allah'ı düşünürler. Özellikle kendisini tehdit altında hissettiği zaman, her şeye gücü yeten Allah'a yalvarıp yakarır.[47] Allah inancı zayıf olan insanlarda bile, böyle sıkıntı ve zorluk anlarında, Allah'a sığınıp, O'ndan yardım dileme gibi haller kendiliğinden ortaya çıkar. İnsanda fıtrî olan bu yönelişlerden faydalanılmalı ve bu tür durumları Allah'ı anlatmak için bir fırsat bilmelidir. Sıkıntılar karşısında çaresiz kalmış insana gerçek manada emniyet ve güvenin Allah'a inanmakla mümkün olduğu anlatılmalıdır.

Çocuklarda, özellikle küçük yaşlarda, sığınma ve kendini emniyette hissetme ihtiyacı belirgin olarak görülür. Onlar birtakım endişe ve korkulardan kendilerini koruyacak, güvenle kendisine sığınabilecekleri birine ihtiyaç duyarlar. Tabiat olayları, korkutucu hayvanlar ve buna benzer bazı tehlikeler karşısında kendisini güçsüz hissederler. Çocuklardaki bu ihtiyaç onları Allah inancına götürür. Çünkü gerçek manada koruyan, yardım eden, her an yanımızda olan ve her şeye gücü yeten sadece Allah'tır. Bunun bilincine varan çocuklarda Allah inancı daha çok pekişecek ve Allah'a daha çok yakınlaşacaklardır.

İnsanın yalnızlıktan ve çaresizlikten kurtulması, kendini güven ve emniyette hissetmesi Allah inancıyla mümkün-

47 Hökelekli, Din Psikolojisi, s.87, 89, 91.

dür. Allah sürekli insanı görüp gözetir, her zaman yanındadır ve ihtiyaç anında yardımına koşar. Böyle bir Allah inancı insanı rahatlatacaktır. Kur'ân-ı Kerim'deki ayetler, bu gerçeği birçok yerde farklı şekillerde ortaya koymaktadır; *"Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir."*(Hadid, 57/4) *"O bize bizden daha yakındır."*(Kaf, 50/16) Allah'ın her an yanımızda olduğunu, bizimle beraber olduğunu belirten ayetler, insanın emniyet duygusunu tatmin etme ve isteklerine cevap verme konusunda önemli bir dayanak ve emniyet sağlamaktadır.

Allah'a sığınan ve kendini emniyette hisseden çocuk, aynı zamanda isteklerinin ve ihtiyaçlarının yerine getirileceği inancı ve ümidini de taşımaktadır. Böylece çocuk kendini ve varlığını emniyet altında hisseder. Böyle bir emniyet duygusu sayesinde çocuk, kendini daha güçlü ve endişelerden uzak olarak görür.[48]

4. Öğrenme ve Merak

Yapısında bulunan merak duygusu sebebiyle insan, öğrenme ve bilgi edinme gayreti içindedir. O, etrafındaki âlemi, varlıkları ve olayları merak eder ve her şeyi öğrenmek ister. Aynı zamanda merakını giderme ve bilgi edinme insan için bir ihtiyaçtır. Küçük yaşlardaki çocukların sürekli soru sorması, her şeyi detayına kadar öğrenmek istemesi bunun bir belirtisidir.

Başkalarının ilgi ve yardımına muhtaç güçsüz çocuklarda, bitmez tükenmez bir merak ve anlama isteği vardır. Çevresindeki olup biten her şeyi öğrenmek ister. Çocukta-

48 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.137.

ki bu arayışlar, çocuğun sonsuza yönelik boyutunu ortaya koyar. Sonsuzluğa duyulan bu özlem, çocuktaki dinî inancın ve Allah'ı arayışın hareket noktasıdır.[49] Merakla etrafındaki dünyayı öğrenmek isteyen çocuk sonuçta Allah'ı bulacaktır. Çocuğun merak duyduğu şeylerden hareketle Allah anlatılabilir.

Çocuktaki bu merak ve öğrenme isteği sadece eşyanın dış yüzü hakkında değil, metafizik âlem ve eşyanın perde arkası hakkında da olabilmektedir. Özellikle ilerleyen yaşlarda çocuklar sürekli şu soruları sorar: Nereden geldik, nereye gidiyoruz? Bu dünyada bulunmamızın gayesi nedir? Nasıl bir hayat yaşamalıyız? Bu hayatın sonunda yokluk mu var, yoksa ölümden sonra bir hayat mı var? Eğer ölümden sonra bir hayat varsa, orası nasıldır? Bu sorular böylelikle devam eder gider. Bu soruların cevabını verebilmek, ancak Allah inancı ile mümkündür. Bu sebeple çocuklara küçük yaşlardan itibaren Allah inancı verilmelidir. Bu sayede çocuk, aklındaki binlerce soruya cevap ararken, inancı kendisine temel alacaktır. Çünkü bu sorular Allah'a iman olmadan cevaplanması çok zor sorulardır.

Öğrenme merakı içerisindeki çocukların sorularının cevapsız kalması, onlar için tamiri zor yaralar açabilir. Bu sorulara verilecek cevaplar, onun dünyasını şekillendirme ve hayata anlam verme konusunda rehber olacaktır. Diğer türlü çocuk, bir kimlikten uzak, bilinmezler içinde bir dünyada yaşamaya mahkûm edilmiş olacaktır. O, hayatı anlamsız görecek ve anlamsız bir dünyada yaşamak istemeyecektir.

Çocuğun soru sormasını ve merakını bir fırsat olarak de-

---

49 Hökelekli, Din Psikolojisi, s.254.

ğerlendirmelidir. Allah'a iman konusunda çocuğu bilgilendirmek için, çocuğun merakı ve ilgisi önemli bir imkândır. İlgisiz olduğu anlarda zorla çocuğa bir şeyler anlatmak verimli olmayabilir. Çocuğun sorularından hareketle, Allah'a inanmaya dair esaslar uygun bir şekilde verilebilir. Böylelikle hem çocuğun merakı ve bilgi edinme ihtiyacı giderilmiş olacak, hem de Allah'ı anlatmak için uygun bir zemin elde edilmiş olacaktır.

5. Özgürlük

İnsanlar küçük yaşlardan itibaren davranışlarının engellenmesinden hoşlanmazlar. Bu duygular gençlik çağında daha kuvvetle belirir. Hiç kimse başkaları tarafından koyulmuş kurallara boyun eğmek istemez. Kendi kurallarını kendileri koymak isterler.[50] Bu insanın özgürlük tutkusudur. O, özgür olmak için her şeyi yapabilir, hatta esir olmaktansa ölümü bile tercih edebilir.

İnsan doğduğu zaman kendi başına hayatını sürdürmekten aciz, güçsüz ve muhtaç olarak dünyaya gelir. Uzun süre etrafına bağımlı bir hayat yaşar. Büyüdükçe bu bağlardan sıyrılıp özgür olmayı ve kendi ayakları üzerinde durmayı ister. İnsanoğlu esirliği ve köleliği kabul edemez. Fakat her dönemde insanoğlu birilerine bağımlı yaşamaktan ve birilerinin hâkimiyeti altında kalmaktan kurtulamamıştır. O istemese de güçlü olan güçsüz olanı kullanmış, ezmiş ve hor görmüştür.

İnsanın gönlü Allah sevgisiyle dolduğu zaman, kişiliğini esir etmiş olan bütün dış ve iç baskılar ortadan kalkacaktır.

50 Baymur, Genel Psikoloji, s.69.

Bu suretle bağlarından kurtulan insan, gerçek bir özgürlüğe ulaşır.[51] İnsan için gerçek özgürlük, bütün dünya bağlarından sıyrılıp, Allah'a yönelmesi, ona el açması ve ondan yardım dilemesiyle olur. Bu sayede insan, kula kul olmaktan kurtularak hakiki özgürlüğe ulaşmış olur.

Allah'ı tanımayanların ve başkasına kul olma düşüncesinden kurtulamayanların özgürlüğünden bahsedilemez. Bu manada özgürlük Allah'tan başka hiçbir şeye ve hiçbir kimseye boyun eğmemedir. Bu da insanın dünyaya ait bütün endişelerden, bağlardan sıyrılıp Hakk'a yönelmesiyle olur. Allah'a hakiki manada kul olmayanlar, hiçbir zaman beden ve cismin girdabından kurtulamazlar, insanî değerleri kavrayamazlar, kalbin ve ruhun hayat ufkuna ulaşamazlar.[52]

İnsanın her bir alışkanlığı bağımlılık yaparak onu esir eder. İçki, kumar gibi alışkanlıkların pençesinde insan aciz bir duruma düşer ve kendini kontrol edemez. Böyle alışkanlıklar sebebiyle başkalarının gözünde alçalır, ama her şeye rağmen bunlardan kurtulamaz. Bu şekilde insan, bir çok his ve arzunun kölesi olabilir. Bunlardan kurtuluşun yolu, Allah'a kul olmak ve Allah'ın emirleri doğrultusunda yaşamaktır. Gerçek manada özgürlük budur.

Özgürlüğü arayan bir insana, bu anlamda bir Allah inancının telkin edilmesi, onu Allah'a yöneltecektir. Özgürlük duygusu, insanın Allah'a inancını ve O'na bağlılığını artıracak önemli bir duygudur. Bu duygu Allah inancının öğretiminde değerlendirilmelidir. Bu sayede insanın içindeki özgürlük arayışı ve ihtiyacı telafi edilecektir.

51 Bovet, Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi, s.147.

52 M. Fethullah Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri-2, Nil Yayınları, İzmir, 2001, s.7-8.

İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH İNANCI KONUSUNDA NELER ANLATILMALI?

A. Allah Hakkında Kur'ân'ın Anlattıkları Esastır

Bizler Allah'ı, ancak kendisini bize tanıttığı ölçüde tanıyabiliriz. Bu konuda da öncelikle Kur'ân-ı Kerimin anlattıkları esas alınmalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de birçok ayet bizi Allah'ı aramaya, bunun için kâinata ve yaratılışa bakmaya çağırırken; başka ayetlerde de O'nun isim ve sıfatlarından bahsedilmektedir. Böylelikle insanlar Allah'a inanmaya ve O'nun koyduğu nizama uymaya davet edilmektedir.

Allah'ın zatı ve sıfatları konusunda biz, bize öğretilenden başkasını bilemeyiz. Akıl bu sahada bir şey söyleyemez. Bu konuda aklın yapacağı şey, vahyin rehberliğini kabul etmektir. Bunu şöyle bir misalle açıklayabiliriz; bizler bir çatı altında oturuyoruz. Kapının vurulduğunu duyduk. İçimizden bir kısmı gelen zatın kim olduğunu ve nasıl birisi olduğunu tahmin etmeye başladı. Bir diğer grup ise, böyle bir şeyi aklın ortaya koymasının mümkün olmadığını savundular. Burada akla düşen şey, kapının vurulmasıyla, arka tarafta birinin olduğunu kabul etmektir. Fakat onun kim olduğunu, nasıl birisi olduğunu aklın bilmesi mümkün değildir.[53] Biz bu kâinatı yaratan yüce bir Yaratıcı olduğunu

[53] M. Fethullah Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler-1, T.Ö.V. Yayınevi, İzmir, 1984, s.20.

aklımızla bulabiliriz. Fakat onun zatı ve sıfatları konusunda Kur'ân-ı Kerim'in ve hadislerin bildirdiğinden öte bir şey bilemeyiz.

1. İhlâs Suresi Tevhidi İfade Eder

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ı veciz bir şekilde anlatan en önemli ayetler İhlâs Suresinde bulunmaktadır. Bu sure tevhidi en halis ve en güzel bir şekilde ifade ettiği için bu ismi almıştır. Surenin meali şöyledir:

"De ki, O Allah'tır, birdir,
Allah Sameddir (O hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır),
Doğurmamıştır,
Doğmamıştır,
Hiçbir şey O'na denk değildir." (İhlas, 112/1-4)

İhlâs Suresinde altı cümle var, üçü müspet, üçü menfi. Bu suredeki altı cümle, tevhidin altı derecesini ispat etmekle beraber, şirkin de altı çeşidini reddetmektedir. Bu altı cümleden her biri diğerinin hem delili olur, hem de sonucu olur. Şöyle ki; "De ki, O Allah'tır. Çünkü O Ehaddir, Sameddir, doğurmamıştır, doğmamıştır ve hiç bir şey O'na denk değildir."[54] Her şeyi yaratan Allah, elbette ki bir olmalıdır, hiçbir şeye muhtaç olmamalıdır, onun öncesi yoktur, anne ve babası yoktur, onun benzeri olan hiçbir şey yoktur. Bunun tersini düşünelim; hiçbir şeye benzemeyen, doğmamış, doğurmamış, hiç bir şeye muhtaç olmayan, tek olan sadece âlemleri yaratan Allah olabilir.

[54] Bediüzzaman Said Nursî, Sözler, Işık Yayınları, İzmir, 2002, s.486-487.

2. Allah'ı Anlatan En Büyük Âyet

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ı bize en veciz ve öz bir şekilde anlatan ayetlerden birisi de, "Âyetü'l-Kürsî" olarak bildiğimiz Bakara Suresinin 255'inci âyetidir. Bir hadis-i şerifte Kur'ân-ı Kerim'de en büyük ayetin bu ayet olduğu bildirilir.[55] Bu ayette şöyle buyrulmaktadır:

"Allah o ilahtır ki, kendisinden başka ilâh yoktur.

Haydır, Kayyûmdur. Kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutar.

Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur.

İzni olmadan huzurunda şefaat etmek kimin haddine?

Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir.

Mahlûklar ise, O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır.

Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür." (Bakara, 2/255)

Âyetü'l-Kürsî inanan bir insana huzur ve güven vermektedir. Bu ayette, O Kayyum'dur, yaratmış olduğu kâinat her an idare ve tasarrufundadır, buyrulmaktadır. Bu mülkün yönetimi O'nun elindedir. Olmaz görülen şeyler O'nun izniyle olur, ümitsizliğe düşülen yerde O imdada koşar. O her şeyden haberdardır, her şeyi görür. O'nun için uyku veya uyuklama söz konusu değildir, O her an, her şeye hâkimdir, sizi daima görür ve gözetir.

55 İbn Hanbel, Müsned, V, 142, 178.

3. Kur'ân-ı Kerim Allah'a Giden Yolları Gösterir

Kur'ân-ı Kerim, Allah'a giden yolları insana gösterir. Böylelikle Kur'ân, kulun Allah'ı bulmasını ister. Bir mü'min her hadisede Yüce Yaratıcı'nın gücünü, müdahalesini, sevgisini, gazabını, rahmetini, bereketini, adaletini hissetmeli ve düşünmelidir.[56] Etrafındaki varlıklarda İlahî tecellileri görmeli, her hadisede O'nun takdirini ve hikmetini sezmelidir. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın kudret ve sanatının eserlerini tefekkür etmeye ve varlıkları yaratmasındaki gayeleri anlamaya çağırır. Bu doğrultuda aşağıdaki ayetleri örnek olarak verebiliriz:

"O Gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendi nefislerinizden eşler yarattığı gibi, davarlara da eşler yarattı. O, bu düzen içinde sizi üretiyor. Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun yanındadır. Dilediğinin nasibini bollaştırır. Dilediğinin nasibini daraltır. Çünkü O, her şeyi bildiği gibi, her duruma en uygun olanı da bilir." (Şura, 42/11-12).

"Allah O'dur ki gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti. Sonra da Arşının üstünde kuruldu. Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Bunlardan her biri belirli bir vakte kadar dolaşmaktadır. Bütün işleri O yönetir. Âyetleri size açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza iman edesiniz.

Hem O'dur ki yeri yaydı. Orada sağlam dağlar yükseltti, ırmaklar akıttı. Her meyvenin içinde iki eş yarattı. Sürekli

---

56 Mualla Selçuk, "Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu", Gençlik Dönemi ve Eğitimi, İSAV, Ensar Neşriyat, s.s.333-358, İstanbul, 2000, s.350, 352.

olarak geceyi gündüze bürüyüp duruyor. Elbette bunlarda, iyice düşünen kimseler için alacak nice dersler ve ibretler vardır.

Dünyada birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler, dallı veya dalsız hurma ağaçları vardır ki, hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Bununla beraber yemede biz onların bazısını bazısından daha üstün, daha kaliteli kılarız. Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için alacak nice dersler, nice ibretler vardır."(Ra'd, 13/2-4)

"Görmez misin ki Allah gökten bir su indirir. Onunla rengârenk, çeşitli meyveler yetiştiririz. Dağlardan da beyaz, kızıl, siyah ve türlü türlü renklerde yollar var etmişizdir. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan yine böyle türlü renklerde olanlar vardır. Kulları içinde ancak âlimler, Allah'ı lâzım geldiği tarzda tazim ederler. Muhakkak ki Allah, azîz ve gafurdur (mutlak galiptir, çok affedicidir)*."*(Fatır, 35/27-28)

Kur'ân-ı Kerim yukarıdaki ayetlerde olduğu gibi bir çok yerde, Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren delilller ortaya koyar. Bu ayetlerde insanların çevresinde gördüğü dünyadan somut, elle tutulur ve açık örnekler verilir. İnsanların her zaman gördüğü, fakat dikkat etmediği inceliklere bakışlar çevrilir.

4. Kur'ân-ı Kerim Allah'ın Sıfatlarını Anlatır

Kur'ân'daki ayetler, her şeyi en güzel şekliyle yaratan, kâinatı bir sistem ve düzen içerisinde idare eden yüce bir Yaratıcı'ya götüren yolları gösterir. Bunun yanında inanan insanlara da Allah'ın yüce sıfatlarından bahseder. O'nun sıfatlarından bazıları aşağıdaki ayetlerde şöyle zikredilmektedir:

"Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ı tenzih ve tesbih eder. O aziz ve hakîmdir. Göklerin ve yerin hakimiyeti O'nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur. O her şeye kâdirdir. Evvel O'dur, Âhir O. Zâhir O'dur, Batın O. O her şeyi hakkıyla bilir. Odur ki gökleri ve yeri altı günde yaratıp sonra Arşına kuruldu. Yere gireni, yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe yükseleni bilir. Hâsılı nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı görür. Göklerin ve yerin hakimiyeti O'nundur. Bütün işler O'na götürülür." (Hadid, 57/1-5)

"Gözler onu idrak edemez, O gözleri idrak eder." (En'am, 6/103)

"De ki: Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çekip alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılarsın! Her türlü hayır yalnız Senin elindedir! Sen elbette her şeye kadirsin! Geceyi gündüze katar günü uzatırsın, Gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın. Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın. Sen dilediğin kimseye sayısız rızıklar verirsin." (Al-i İmran, 3/26-27)

Yukarıdaki gibi bir çok ayet, Allah'ın sıfatlarını insanların anlayabileceği net ve sade bir üslupla anlatmaktadır. Buradaki sıfatlar, etrafımızda gördüğümüz Allah'ın fiil ve icraatlarına bağlı olarak anlatılmaktadır. Bunlar insanların net anlayabileceği somut fiillerdir.

B. Allah'ın İsim ve Sıfatları

Kur'ân-ı Kerim insanın Allah'la irtibatının nasıl olması gerektiğini anlatır. Bu irtibat anlatılırken Allah'ın güzel isimleri kullanılır. Din eğitimi açısından bu konu değerlen-

dirilmelidir. Özellikle çocuklarda Allah inancının gelişmesine yardım etmek için, O'nun güzel isimleri üzerinde önemle durulmalıdır. Allah'ın isim ve sıfatları, Kur'an'ın anlatım şekliyle ele alınıp işlenmelidir. Çünkü bu isimler Allah'ı bilmenin bir vasıtasıdır. Çocukların Allah'ı hakkıyla tanıması ve gerçek bir tevhid anlayışının gelişmesinde bu isimlerin önemli rolü olacaktır. Bunun için Allah'ın isim ve sıfatları çocuklara manalarıyla beraber öğretilmelidir.

Cenab-ı Hakkın isimleri, yine O'na ait bazı sıfatlara dayanmaktadır. Sıfatlar ise, Allah'ın fiillerine ve icraatına dayanmaktadır. Biz bu fiillere bakarak sıfatları çıkarabiliriz. Sıfatlardan hareketle de isimlere ulaşırız. Meselâ, Cemil ismi bütün güzelliklerin kaynağı olan Cemal sıfatına dayanmaktadır. 'Güzel' dediğimizde, orada bir 'güzellik'ten bahsedebiliriz veya bir 'güzellik' gördüğümüzde, bunun bir 'güzel'e ait olduğunu söyleyebiliriz. Kâinattaki varlıklara baktığımızda bir yaratma fiilinin olduğunu anlarız. Her şeyi yaratan biri olduğunu düşünürüz. Bu fiilden hareketle Allah'ın "Tekvin" (yaratma) sıfatına ulaşırız. Bu sıfattan hareketle de Allah'ın Hâlik ve Mübdi' (Yaratıcı) isimlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir örnek verecek olursak; Allah'ın yarattığı mahlûkata bakarak, O'nun yaratma fiilinin güç ve kudrete dayandığını görürüz. Bu fiil vasıtasıyla Allah'ın Kudret (Her şeye gücü yeten) sıfatının olduğunu söyleyebiliriz. Bu sıfattan hareketle de Allah'ın Muktedir ve Kâdir (Hakiki kudret sahibi) isimlerine ulaşırız.

1. Allah'ın Güzel İsimleri

Kur'ân-ı Kerim'de; *"En güzel isimler Allah'ındır. O hal-*

de O'na o isimlerle dua edin"(Araf, 7/180) buyrulmaktadır. Esma-i Hüsna denilen Allah'ın güzel isimleri, Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde beyan edilmiştir. Hadis-i Şeriflerde Allah'ın 99 ismi olduğuna işaret edilmektedir; *"Allah'ın 99 ismi vardır. Bunları belleyip sayan, Allah ile muamelesinde esma-i hüsnânın sınırlarını muhafaza edip, onlara güzelce riayet ederek kullukta bulunan cennete girer."*[57] İlahî isimler bunlardan ibaret değildir. Hadiste 99 isim denilmesi, bundan başka yoktur anlamında değildir. Bunlar en meşhur isimlerdir. Bu 99 isim Allah'ın bütün isimlerini kapsamaz. Bunlara ek olarak başka hadislerde farklı isimlerden bahsedilmiştir. Yukarıdaki hadisin devamında Allah'ın 99 ismi şöyle sayılmıştır:

1.*Allah:* Cenab-ı Hakk'ın bütün isim ve sıfatlarını kendinde toplayan, O'nun zâtına delalet eden özel ismidir.

2.*Rahman*: Bütün mahlûkatına merhamet eden ve onların rızkını veren.

3.*Rahim*: İnananlara hususî rahmetini gösteren, çok merhametli.

4.*Melik*: Varlığın gerçek hükümdarı.

5.*Kuddûs:* Her türlü kusur ve noksanlıktan uzak, tertemiz.

6.*Selâm:* Her türlü selametin kaynağı, kusurlardan arınmış, kullarını selamete çıkaran.

7.*Mü'min*: Emniyet veren, tereddütleri kaldıran, koruyan.

8.*Müheymin*: Görüp gözeten, her şeye şâhit olan ve koruyan.

57 Buhari, Tevhid, 12; Tirmizi, Daavat, 82.

9.*Aziz*: Üstün kudret sahibi, mutlak galip.

10.*Cebbar*: Yaratılmışların hallerini ve işlerini düzelten, yöneten ve hükmünü yerine getiren.

11.*Mütekebbir*: Büyüklüğünü gösteren, büyüklük ve azamet kendisine mahsus olan.

12.*Hâlik:* Her şeyi yoktan yaratan.

13.*Bâri:* Yarattıklarını düzgün ve ahenkli kılan.

14.*Musavvir*: Bütün mahlûklara özel suretini veren.

15.*Gaffâr*: Kullarının günahlarını affederek örten, mağfireti engin olan.

16.*Kahhâr*: Galip gelen, hükmeden, yöneten, isyankarları kahreden.

17.*Vehhâb*: Karşılıksız bol bol veren, lütfeden.

18.*Rezzâk*: Mahlukatını rızıklandıran.

19.*Fettah*: Her bir zorluğu kaldıran ve hayır kapısını açan.

20.*Alîm*: Her şeyi bilen.

21.*Kâbız*: Hikmeti ve lütfu gereği sıkan, daraltan, ruhları alan.

22.*Bâsıt*: Açan, genişleten, ömürleri uzatan.

23.*Hâfıd*: Dilediğini alaşağı eden, inanmayanları hor ve hakir eyleyen.

24.*Râfi'*: Dilediğini yücelten, yükselten.

25.*Mu'iz*: Dilediğini aziz ve üstün kılan.

26.*Müzil*: Dilediğini zelil kılan ve alçaltan.

27.*Semi'*: Her şeyi işiten.

28.*Basîr*: Her şeyi gören.

29.*Hakem*: Hükmeden, iyiyi kötüden ayırt eden.

30.*Adl*: Adalet sahibi.

31.*Latîf*: Lütfeden ve her şeyi incelikleriyle bilen.

32.*Habîr*: Her şeyden haberdar olan.

33.*Halîm*: İsyankârları cezalandırmakta aceleci olmayan.

34.*Azîm*: Ululuk ve azamet sahibi.

35.*Gafûr*: Günahları, hataları çok affedip örten.

36.*Şekûr*: Kulların az amellerine karşılık çok mükâfat veren, sevapları kat kat artıran.

37.*Aliyy*: Yaratılanlar üzerinde kudretiyle yücelik sahibi.

38.*Kebîr*: Büyük.

39.*Hafîz*: Kulların yaptığı her şeyi kaydeden, insanları koruyup kollayan.

40.*Mukît*: Her şey üzerinde kâdir, her şeyi gözeten ve herkesin azığını veren.

41.*Hasîb*: Kâfi gelen, hesap gören, hesaba çeken.

42.*Celîl*: Azamet ve celali ile her şeyi kahır ve yok edebilecek derecede büyük olan.

43.*Kerîm*: Kerem ve ihsan sahibi.

44.*Rakîb*: İnsanların bütün yaptıklarını kaydeden ve kontrol eden.

45.*Mücîb*: Dua ve istekleri kabul edip, icabet eden.

46.*Vâsi'*: İlmi, rahmeti ve gınası her şeyi kuşatan.

47.*Hakîm*: Hikmet sahibi, her şeyi yerli yerinde yapan.

48.*Vedûd*: Sevilmeye çok layık olan, kullarını çok seven.

49.*Mecîd*: Şanı yüce olan, sınırsız kerem sahibi.

50.*Bâis*: Öldükten sonra dirilten, peygamber gönderen.

51.*Şehîd*: Kendisinden hiçbir şey saklanmayan, her şeye şahit olan.

52.*Hak*: Varlığı kendinden olan, inkârı mümkün olmayan.

53.*Vekîl*: Her şeyi tedbir ve idare eden, gözeten. Kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan. Varlıkların rızık ve idareleri kendisine ait olan.

54.*Kavî*: Acizlikten uzak olan, yegane güç ve kuvvet kaynağı.

55.*Metîn*: Kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi.

56.*Velî*: İnananların dost ve yardımcısı. Mahlûkların işlerini üzerine alan.

57.*Hamîd*: Her türlü hamd ve övgüye layık olan.

58.*Muhsî*: Her şeyi bir bir sayıp ezberleyen.

59.*Mübdî'*: Mahlûkatı örnek olmadan ve yoktan yaratan.

60.*Mu'îd*: Mahlûkatı öldürdükten sonra tekrar yaratan.

61.*Muhyî*: Hayat veren.

62.*Mümît*: Öldüren.

63.*Hayy*: Her zaman var olan, hayat sahibi.

64.*Kayyûm*: Sonsuz kâim ve ayakta olan, her şeyin kıyam ve idaresini ayakta tutan.

65.*Vâcid*: Zengin olan ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, dilediğini istediği anda meydana getiren.

66.*Mâcid*: Şanı yüce olan.

67.Vâhid: Tek ve eşsiz olan.

68.*Samed*: Tam ve eksiği olmayan. Her şey kendisine muhtaç olduğu halde, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan.

69.*Kâdir*: Kudret sahibi. Kudretine hiçbir şekilde acizlik bulaşamayan.

70.*Muktedir*: Tam kudret sahibi. Kendisine hiçbir şey imkânsız olmayan.

71.*Mukaddim*: Dilediğini öne alan.

72.*Muahhir*: Dilediğini geri bırakan.

73.*Evvel*: Bütün varlıklardan önce olan, ezelî.

74.*Âhir*: Sonu olmayan, bakî olan.

75.*Zâhir*: Her şeyin üstünde, galip olan, Yüce. Delilleriyle aşikâr ve açık olan.

76.*Bâtın*: Hiçbir gözün idrak edemeyeceği, kuşatamayacağı, her şeyin içine nüfûz eden.

77.*Vâli*: Bütün varlığı idare ve tasarruf eden.

78.*Müteâli*: Her şeyden aşkın ve yüce olan.

79.*Berr*: Kullarına karşı çok şefkatli, iyiliği bol olan.

80.*Tevvâb*: Kullarının tövbelerini kabul eden.

81.*Müntakim*: Suçluları adaletiyle hak ettikleri cezaya çarptıran.

82.*Afüvv*: Cezalandırmaya kâdir olduğu halde bağışlayan, affeden.

83.*Raûf*: Merhametli, şefkati engin olan.

84.*Mâlikü'l-Mülk*: Mülkün gerçek sahibi, tasarruf eden.

85.*Zü'l-Celali ve'l-İkram*: Ululuk ve ikram sahibi.

86.*Muksıt*: Âdil, bütün işlerini yerli yerinde ve dengeli kılan.

87.*Câmi'*: Dilediğini istediği anda ve istediği yerde toplayan.

88.*Ganiyy*: Kimseye ihtiyacı olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, zengin.

89.*Muğnî*: Dilediğini zengin hale getiren.

90.*Mâni'*: Dilediğine engel olan. İnananları kötülüklerden koruyan, yardım eden.

91.*Darr*: Elem ve zarar veren şeyleri yaratan ve dilediğini bunlarla imtihan eden.

92.*Nâfi'*: Hayır ve yarar veren şeyleri yaratan, dilediğini bunlardan yararlandıran.

93.*Nur*: Âlemleri ve gönülleri nurlandıran.

94.*Hâdî:* Hidayet eden, her şeye varlığını sürdürme yolunu gösteren.

95.*Bedi'*: Eşsiz bir biçimde yaratan.

96.*Bâkî:* Varlığının sonu olmayan, daimî var olan.

97.*Vâris*: Her şey yok olduktan sonra da varlığı devam eden, bütün servetlerin sahibi.

98.*Reşîd*: Her şeyi bir hikmet ve nizam üzere hedefine ulaştıran, yol gösteren.

99.*Sabûr*: İsyan edenleri hemen cezalandırmayıp mühlet veren, çok sabırlı.

2. Allah'ın Sıfatları

Kâinata bakarak, Allah'ın icraatı ve eserlerinden hareketle sıfatlarını kavrayabiliriz. Fakat Allah'ın zatını an-

layabilmemiz mümkün değildir. Bunun için zatı üzerinde düşünmek doğru değildir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor; "Allah'ın yarattıkları üzerinde düşününüz, fakat Allah'ın zatı hakkında düşünmeyiniz. Gerçekten siz buna güç yetiremezsiniz."[58]

Allah'ın bütün sıfatları sonsuzdur ve kemal derecede, yani en olgun düzeydedir. Onun sıfatlarında kötülük ve şer yoktur. Allah her şeyi güzel ve faydalı yaratmıştır. Cenab-ı Hakk'ın sıfatları, genel olarak zâtî ve subûtî olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Allah'ı bu sıfatları vasıtasıyla tanıyabiliriz.

a. Zâtî Sıfatlar

Sadece O'nun zatına mahsus olup, yaratıklarından herhangi birisine verilmesi caiz ve mümkün olmayan sıfatlardır. Bunlar altı tanedir:

Vücud: Allah'ın kendine has bir varlığı olması ve varlığının zarurî olması demektir. O'nun varlığı kendindendir, O yaratılmamıştır.

Kıdem: Allah'ın varlığının başlangıcı yoktur, O ezelîdir. Sonradan yaratılmış veya doğmuş değildir. Kur'ân-ı Kerim'de bu sıfat şöyle geçer; *"Evvel O'dur, Âhir O. Zahir O'dur, Batın O! O her şeyi hakkıyla bilir."*(Hadid, 57/3)

Bekâ: Allah'ın varlığının sonunun olmaması demektir. O'nun için ölüm veya yaşlanma gibi noksan sıfatlar yoktur. Bir ayette; *"Yeryüzünde bulunan her şey fânîdir, gelip geçici, yok olucudur. Ancak Yüce ve Cömert olan Rabb'ımızın varlığı bâkîdir, ebedidir, son bulmaz."*(Rahman, 55/26-27) buyrularak beka sıfatı anlatılıyor.

58 Aclûnî, Keşfü'l-Hafa, c.I, s.371.

Vahdaniyet: Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olması, eşinin, benzerinin veya yardımcısının bulunmaması demektir. Kur'ân-ı Kerim'de bu sıfat şöyle ifade ediliyor; *"Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin. O ancak tek tanrıdır. O halde yalnız Benden korkun! Göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nundur. İtaat daima O'nadır. Öyle iken Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz? Hem sizde nimet namına ne varsa hepsi Allah'tandır. Kaldı ki size bir sıkıntı dokunduğunda da yalnız O'na yalvarırsınız."*(Nahl, 16/51-53).

Muhalefetün li'l-havadis: Allah'ın sonradan olmuş varlıkların hiçbirine benzememesi demektir. O'nun zatının eşi ve benzeri yoktur. Bir çok ayet bu sıfatı anlatır; *"De ki: O, Allah'tır, gerçek İlahtır ve Birdir. Allah Samed'dir. Ne doğurdu, ne de doğdu. Ne de herhangi bir şey O'na denk oldu."*(İhlas, 112/1-4).

Kıyam bi nefsihî: Varlığının kendinden olması demektir. Varlığını devam ettirmek için hiçbir şeye ve hiçbir kimseye de ihtiyacı yoktur. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur; *"Ey insanlar! Siz hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her türlü övgülere ve hamdlere lâyık olan ise ancak Allah'tır."*(Fatır, 35/15).

b. Subutî Sıfatlar

Allah'ın subutî sıfatlarının bir numunesi, sınırlı ve vasıtalı olarak insanlara verilmiştir. Fakat Allah'ın kendisine has olan subutî sıfatlar sınırsızdır. İnsanda bu sıfatların aynısı değil, tecellîleri ve gölgeleri bulunmaktadır. Mesela Allah'ın ilim sıfatı vardır, O göklerde ve yerde olan her şeyi

bilir. Atomun içindeki proton ve nötronların harekeni bilir ve onları idare eder. Onun ilmi sonsuzdur. İnsanda ilim sıfatı vardır, fakat insanın bildiği şeyler çok sınırlıdır. Allah'ın subutî sıfatları sekiz tanedir:

Hayat: Allah'ın kendine has bir hayata sahip olması, ölümsüz olması demektir. O'nun hayatının başı ve sonu yoktur. Her şeye can veren O'dur. Hayatı ve hayat için gerekli olan şeyleri veren O'dur. Kur'ân-ı Kerim'de bu sıfat şöyle ifade edilmiştir; *"Ey insanlar, Rabbinizin buyruklarına kulak verin! Çünkü sizde işitme ve görmeyi sağlayan kulakları ve gözleri, düşünüp hissetmenizi sağlayan kalpleri yaratan O'dur. Şükrünüz ne kadar da az! Sizi çoğaltıp dünyaya yayan da O'dur, Muhakkak yine O'nun huzuruna götürüleceksiniz. Hayatı veren de, öldüren de O'dur."* (Mü'minûn, 23/78-80) *"Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nundur. Hayatı veren ve hayatı alıp öldüren O'dur. O her şeye kadirdir."* (Hadid, 57/2)

İlim: Allah'ın olmuş ve olacak her şeyi bilmesi demektir. O açık ve gizli olanı bilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir şey olmaz. *Kur'ân-ı Kerim'de, "Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Mahlûklar ise, O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar."* (Bakara, 2/255) buyurulmaktadır.

Semi': Allah'ın her şeyi işitmesi demektir. O bütün varlıkların sesini işitir. Bizim söylediklerimizi de, içimizden geçirdiğimizi de işitir. Bütün kullarının dualarını, seslerini işitir. *Kur'ân-ı Kerim'de, "Biliniz ki, Allah her şeyi işitir, her şeyi hakkıyla bilir."* (Bakara, 2/244) buyurulmaktadır.

Basar: Yüce Allah'ın her şeyi görmesi demektir. O gizli

açık, küçük büyük her şeyi görür. Hiçbir şey O'ndan gizli kalamaz. *Kur'ân-ı Kerim'de, "Biliniz ki, Allah bütün yaptıklarınızı görür"*(Bakara, 2/233) buyrulmaktadır.

İrade: Allah'ın dilediği her şeyi dilediği gibi yapması demektir. O dilemedikçe hiçbir şey meydana gelmez. Her şey O'nun dilemesiyle var olur, dilemesiyle yok olur. *Kur'ân-ı Kerim'de, "Çünkü Rabbin dilediğini hemen yapar"* buyrulmaktadır.

Kudret: Allah'ın sonsuz ve sınırsız güç sahibi olması demektir. O'nun her şeye gücü yeter. Hiçbir şey O'nun için zor değildir. Bir ayet-i kerime bu sıfatı şöyle ifade ediyor; *"İnsanı bir parça sudan yaratıp da soy ve evlilik bağından oluşan bir sülale haline getiren de O'dur. Senin Rabbin her şeye kadirdir."*(Furkan, 25/54).

Kelam: Allah'ın kelam sahibi, konuşan olması demektir. Kutsal kitaplar O'nun kelam sıfatının neticesidir. Bir ayette şöyle buyuruluyor; *"Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isteyip yanına gelmek isterse, sen ona güvence ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin, düşünsün."*(Tevbe, 9/6).

Tekvin: Allah'ın yok olanı, yokluktan varlığa çıkarması, yaratması demektir. Allah istediğini, istediği anda yaratır ve dilerse de hemen yok eder. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor; *"Allah bir şeyin olmasını istediği zaman, ona ol der, o da oluverir."*(Yasin, 36/82).

C. Allah'ın Varlığının İspatı

Allah'ın varlığını ispat eden deliller pek çoktur. Kâinattaki mükemmel işleyiş, varlıklardaki sanat ve güzellik, evrendeki düzen ve intizam yüce bir Yaratıcıyı göstermek-

tedir. Bütün ön yargılarından sıyrılarak eşya ve hadiseleri inceleyen bir insan, aklıyla Allah'ı bulabilir.

Var olanın ispatı yokun ispatından her zaman kolaydır. Bir elmanın var olduğunu ispat için getirip onu göstermek yeterlidir. Hâlbuki yokluğunu iddia eden kimse, bütün yeryüzünü dolaşıp, ancak ondan sonra yok olduğunu ispat edebilir. Bu da çok zordur ve yok olan ispat edilemez.[59]

Kâinatta zerreden güneşe kadar her şey onun varlığına şahadet eden deliller hükmündedir. Kur'ân-ı Kerim'de; *"Biz ileride onlara delillerimizi gerek dış dünyada, gerek kendi öz varlıklarında göstereceğiz"* (Fussilet, 41/53) ifadesi, Allah'ın varlığının delillerinin hem dış dünyada, hem de bizzat insanın kendi içinde olduğunu belirtiyor. İnsan öncelikle kendisine baktığında, hem fizikî yaratılışı, hem de ruh dünyası, Allah'ın varlığına birer işaretçi durumundadır. Nitekim şu söz bu hakikati ifade etmektedir; "Kendini bilen Rabbini bilir." Kendi öz varlığı yanında insan, âleme bakmalı, dış dünyadaki işleyişi, harika sanatı ve düzeni görmeli ve her şeyin Allah'ın varlığına birer delil olduğunu anlamalıdır. Ayrıca yukarıdaki ayette yer alan 'göstereceğiz' ifadesi, zaman içerisindeki ilmî gelişmelerin her birisinin, Allah'ın varlığına işaret edeceğini belirtmektedir.

Allah'ın varlığının ispatı konusunda üç grup delilden bahsedilebilir. Bize Rabbimizi tanıtan, O'nun varlığına delil olabilecek, genel manada üç tarif edici vardır. Yani insanın Allah'ı tanıyıp bulmasında yol gösteren üç rehber vardır. Bunlar Kur'ân, Kâinat ve Peygamber Efendimizdir. Bu üç rehber gerçek imanın üzerine bina edildiği üç saç ayağı

59 M. Fethullah Gülen, İnancın Gölgesinde–1, Nil Yayınevi, İstanbul, 1996, s.13.

gibidir. Üçünün birleşerek birbirini tamamlaması insanı olgun imana götürür. Kâinat Yüce bir Yaratıcı düşüncesine götürür. Kur'ân ve Peygamber Efendimiz ise, bu yüce Yaratıcıyı hakkıyla tanıtmada ve O'na karşı görevlerimizi bildirmede rehberlik ederler.

Kâinat, Kur'ân ve Peygamberimiz dışında elbette başka rehberler de vardır. Bunların en önemlilerinden birisi insanın vicdanıdır. Vicdan Allah'ı arar, O'na yönelir. İnsan fıtratı inanmaya müsaittir. Bu yönüyle vicdanı veya fıtratı bir başka delil olarak zikredebiliriz.

1. Rabbimizi Bize Tanıtan Üç Büyük Tarif Edici

a. Kâinat

Allah'ın varlığının ispatı konusunda bütün eşya ve hadiseleri birer şahit olarak görüp değerlendirmek mümkündür. Bu konuda kâinattaki işleyiş ve düzen, dünyadaki varlıkların harika yaratılışı her yönüyle örnek olarak verilebilir. Allah'ın varlığına kâinattan deliller sunarken şu örnekler verilebilir; *bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, bir harf kâtipsiz olmaz. Nasıl olur da nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur?* Bu şekilde kâinattaki düzen ve işleyişe, varlıklardaki sanat ve güzelliğe dikkatleri çekmek gerekmektedir.

Asr-ı Saadet döneminde, bedevîler çok sade bir hayat yaşıyorlardı. Onların hayatında çöl ve deve vardı. Bir bedevî çölde giderken devenin ayak izlerine bakıyor, oradan bir devenin geçtiğini anlıyordu. Buradan hareketle gökyüzüne baktığı zaman, bütün yıldızları, Ay'ı ve Güneş'i böyle muntazam dizen, onları hareket ettiren, gece ve gündüzü

birbirinin arkasından getiren birinin olduğu fikrine ulaşıyordu. Daha sonra Peygamber Efendimiz'e geliyor ve iman ediyordu. Bir bedevi bile bu basit yaklaşım tarzıyla Allah'ı bulabiliyordu. Şurası bir gerçektir ki, şartsız olarak kâinata bakan bir insanın Allah'ı bulması zor değildir.

Allah'ın varlığını ispat konusunda vurgulanması gereken temel noktalardan birisi, kâinatta değişmeyen bir sistem olduğu ve bu sistemin ince hesaplar üzerine kurulmuş olduğudur. Bu hesabı yapan, bu sistemi bir plana göre yaratan birisi var. Kâinattaki bu sistem ve ince hesabı anlatan şu örnekleri sayabiliriz:

Gökyüzünde bir çok gezegen, yıldız ve gök cismi var. Bu akıl almaz uzay boşluğunda muazzam büyüklüğe sahip bu yıldızlar ve gezegenler, hepsi de bir yörünge etrafında, büyük bir hızla dönmekteler. Hiçbirisi yörüngesini şaşırmıyor, birbirine çarpmıyor, milyonlarca yıldır devam eden sistem bozulmuyor. Bütün bunları ayarlayan, bu kadar cismin hareketini ince bir hesaba göre düzenleyen birisi var. Bu cisimlerden birisi olan Güneş'in dış tabakasındaki sıcaklık ve dünyamızın Güneş'e uzaklığı ince bir hesaba göre ayarlanmıştır. Dünya'mızın sıcaklığı insanların yaşayabileceği en uygun ölçüdedir. Eğer bu hesap bozulsa, insanlar dünyada yaşamazdı. Dünyamızın ekseni 23 derece eğiktir. Bundan dolayı mevsimler meydana gelir. Bu meyil sağa veya sola doğru kaysaydı, insanlar sıcaktan veya soğuktan ölürlerdi. Aynı şekilde Ay, Dünya'mıza şimdiki mesafesinden daha ötede olsaydı, gel-gitler yüzünden bütün kıtalar günde iki defa su altında kalırdı. Yine atmosfer tabakasının dünyamızı güneşin zararlı ışınlardan koruduğunu görüyo-

ruz. Bu misaller çoğaltılabilir. Bütün bu ince hesap ve muazzam işleyiş, her şeyi en güzel şekliyle yaratıp idare eden yüce bir kuvvete işaret etmektedir. Dünyadaki bütün sistemi insanın ve diğer canlıların düzen içinde yaşamaları için ayarlayan birisi var. O da her şeye gücü yeten, her şeyi görüp idare eden Allah (c.c.)'dır.

Allah'ın varlığını ve birliğini anlatırken vurgulanması gereken diğer bir nokta da, şuursuz varlıklarda görülen şuurlu işleyiştir. Kâinatta aklı olmayan şuursuz hayvanlar ve bitkiler, bir program üzerine hareket ederek, bu muazzam işleyişe hizmet etmekte ve adeta akıllıymış gibi harika tavırlar sergilemektedirler. Onları bu sisteme hizmet etmeleri için böyle harika yaratan, ilham veren, idare eden birisi var. Bu konuda bütün hayvan ve bitkilerin özellikleri, yapıları ve sergiledikleri şuurlu tavırlar örnek olarak verilebilir. Burada birkaç misal vermek istiyoruz;

Küçük bir çekirdek, içinde harika bir programı ihtiva etmektedir. Bu çekirdek gerekli ortamı bulduğunda açılır, büyür ve dev bir ağaç olur, meyveler verir. Bütün ağaçlar aynı yapıya sahip olmalarına rağmen, topraktan ve sudan aynı gıdaları almalarına rağmen, farklı farklı meyveler verirler. Birisi ceviz, diğeri kestane, başka birisi elma, şeftali, üzüm v.b. Hepsi birbirine zıt görünümde ve farklı lezzettedir. Bu farklılık nereden kaynaklanmaktadır? Bütün marifeti bir tohumda veya kuru bir ağaçta mı aramak lazım? Bütün bunları yaratan, bu programı onların çekirdeklerine yerleştiren kimdir? Bir ağacın kökü büyük bir kayayı çatlatır, o sert kayanın arasından narin köklerin dalları kolaylıkla geçer. Bu kuvvetin kaynağı nedir, ona bu gücü bahşeden kimdir?

Kâinattaki akıl almaz ve harika işleyişin en çarpıcı örnekleri uzaydadır. Gökyüzünde dünyadan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş derece daha hızlı yüz binlerce gök cismi direksiz, düşmeden duruyor. Bu kadar hızlı olmalarına rağmen birbirine çarpmadan iç içe geziyorlar. Yıldızlar sönmeden devamlı yanıyor ve hiç gürültü ve karışıklık olmadan hareket ediyorlar. Bu sonsuz kalabalığın yıkıntıları ve gökyüzünü kirletecek süprüntüleri gayet güzel bir şekilde temizleniyor. Bütün bunları gezdiren, idare eden, taşıyan kimdir?

Bütün canlıların, yaratılışta Allah'ın koyduğu program doğrultusunda ve O'nun sevki ile hareket etmeleri konusunda da bir çok örnek ortaya koyulabilir. Arılar kendilerine lazım olan çiçekleri bulup, onun özünü alıyor ve bal yapıyor. Onlara nasıl bal yapacaklarını kim öğretti? Yeni doğan bir yavru karnını nasıl doyuracağını nereden biliyor? Yine bu konuda çok güzel bir örnek olarak yılan balıklarının sırlı yolculuğu anlatılabilir. Yılan balıkları insanı hayrete düşürecek bir şekilde dünyanın farklı yerlerindeki göl ve nehirlerden, Bermuda yakınlarındaki derin sular içine yavrularını bırakır ve orada ölürler. Daha sonra yavrular buradan yola çıkarak, kendi ana-babalarının geldiği aynı nehre veya göle ulaşırlar. O kadar ki, hiçbirisi yerini karıştırmaz. Avrupa'da Amerikalı bir yılan balığına, Amerika'da ise Avrupalı bir yılan balığına kesinlikle rastlanmaz. Onlar bu uzun yolları nasıl bulabiliyor? Bütün bunları sevk eden birisi yok mu?

İmam-ı Azam'ın Allah'ın varlığı konusunda kâinattan deliller ortaya koyduğunu görüyoruz. Bu delilleri basit bir

üslupla, fakat ikna edici bir tarzda ortaya koyuyor. O şöyle diyor; "Deniz içindeki bir vapurun, yüzlerce dalga arasında rahatlıkla bir sahile doğru gittiğini, bu dalgaların onun istikametini değiştirmediğini görseniz, bu ustaca yüzdürülen vapuru, bu deryada yüzdüren ve büyük bir kabiliyetle onu idare eden bir zatın var olduğunda tereddüt eder misiniz? Öyle ise, şu yıldızlar, şu koca kâinat, şu dünya adeta bir denizin içinde, hem de ahengi bozulmadan yüzüyor, bunun kendi kendine olmasına nasıl ihtimal verebiliyorsunuz?" Bu ifadeler hem rahatlıkla anlaşılabilir bir özellikte, hem de herkesi ikna edecek bir tarzdadır. Özellikle çocuklara vereceğimiz örnekler, bu şekilde akla mantığa uygun, kolay anlaşılır olmalıdır. Aynı zamanda çocuğu kâinat üzerinde düşünmeye sevk etmelidir.

Kur'ân-ı Kerim Allah'ın varlığı konusunda kâinattan birçok delil ortaya koymaktadır. Bir kısmını burada zikredebiliriz;

"O gâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, gâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatır. Güneş ve Ay'ı emri altında hizmete koşturan da O'dur. Bunlardan her biri belirlenmiş bir vâdeye kadar akıp gider. İşte bütün bunları yapan, Rabbiniz olan Allah'tır." (Fatır, 35/13).

"Güneş de bir delildir onlara, akar gider yörüngesinde. O azîz ve alîmin (o üstün kudret sahibinin ve her şeyi bilenin), *yaratması böyle olur işte!"* (Yasin, 36/38).

"Görmez misin ki Allah gökten bir su indirir. Onunla rengârenk, çeşitli meyveler yetiştiririz. Dağlardan da beyaz, kızıl, siyah ve türlü türlü renklerde yollar var etmişizdir. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan yine böyle

türlü renklerde olanlar vardır. Kulları içinde ancak âlimler, Allah'ı lâzım geldiği tarzda tazim ederler. Muhakkak ki Allah, azîz ve gafurdur (mutlak galiptir, çok affedicidir)*."* (Fatır, 35/27-28).

"Sizi bir tek candan yaratan O'dur. Sonra sizin için; bir kalacak yer, bir de emanet olarak duracak yer vardır. Biz âyetlerimizi anlayan kimseler için açıkça bildirdik. Gökten su indiren O'dur. Sonra Biz onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. O bitkiden bir filiz, ondan da büyüyüp birbirinin üstüne binmiş taneler, başaklar çıkarırız. Hurma tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzüm, zeytin ve nar bahçeleri yetiştiririz. Bunlardan kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiğinde bir de tam olgunlaştıkları zaman bakın! Elbette bütün bunlarda iman edecekler için alınacak birçok dersler vardır." (En'am, 6/98-99)

b. Kur'ân

Kur'ân birçok ayetinde insanları Allah'a inanmaya çağırır, bazen de bu konuda ikna edici deliller ortaya koyar. Yaratılıştan, kâinattaki düzenden, varlıkların yaratılışındaki harika sanattan bahseder. Bununla beraber insanları düşünmeye, etrafına dikkatle bakmaya çağırır.

Kur'ân-ı Kerim'de, Allah'ın varlığına delalet eden ayetlerde, insanın yaratılışına ve insana verilen nimetlere dikkat çekilmekte, hayvanların yaratılışına nazarlar çevrilmekte, yeryüzündeki dağlardan, denizlerden, bitkilerden, yağmurlardan ve rüzgârlardan bahsedilmektedir. Bunun yanında, uzaydan, yıldız ve gezegenlerden, Güneş ve Ay'ın hareketinden örnekler verilmektedir.[60]

[60] Bekir Topaloğlu, Allah'ın Varlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.23-24.

Kur'ân'ın ifadeleriyle, insanlar kâinata bakmalı, aklıyla düşünmelidir. Bir ayette; *"Semavât ve Arzın yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için ayetler vardır"*(Al-i İmran, 3/190) buyuruluyor. Öyleyse insanların yaratılmasından ayrı ayrı dilleri kullanmalarına, yüz çizgilerinin farklılığından seslerine her şey iyi düşünülmeli, akıl süzgecinden geçirilmeli ve bir neticeye varılmalıdır. Bunlar tesadüflerle olması mümkün olmayan, ancak irade ile olabilecek şeylerdir. Bu düşünce sistemi insana Allah'a ulaşma yollarını açacaktır.[61]

Bazen de Kur'ân-ı Kerim hayvanlardan misal veriyor; *"Ey insanlar dikkat edin, size bir misal verildi, şimdi onu dinleyin; Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız onun için bir araya gelseler bile, bir sineği dahi yaratamazlar."*(Hac, 22/75) Burada herkesin basit göreceği bir sineğin bile ne kadar harika bir yaratılışı olduğu ve böyle bir şeye kimsenin gücünün yetmeyeceği anlatılıyor. Başka bir yerde deveden bahsediliyor, göklere ve dağlara dikkat çekiliyor; *"Onlar bakıp düşünmezler mi deve nasıl yaratılmış, gök nasıl yükseltilmiş, dağlar nasıl dikilmiş, yeryüzü nasıl yayılıp hayat elverişli kılınmış?"*(Gaşiye, 88/17-20).

Bu ayette özellikle deveden bahsediliyor. Deve Kur'ân-ı Kerim'in indiği o günün toplumunda çok önemli bir yere sahiptir. O dönemdeki insanların en iyi anlayabileceği, sürekli gördüğü, fakat üzerinde düşünmediği bir hayvandır. Deveyi incelersek, Allah'ın mahlûkatındaki harika sanatı anlamaya yeter. Adeta çöl için yaratılmış olan devenin üst dudağının yarık olması, çöldeki dikenleri rahatça yiyebil-

[61] M. Fethullah Gülen, Prizma-3, Nil Yayınları, İzmir, 1999, s.134.

mesini sağlar. Ayak tabanları da çölde batmayacak şekilde geniştir. Uzun kirpikleri gözlerini kumların tozundan korur. Hörgücü sayesinde günlerce açlığa ve susuzluğa dayanabilir. Bunları yakından bilen insanlara, varlıktaki incelikler anlatılıyor ve bunların bir tesadüf olmadığı mesajı veriliyor.

c. Peygamberler

Hz. Âdem'den (a.s.) son peygamber Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadar bütün peygamberler, bir ve tek olan Yüce Allah'ın varlığına şahadet etmişler, insanlığı O'na inanmaya davet etmişlerdir. Bize üç tane yalancı gelip aynı konuda bir haber verse, "acaba" diyerek onlara itibar ederiz. Yalancı da olsalar aynı olay üzerinde birbirlerinden habersiz olarak ittifak etmişler ve aynı şeyi haber veriyorlar. Böyle bir ittifakın tesadüf olmayacağını düşünür onlara itibar ederiz.

Binlerce peygamber ve onların yolunda giden yüz binlerce büyük evliya, asfiya insanlık tarihi boyunca, aynı konuda ittifak etmişler ve bir Allah'ın varlığından haber vermişlerdir. Bu büyük insanlar hayatında hiç yalan söylememiş, emniyet ve sadakatin timsali büyük zatlardır. Onların doğruluğunu düşmanları bile tasdik etmiştir. Yalancıların ittifakına bile itibar ediyorsak, böyle yalan söyleme ihtimali olmayan binlerce, yüz binlerce insanın aynı konuda ittifak etmesi karşısında nasıl sorumsuz davranabiliriz? Bu ittifak Allah'ın varlığını gösteren çok önemli bir delildir.

Ayrıca peygamberlerin peygamberliğini ispat eden birçok delil vardır. Bu deliller, mucizeler ve onların getirdiği kutsal kitaplardır. Onların peygamberliğini gösteren deliller

aynı zamanda, onları insanlık için gönderen ve mucizeleri onların eline veren bir Ulu Kudreti gösteriyor.

2. Allah'ın Varlığı Konusunda Deliller

a. İmkân Delili

İçinde bulunduğumuz âlem, belirli bir zaman diliminde var olmuştur. Âlemlerin ve içindeki varlıkların bir başlangıcı vardır. Âlemlerin var olması nasıl mümkün olmuşsa, tam tersi de olabilirdi. Âlem için varlık ve yokluk, her ikisi de mümkündür. Âlemin ve âlemin içindekilerin varolması ne kadar mümkünse, tam tersi de o kadar mümkündür. Bir tarihte var olan her şey, zamanı gelince yok olacaktır. Yani her şeyin varlığı da yokluğu da imkân dâhilindedir. Şöyle düşünelim; âlemler milyonlarca yıl önce varolmuştur. Âlemlerin yaratılışından sonra, birkaç milyon yıl geçiyor ve canlılar var oluyor. Acaba ne değişti, ne oldu da bu kadar milyon yıl hiçbir şey olmamasına rağmen, sonra birden canlılar varoldular. Bu değişime karar veren kimdi? Yokluk ve varlık her ikisi de mümkün olmasına rağmen, varlığı tercih eden birisi olması gerekmez mi? O halde bütün varlığı yaratan ve varolmasına karar veren birisi var, O da Allah'tır.

b. Düzen ve Yardımlaşma Delili

Kâinattaki bütün varlıklar, kendi parçalarıyla bir ahenk ve bütünlük içindedir. Her şey bir bütünlük ve uyum içinde çalışır, karışıklık olmaz. Varlık âlemi kendi içinde uyumlu olduğu gibi, aynı zamanda bütün varlıklar birbirleriyle uyum ve bütünlük içinde çalışırlar. Bir canlının vücudu, vücudundaki uzuvlar kendi içinde bütünlük ve düzen için-

de çalışırlar. Bunun yanında hayvanlar bitkilerle, bitkiler toprakla, toprak havayla uyum içinde ve yardımlaşarak bütünlük meydana getirirler. Bütün mahlûkat birbirinin yardımına koşar. Kâinattaki her şey bir fabrikanın çarkları gibi sistemli ve uyumlu çalışır. Bu düzen ve işleyişi idare eden, tasarlayan bir Yaratıcı olması gerekmez mi? O da Allah (c.c.)'dır.

Hayat bütünüyle bir yardımlaşmadır. Bütün varlıklar birbirinin yardımına koşmaktadır. Mesela toprak bütün gücüyle yeryüzünü yeşertmek için adeta koşuyor. Bitkilerin yetişmesi için uygun şartları hazırlıyor. Yağmur ve hava bu gayrete ortak oluyor. Meyveler, sebzeler ve otlar, insanların ve hayvanların yardımına koşuyor. Hayvanlar bitkilerle besleniyor ve insanların yardımına koşuyor. Hayvanlardan aldığı proteinle insan güç ve kuvvet kazanıyor. Kâinatta her şey birbiriyle alakalı, birbirinin işini görüyor ve yardım ediyor.

Ayrıca kâinattaki düzen ve sisteme şu örnekler verilebilir; Güneş dünyamıza şimdiki ışığının yarısını vermiş olsaydı, soğuktan donardık. Aksine bir kat daha fazla verseydi, kül olurduk. Ay şimdiki konumundan daha uzak olsaydı, gel-git olaylarından dolayı yeryüzü sular altında kalırdı. Havadaki oksijen oranı daha fazla olsaydı, dünyada yanmaya müsait her şey yanıp kül olurdu. Suları tatlı olsaydı okyanuslar kokardı. Dünyamızın ekseni 23 derece eğik olmasaydı, mevsimlerin düzeni bozulur, insanlar sıcak veya soğuktan ölürdü. Dünya kendi ekseni etrafında saatte 1000 mil hızla dönerken az bir duraklama olsa, bu değişme yeryüzünü yok etmeğe yeterdi. Bütün bu örnekler

kâinattaki düzeni göstermektedir. Her nereye baksak bu düzeni görebiliriz.

c. Sanat Delili

Kâinata baktığımız zaman atomdan insana, hücreden galaksilere kadar her şeyde ince ve baş döndürücü bir sanat göze çarpmaktadır. Etrafımızda gördüğümüz her eser, çok büyük sanat değerine sahiptir. Bu eserler olabilecek en güzel ve en ince sanata sahiptir. Bu açıdan çok kıymetlidir. Büyük sanat değerine sahip bu eserler çok kısa zamanda ve çok kolay meydana gelmektedir. Çok sayıda olmasının yanında, karışık ve çeşit çeşittir. Aynı zamanda sürekli aynı değere sahip eserler yapılmaktadır. Hâlbuki kısa zamanda, çok sayıda ve çabucak yapılan işlerde sanat olması zordur. Bu ancak her şeye gücü yeten, kendisi için hiçbir şey zor olmayan Yüce bir Kudretin eseri olabilir.[62]

d. Hikmet ve Gaye Delili

Bütün varlıkta kendine has bir gaye ve fayda göze çarpmaktadır. Kâinatta hiçbir zerrede boş ve lüzumsuz sayılacak herhangi bir durum yoktur. Hiç bir cisimde, bitkide ve hayvanda şuur olmamasına rağmen, bu gaye ve faydalar nasıl yerine getirilebiliyor? Her bir varlık gayesini şaşırmadan, ihmal etmeden yerine getiriyor. Bütün varlığa bu gayeyi, bu şuuru veren birisi var. Bütün her şeyi en güzel şekliyle yaratan ve yaratırken bir gaye doğrultusunda programlayan, planlayan birisi var. Başka türlü bunu izah etmek zordur. Kâinatta her varlık bir boşluğu doldurmakta ve muntazam işleyen sistemin bir parçasını oluşturmaktadır.

62 Gülen, İnancın Gölgesinde, s.15.

Cenab-ı Allah hikmet ismiyle, her şeyde en hafif şekli, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı durumu takip etmektedir. Kâinata baktığımızda faydasız, boş ve gereksiz hiçbir şeyin olmadığını görürüz. Her şeyde bir iktisat ve tasarruf göze çarpar. Her eşya yerli yerince kullanılmış, israf edilmemiş, boş yere yaratılmamıştır.[63] Bu manada; *"Ey büyük Rabbimiz: Sen bunları boş yere yaratmadın, sen yücesin, bizi ateş azabından koru!"*(Al-i İmran, 3/191) şeklindeki ayet, kainatta boş ve lüzumsuz olan hiçbir şey olmadığını ifade ediyor.

Bu konuda güzel bir örnek anlatılır:

Adamın biri, hayvan pisliği içinde beslenen bir böceği görür ve: "Bu böcek görünüşü çirkin, kokusu pis olan bir yaratıktır. Allah bunu niçin yaratmış ki?" diye içinden geçirir. Bir müddet sonra bu adamın yüzünde bazı yaralar oluşur. Çok doktorlara gitmesine rağmen tedavisi için bir sonuç alamaz. Artık bu yaralar çözümsüz hale gelmiş ve gittikçe de büyümeye başlamıştır. Bu sıralarda bir arkadaşı bu tür yaraları tedavi eden birisinden bahseder. Beraber bu adamın yanına giderler. Adam yaraya baktıktan sonra, önce görmüş olduğu pislik içindeki böcekten getirmelerini ister. Bu isteğini garip karşılamalarına rağmen adamın dediğini yaparlar. Fakat hasta olan adam, o böcek hakkında söylediği sözleri hatırlar. Daha sonra tedavi eden adam, getirilen böceği ezerek yaranın üzerine sürer ve yara Allah'ın izniyle iyileşir. Bunun üzerine hasta olan adam anlar ki, Allahu Teala, hiçbir mahlûku boşuna yaratmamış. En adi ve çirkin görünen bir yaratık, böyle bir hastalığa deva

[63] Bediüzzaman Said Nursî, Lem'alar, Işık Yayınları, İstanbul, 2003, s.485.

olabiliyor. O halde Allah'ın yarattıklarında boş ve lüzumsuz hiçbir şey yoktur.

Kâinata baktığımız zaman görüyoruz ki, kötü ve çirkin gibi görünse bile, her şeyin bir anlamı ve bir gayesi var. Meselâ; ölüm olmasaydı ne olacaktı? Eğer dünyaya yeni gelen sineklerin bir kısmı ölmeseydi, beş yıl içinde bütün yeryüzü beş santim sinekle kaplanırdı. Diğer canlılar için de aynı şeyi düşünebiliriz. Eğer ölüm ve hastalık olmasaydı, bunca canlı ne olacaktı? İşte hastalık ve ölümün anlamını bu şekilde kavrayabiliriz.

e. Şefkat, Merhamet ve Rızık Delili

Varlık âlemine baktığımızda, bütün her şeyin, özellikle insanın sayısız ihtiyaçları olduğunu görürüz. Bunun yanında, ihtiyaçlarını yerine getirecek gücü ve iktidarı ise bir hiç hükmündedir. Böyle olmasına rağmen bütün ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçları hiç ummadığı bir yerden anında karşılanmaktadır. Üstelik o varlığın ihtiyacı ne ise, o cinsten karşılanmaktadır. Mesela ot yeme ihtiyacında olan bir hayvana ot, et yemek isteyen bir hayvana et verilmektedir. Her varlık ihtiyacı olan şeyi, ihtiyacı olduğu cinsten elde etmektedir. Aynı zamanda bu durum hiç aksamadan devam etmektedir. Bu da göstermektedir ki, her varlığı gören, gözeten, merhamet eden ve yardım eden birisi vardır.

f. Temizlik Delili

İnsandan arza, arzdan semanın derinliklerine kadar kâinatta bir temizlik vardır. Bu temizlik faaliyeti hiç aksamadan devam etmektedir. Bütün bunlar kâinattaki varlıkları görüp gözeten, onların huzurlu yaşamaları için bütün

şartları hazırlayan bir zatı göstermektedir. Bu zat, "Kuddüs" ismiyle kainatı temizleten Allah (c.c.)'dır. Kuddüs; pak, temiz, noksan ve kusurlardan uzak demektir.

Bu kâinat sürekli işleyen bir büyük fabrika gibidir. Her zaman dolar boşalır, birileri gider, diğerleri gelir. Bu şekilde yoğun işleyen fabrikalar, hanlar, oteller artıklarla, süprüntülerle ve pisliklerle çok kirlenirler. Kirlenmiş ve kokuşmuş maddeler her tarafta birikir. Çok dikkatli olup temizlenmezse insan orada duramaz, boğulur. Hâlbuki kâinata baktığımız zaman, bu kadar yoğun işlemesine rağmen tertemiz olduğunu görürüz. Demek ki, bu fabrikaya bakan zat çok iyi bakıyor. O zat bu koca kâinatı bir oda gibi temizliyor, düzenliyor. Etrafta bu büyük kâinatın pisliğinden, artığından hiçbir şey kalmıyor. Aynı zamanda bu temizlik hiç aksamadan, muntazam bir şekilde devam ediyor.[64]

Toprağı temizleyen bakteriler, böcekler ve karıncalar olduğu gibi, ölen hayvanları temizleyen yırtıcı kuşlar ve böcekler vardır. Bunun yanında, yeryüzündeki pislikleri rüzgâr, yağmur ve kar temizler. Vücudumuzdaki kanı oksijen temizler. Dünyamızı zararlı ışınlardan atmosfer temizler.[65] Tabiatta gördüğümüz bu temizlik denizlerde ve okyanuslarda olduğu gibi, gökyüzünde ve uzayda da aynı şekilde vardır. Bu temizlik işlemi hiç aksamadan, her zaman mükemmel bir şekilde cereyan etmektedir.

İnsanların yaşadığı yerlere baktığımızda, çöp ve pislikler akıl almaz bir şekilde etrafa yayılıyor. Bu çöpleri temizleyen insanlar olmasına rağmen, yine de pislik rahatsız edici bo-

64 Nursî, Lem'alar, s.467.
65 Gülen, İnancın Gölgesinde–1, s.17.

yutlara ulaşabiliyor. Kâinata baktığımızda, kuruyan ağaçlar ve yapraklar bakteriler tarafından çürütülerek toprağa karışıyor. Bunlar tohumlara ve bitkilere gübre oluyor. Aynı şekilde tabiatta sayılamayacak kadar hayvan ölmesine rağmen, bunlar çarçabuk temizlenerek yok oluyor. Ölen hayvanları kurtçuklar ve bakteriler parçalıyor, daha sonra toprağa karışıyor. Tabiatta gözümüzü rahatsız edecek hiçbir şey göremiyoruz. Fare, sırtlan, akbaba, domuz gibi hayvanları gördüğümüzde, bu çirkin hayvanların niçin yaratıldığını ve ne iş gördüğünü düşünürüz. Bu hayvanlar tabiattaki leşleri ve çöpleri yiyerek beslenmektedir. Onlar kötü görünümlerine rağmen, adeta bu temizliğin bir parçası durumundadırlar.

g. Simalar Delili

Simalar delili bütün mahlûkat için düşünülebilir. Fakat biz özellikle insanı ele alırsak, onu diğerlerinden ayıran en bariz vasfı yüzüdür. Herhangi bir insanın yüzü, en ince teferruatına kadar, kendisinden evvel geçmiş milyarlarca insandan hiçbirisine benzememektedir. Bu aynı zamanda kendisinden sonra gelecekler için de geçerlidir. Hz. Âdem'den şimdiye kadar, insanın küçük yüzünde, esas organların bir olmasının yanında, her bir yüz diğer yüzlerden nispeten birer ayırıcı özelliğe sahiptir. Göz, kulak, burun, ağız, çene bütün insanlarda vardır ve özellikleri aynıdır. Fakat aynı malzemeden milyarlarca insanı yaratan ve hiç birini diğerine benzetmeyen, ancak Yüce bir Kudret olabilir. Böyle bir durumun rastlantı olması düşünülemez. Bu ancak her şeyi bilen, varlığa istediği şekli vermeye gücü yeten bir Yaratıcı olabilir.[66]

[66] Gülen, İnancın Gölgesinde–1, s.17–18.

h. İlahî Sevk Delili

Özellikle hayvanlar âlemine baktığımızda, şuursuz olmalarına rağmen, her bir hayvanın şuurluymuş gibi hareket ettiğini görürüz. Mesela arılar bal yaparken şaşırtıcı bir şekilde ustaca çalışıyor. Acaba arılar bal alacakları çiçekleri nasıl biliyor? Bal kovanını nasıl tasarlıyor? Bütün bunları onlara öğreten kimdir? Kendi kendilerine bunları yapmaları mümkün müdür? Bir ördek yavrusu doğar doğmaz yüzmeye başlıyor. Bütün hayvanlar ilk doğdukları an annelerinin memesini buluyor ve karnını doyuruyor. Bütün bunları o yavrulara öğreten kimdir? İnsan yavrusu şuurlu olmasına rağmen doğar doğmaz bunları yapamıyor. O halde şuursuz hayvanlar bunu nasıl yapıyor? Onları idare eden, bütün bu bilgileri doğmadan talim eden birisi var. O da her şeyi bilen, her şeyi bir hikmete göre yapan Yüce Allah'tır.

ı. Fıtrat ve Tarih Delili

Her insanda iyi ve güzele karşı bir sevgi, kötü ve çirkine karşı bir nefret vardır. Bütün insanların fıtratında bu özellikler mevcuttur. İnsan fıtraten iyiye ve güzele yönelir. Aynı zamanda inanma hissi bütün insanların fıtratında doğuştan vardır. Sosyolojik araştırmalar göstermiştir ki, insanlık tarihi boyunca dinin olmadığı ve insanların inançsız yaşadığı hiçbir dönem olmamıştır. Peygamber olmadığı dönemlerde bile insanlar bir dine inanmışlar ve ibadet etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, inanma her insanda mevcuttur ve fıtrat insanı Allah'a götürür.

Şuur sahibi olan insanın fıtratı, Allah'a kesin olarak şahitlik eder. Bunun delili, insanın Allah'a yönelmesi, O'na ihtiyaç duymasıdır. Böyle bir yönelmenin varlığı, diğer ta-

rafta bir çekim kuvveti olduğunu gösterir. Bu yönelme, o çekim kuvvetine, yani fıtratın yöneldiği Yüce Yaratıcı'ya şahitlik eder. Fıtratta yalan yoktur, ne dediyse doğrudur. Nasıl ki bitkilerin ve hayvanların fıtratı, yani yaratılışta onlara yerleştirilmiş olan program aynen işliyorsa, bir tohum ağaç oluyorsa, insanın fıtratının yönelişi de doğrudur. İnsan vicdanının bu çekim kuvvetine karşı yönelişi, bir parlak cam gibidir. O camda Allah'ın nuru yansır. Vicdan Allah'ı gösteren bir ayna hükmündedir.[67]

İnsanın fıtratı iyiyi ve doğruyu arar, güzele yönelir. Allah-ü Teala'nın, Kur'ân-ı Kerim'de bildirdiği esaslar, emir ve yasaklar insanın fıtratına uymaktadır. Demek ki, insanı yaratan, fıtratına iyi ve kötü duyguları yerleştiren zatla, kitabında bunları isteyen zat, aynı zattır. Kur'ân-ı Kerim insanın fıtratını doğruladığı gibi, fıtrat da kitaptakileri doğrulamaktadır.

D. Allah'ı Kabul Etmeyenlerin Düşüncelerine Cevaplar

Var olanı ispat etmek kolaydır. Bunun için bir delil, bir işaret göstermek yeterlidir. Yokluğu ispat etmek zordur. Bir şeyin yok olduğunu göstermek için bütün ihtimalleri çürütmek gerekir. Kâinatta bir şeyin yokluğunu iddia eden, bütün kâinatı dolaştıktan sonra ancak yok olduğunu savunabilir. Allah'ı inkâr edenler, sayısız sağlam delile karşı gözlerini ve kulaklarını kapayıp, birkaç çürük delile sarılıyor. Belki kendileri de tatmin olmuyor. Fakat inat, kibir, gurur ve menfaat gibi birtakım engelleri aşamıyorlar.

67 Nursî, Sözler, s.973, 974.

Yaratılışta Allah'ın insan fıtratına koyduğu inanma duygusu, her ne kadar fıtratı bozulsa bile, tamamıyla yok olmaz. Böyle bir insan, inanma ihtiyacını tatmin edemez. Bu büyük boşluğu başka şeyle doldurmakta da zorluk çeker. Hakk'ı bulmakta zorlanan insanlar, çaresizlik ve arayış içinde bulduğu en küçük şeye sarılır. Bu duyguyu tatmin amacıyla batıl olan düşüncelere sapabilir.

Bir insanın kâinattaki muazzam işleyişi ve sistemi görüp, yaratılışın ne kadar harika olduğunu fark ettiği halde inanmaması çok zordur. İnsanın bir Yaratıcı düşüncesine karşı bütün kapılarını kapatması çok nadir görülebilir. İnançsız olduğunu söyleyen birçok insanın içinde şüpheler bulunmaktadır. Onun içindeki iman koru belki de tamamıyla sönmemiştir. Fakat bu insanlar, içinde bulundukları konum itibariyle, inat ve kibir gibi birtakım etkenlerin zorlamasıyla kendini inançsız olarak vasıflandırırlar. Ayrıca günümüz insanının inanma noktasında birçok takıntısı bulunmaktadır. İnanmamayı ve dine karşı olmayı çağdaşlık(!) olarak zanneden bazı insanlar, güneşe karşı gözünü kapayıp, kendisini karanlığa hapsetmeyi tercih etmektedir. Böyle insanlar sürekli dine ait meseleleri sorarlar, inanca ait konulardan bahsederler. Bu durum onların bazı şüpheleri aşamadıklarını ve inanca ait fıtratında mevcut olan korun sönmediğini gösterme açısından önemlidir.

Allah'a inanmadığını söyleyen insanlar, bu muhteşem kâinata ve harika yaratılışa bir izah getirme amacıyla birtakım çürük deliller ortaya koyarlar. Bunlar kendilerini teselli amacıyla söyledikleri ve belki kendilerinin de inanmadığı delillerdir. Bunlara delil demek de mümkün değildir. İnanç-

sızların içine düştüğü bu durumu Kur'ân-ı Kerim şöyle ifade ediyor; *"Allah'tan başka hâmi, sığınacak tanrı edinenlerin durumu, tıpkı kendine yuva yapan örümceğe benzer. Hâlbuki en çürük yuva, örümcek ağıdır. Keşke bu gerçeği bilselerdi!"* (Ankebut, 29/41) Yaratılışa Allah inancından başka açıklama getirmek isteyenlerin durumu da böyledir. Onların ortaya attığı deliller örümceğin yuvası gibi çürüktür.

Allah'a inanmayanların bütün yaratılışı ve kâinattaki sistemi izah etmesi çok zordur. Hâlbuki bütün varlığı bir tek Yaratıcı'ya vermek çok kolaydır. İnançsızların, âlemlerin nasıl yaratıldığını, hiçbir aksama ve karışıklık olmadan nasıl mükemmel işlediğini açıklamaları imkânsızdır. Göklerde ve yerde her ne varsa, hepsi Allah'ın izniyle, O'nun yaratılışta koyduğu program çerçevesinde hareket etmektedir düşüncesi, en rahat ve en emin yoldur. Bu şekilde bütün varlık ve yaratılış aydınlanmış olur. İdare açısından bütün bir orduyu, bir komutanın emrine vermek kolaydır. Buna karşılık, bir tek askeri ordunun bütün askerleri sayısınca komutanların emrine vermek ise çok zordur. Yaratılışı bir Allah'a dayandırmak çok kolaydır. Bunun yanında her şeyi tesadüflere dayandırmak, bütün varlık adedince yaratıcı kabul etmek demektir. Bu da izahı çok zor bir yoldur.

Allah'ı inkâr edenler, yaratılışı maddeye veya sebeplere verenler, tabiatı ilah kabul etmektedirler. Ağacın yetiştiği toprağı yaratıcı kabul eden birisinin, her bir toprak parçasını bir fabrika gibi düşünmesi gerekir. O zaman bütün kâinatta işleyen sayısız fabrikaların olması gerekir. Hâlbuki her bir toprakta bulunan maddeler aynıdır. Bir ağacın yetişmesi için topraktan aldığı su ve mineraller, havadan aldığı

oksijen, ışık ve ısı birdir. Aynı şeyleri alan iki ağaç, farklı görüntüde, farklı tatta meyveler veriyor. Bu farklılığın olması için toprakta farklı bir işleyişin olması lazımdır. Bu durum inançsız birisi için izahı mümkün olmayan bir çıkmazdır.

Allah'ı inkâr edenler, kendilerine göre yaratılışa şu üç şekilde izah getiriyorlar; her şeyi sebepler yarattı, tabiat yarattı ve kendi kendine oldu. Bu üç iddiayı bazı örneklerle cevaplamak istiyoruz.

1. Sebepler ve Tesadüfler Kâinatı Meydana Getiremez

Tesadüf düşüncesi, yani her şeyi bir rastlantıya bağlama, kanunla zıtlaşmayı ifade eder. Kanun belirli bir sistemi ve düzenli bir işleyişi gösterir. Hâlbuki tesadüfte, gelişigüzel olma ve başıboşluk vardır. İlimler ise, hep kanunlarla meşgul olur, tesadüflerle hiç ilgilenmez. Tabiatla ve varlıklarla ilgilenen bilimlerin ortaya koyduğu kanunlarda bir düzen ve süreklilik vardır. Bilimin tespit ettiği kanunlar, tabiatta tesadüfün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Buna şöyle bir örnek verebiliriz; Bir insanda altmış trilyon hücre ve bir hücrede bir milyona yakın protein vardır. Bir proteinin tesadüfen meydana gelmesi için 10 rakamının arkasına 160 sıfır ile ifade edilen ihtimal gereklidir. Ortada tercih ettirecek bir sebep olmadan bu ihtimallerden birinin tesadüfen meydana gelmesi ise, yine o rakamlar adedince imkânsızdır.[68]

Kâinatta tesadüfün olmadığına dair bir çok örnek verilebilir. Bir eczane düşünelim. Birçok kavanoz içinde çeşitli elementler var. Bunlardan bir kısmı, belirli ölçülerde bir araya gelip karışarak bir ilaç meydana gelecek. Acaba ka-

[68] Gülen, İnancın Gölgesinde-1, s.23.

vanozlarda duran elementler, bir eczacı olmadan, hiç kimse müdahale etmeden, sebepler sonucu bir araya gelebilir mi? Mesela rüzgâr onları devirse, onların içindeki elementlerden belirli miktarlarda, belirli ölçülerde bir araya gelerek bir ilaç meydana gelebilir mi? Bu ne kadar imkânsızdır. Çünkü bu ilaçların hassas ölçüsü bozulduğu zaman bir işe yaramayacaktır. Bir gram birisinden fazla karışsa veya karışmaması gereken bir elementten az bir miktar karışsa ilaç bozulur. İşte böyle tesadüflerle veya birtakım sebepler sonucu basit bir ilaç bile meydana gelmiyorsa, bir canlı nasıl meydana gelebilir?

Eğer sebepler yaratıcı olsaydı, her bir şeyi yaratan sebep farklı olacağından eşya ve varlıklar arasında bir uyum olması mümkün olmayacaktı. Güneş sistemindeki her gezegen farklı hareket edecek, böyle bir sistem olmayacaktı. Bir hayvan veya insanı sebeplerin yarattığını düşünsek, o vücudun organları arasında uyum olmayacak, bir güzellikten bahsedilemeyecekti.

Bu konuda başka bir örnek verelim; bir büyük sandıkta bir milyon harf olduğunu düşünelim. Bir sarsıntıyla bu sandık devrilir ve içindeki harfler etrafa saçılır. Bu dağılma sonucunda 7 ayrı harfin yan yana gelip anlamlı bir kelimenin oluşması mümkün müdür? Bu şekilde anlamlı kelimelerden 10 tanesinin birleşip anlamlı bir cümle meydana getirmesi ihtimali var mıdır? Bir de şöyle düşünelim; bir milyon harfin bir araya gelip kelimeler oluşturması ve bu kelimelerin anlamlı cümleler oluşturması ve bu anlamlı cümlelerin bir bütünlük içinde bir kitabı meydana getirme ihtimali var mıdır? Tabii ki böyle bir ihtimalin imkânsızlığı çok açıktır.

2. Kâinat Kendi Kendine Meydana Gelemez

Kâinattaki her varlık, bir zaman diliminde var olmuştur, varlığı başlamıştır ve bir gün gelip yok olacak, son bulacaktır. Hiçbir varlık sonsuz değildir. Belirli bir başlangıçta var olma, onun varlığını tercih eden ve onu varlık sahnesine iten bir Yaratıcı'yı gösterir. Her varlık bir Yaratıcı'ya muhtaçtır. Kâinattaki her varlık ve bütün bir tabiat fanidir ve yok olacaktır. Nasıl varlığı bir tercihe bağlıysa, yokluğu da öyledir. Böyle muhtaç ve kendine malik olamayan bir varlık nasıl olur da yaratıcı olur? Muhtaç olanla muhtaç olunan nasıl bir olur? Hiçbir zaman tabiatı Yaratan'la, tabiattaki varlıklar aynı olamaz. Tabiatı yaratan, varlığı zorunlu olan, öncesi ve sonrası olmayan Allah'tır.[69]

Bir şeyin kendi kendine meydana gelmesi için, o şeyi meydana getiren parçaların, meydana getirecekleri bütünü, bütün teferruatıyla bilmeleri gerekir. Ayrıca kendilerinin iş görecekleri en uygun yer için de haberleşmeleri ve anlaşmaları, sonra hep beraber gidip orada yerleşmeleri gerekir.[70]

Bir inşaat yapılması gerektiğini düşünelim. Bunun için çimento, kum, demir, su, kalıp gibi malzemeler gereklidir. Bu malzemeler bir inşaat yapma konusunda anlaşıp, inşaatın yapılacağı yere hep beraber gidecekler. Orada bir araya gelecekler ve kendi kendine inşaat olacak. Ne kadar zor değil mi? Böyle bir şey bize ne kadar mantıksız geliyorsa, kâinatın kendi kendine olduğunu düşünmek bundan binlerce defa daha mantıksızdır. Basit bir inşaat kendi kendine olamazsa, büyüklüğüne akıl erdiremediği-

69 Gülen, İnancın Gölgesinde-1, s.24.
70 Safvet Senih, Hiç Şüphem Kalmadı, Silm Ofset, İzmir, 1986, s.22.

miz şu koca kâinat nasıl kendi kendine olacak?

Bir insan, sanat eseri güzel bir tabloya baktığı zaman, resimdeki sanatı çok beğenip, onu yapan ressamın sanat ve zekâsına hayran kalarak o adamı kendi gözünde büyütür. Nasıl ki o resim bile kendi kendine olmamışsa, bu koca âlem nasıl olur da kendi kendine olabilir?

3. Tabiat ve Tabiat Kanunları Yaratıcı Olamaz

Kanunla, o kanunu koyan aynı olamaz. Tabiat kanunlarını tabiat koymuş olamaz. Diğer taraftan tabiatın kendinde olmayanı başkasına vermesi mümkün değildir. Mesela insanda var olan bir çok duygu tabiatta yoktur. Tabiat kendisinde olmayanı nasıl olur da başkasına verebilir? Taş, toprak, hava, ısı, ışık v.b. şeylerden oluşan tabiat, nasıl insanı yaratabilir?[71] Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle; *"tabiat bir sanat olabilir, Sâni' olamaz; bir nakıştır, Nakkaş olamaz; ahkâmdır, Hâkim olamaz; kanundur, Kâdir olamaz; misdardır, Masdar olamaz."*[72]

Eğer tabiattan, kâinatın kendisi kastediliyorsa, tabiat kendi kendine meydana getiremez. Eğer kanunlar kastediliyorsa, uygulayıcısı olmayan kanunlar hiçbir şey yapamayacaktır. Hâkimsiz kanun yürütülemez. Eğer tabiattan kâinatın her parçasında görülen plan kastediliyorsa, onun uygulayıcısı olması gerekir. Bir binanın planını çizerek temeline koymak o binayı meydana getirmez. Kanun ve planlar kâinatı meydana getirmez, bilakis kanunlar kâinattaki muazzam işleyişi açıklayan ifadelerdir.[73]

71 Gülen, İnancın Gölgesinde-1, s.24.
72 Nursî, Lem'alar, s.287.
73 Senih, Hiç Şüphem Kalmadı, s.30.

E. Allah'a İnanmamanın Arkasında Yatan Sebepler

Hz. Âdem (aleyhisselam)'den bu yana, Allah'ı inkâr edenlerin tavırları ve inkâr etmelerine sebep olan etkenler hep benzer şeyler olmuştur. Kendilerine peygamber gelen ve inanmaya davet edilen insanların tavırları ve sözleri birbirine benzemektedir. Farklı dönemlerde, inanmayan insanların durumu Kur'ân'da zikredilirken, benzer sebeplerle inkâra gittikleri anlatılmaktadır. Bu sebeplerin başında cehalet, yoldan çıkma, kibir, zulüm ve inat gibi hususlar gelmektedir.

Cahillik, en büyük inkâr sebeplerinden birisidir. İnanmayanlar toplumun üst tabakasından görünse de, bir takım okulları bitirse de cahildir. Çünkü cahil kelimesini Kur'ân-ı Kerim, Allah'ı bilmeme anlamında kullanmaktadır. İnanmayanlar, eşyanın var oluşundaki niçin ve nedenleri kavrayamamıştır. Dünyanın nereden gelip nereye gittiğini, nasıl ve niçin yaratıldığını bilmemektedirler. Varlığın perde arkasını ve eşyanın hikmetini anlayamamışlardır. Bu en büyük cehalettir. Eşyanın fizik yönünü bilse de, fizik ötesi âleme ait bilgisi zayıftır. Onlar gözleriyle görmedikleri dünyaya inanmazlar. "Allah'ı niye göremiyoruz?" derler. Kur'ân-ı Kerim'de de farklı dönemlerde inanmayanların; "Allah bizimle niye konuşmuyor? Niye sadece peygamberle konuşuyor?" dedikleri anlatılmaktadır. Görülüyor ki her dönemde, küfrün olduğu yerde aynı cehalet var.[74]

İnkârın bir sebebi de kibirdir. Kibir, insanın azmasına, sapmasına ve kendini büyük görüp, Allah'tan uzaklaşması-

[74] M. Fethullah Gülen, Hitap Çiçekleri, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1995, s.14-16.

na sebep olur. Kibirli insanlar, kendinden başkasını beğenmeyen, her şeyi tenkit eden insanlar olmuştur. Peygamberleri bile beğenmemiş; "Bu dini niye bir melek getirmedi" demişlerdir. Bazen de peygamberlerin etrafındaki insanları hor görmüşler, onlarla beraber olmak istememişlerdir. Bu gün de bazıları, kibir ve gurur içinde Müslümanları hor görüp, dine karşı olumsuz tavır almaktadırlar.

Üçüncü sebep ise inhiraftır. İnhiraf, yoldan sapma, yanılma, şaşma demektir. Bir kere yoldan çıkan ve yanlış fikirlere saplanan insanlar, kendilerine sunulan farklı fikirlere önyargı ile bakarlar. Benimsedikleri fikirleri değiştirmek istemezler. Bu tür bir davranışta kibir ve gururun da payı vardır. Bu insanlar fikirlerinden dönmeyi benliklerine yediremezler.

Bir başka sebep ise zulümdür. Bu da insanın bütün kabiliyet ve özelliklerini yaratılış gayesi dışında kullanmasıdır. Aklını ve duygularını başka düşünceler esir etmiştir. Artık o istese de başka türlü düşünemez. Bu insan; kendisine verilen nimetleri yerinde kullanmadığı için zulmetmektedir.

İnsanın günahları ve kötülükleri imana engel olan başka bir husustur. Günahlarla insanın kalbi kararır ve katılaşır. İmanın yeri kalptir. Kalbi kararmış bir insanın, imanı kabul edecek bir kabiliyeti yok demektir. İnsan inanmasa da, yaptığı iyilikler onu imana yaklaştırır, kötülükler ise imandan uzaklaştırır. Bir kişinin inanması için, vicdanının imanı kabule hazır olması gerekir. İnanmak için sadece aklın ikna edilmesi yetmeyebilir, kalbin de yumuşaması gerekmektedir. Bu da kalbin günahlardan sıyrılıp iyiliklere yönelmesiyle olur.

F. Her Şeyi Yaratan Allah Birdir ve Benzeri Yoktur

Âlem yokken, varlık yokken var eden, onlara varlık rengi veren Allah'tır. O bütün âlemi yarattı ve kendisi için bir ayna yaptı. Varlığa bakarak Allah'ın yüce kudretini ve harika sanatını anlayalım, O'nu tesbih edelim, yüceltelim istedi ve âlemleri bir sergi yaptı. Bir gün gelir her şeye bir sünger çeker, ne mekân kalır, ne zaman. Her şey silinir gider. Yoktan var eden, vardan da yok eder.[75]

Her şeyi insan için yaratan, gökleri ve yeri yaratan, sonra insanı yaratan Allah'tır. Kur'ân-ı Kerim'de; *"Yeryüzünde bulunan her şeyi sizin için yaratan O'dur"*(Bakara, 2/29), *"Ey insanlar sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, o ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının"*(Nisa, 4/1), *"O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır ve ölmüş toprağa hayat verir"*(Rum, 30/19) buyruluyor ve Allah'ın yüce kudretine işaret ediliyor. Âlemlerin ve insanın yaratılışında başka yol, başka ihtimal yoktur. Hiçbir bilim bunun aksini ispat edemez.

Allah'ın yaratması iki türlüdür; ibda' ve inşâ. İbda' yoktan yaratma demektir. Allah başta varlıkları yoktan yaratmış, ona lazım olan her şeyi yoktan icad edip eline vermiştir. İnşâ ise, çok ince hikmetler için, kâinatta mevcut bulunan farklı bazı maddeleri bir araya getirip başka varlıklar yaratmasıdır.[76] Hz. Âdem'i başta yaratması, âlemleri yaratması ibda' olmaktadır. Fakat daha sonra insanı annesinin karnında bir kan pıhtısından yaratması ise inşâ'dır.

---

75 Gülen, Hitap Çiçekleri, s.43.

76 Nursî, Lem'alar, s.299.

Kâinatta her şeyi yaratan Allah'tır. O Allah birdir, ortağı ve benzeri yoktur. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor; "Hâlbuki gökte ve yerde, Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, oraların nizamı bozulurdu. Demek ki o yüce arş ve hükümranlığın sahibi Allah, onların zanlarından, onların Allah'a reva gördükleri vasıflardan münezzehtir, yücedir!"(Enbiya, 21/ 22) Bu ayet-i kerimede anlatıldığı gibi, gökte ve yerde bir nizam vardır. Geceler gündüzleri kovalar, mevsimler arka arkaya gelir. Bu düzen hiçbir zaman bozulmaz. Dünya hem kendi etrafında, hem güneş etrafında döner, yörüngesini hiç şaşırmaz. Uzayda dünyamız gibi binlerce gezegen ve yıldız aynı şekilde yörüngesi etrafında döner. Hiç birisi diğerine çarpmadığı gibi, yörüngesini de şaşırmaz. Eğer bunları yaratan Allah bir olmasaydı, birden fazla ilah olsaydı bu düzen olabilir miydi?

Allah birdir, benzeri ve zıddı yoktur. Kur'ân-ı Kerim'de; "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur"(Şura, 42/ 11) buyrularak, bu hakikat anlatılmaktadır. Kâinatta zerre kadar ortaklığa yer yoktur. Bir köyde iki muhtar, bir okulda iki müdür, bir vilayette iki vali olamaz. Bu durum gösteriyor ki, hâkimiyet ve idare ortaklığı kabul etmez. Eğer bir yerde iki idareci olsaydı, birbirinin işine karışacak, ikilik çıkacak ve her biri kendisinin dediği olsun isteyecekti. Böyle bir yerde düzen olmasını ve işlerin aksamadan gitmesini düşünmek mümkün değildir. Kâinattaki düzen ve sistem gösteriyor ki, bütün âlemi idare eden bir tek Allah'tır, O'nun eşi ve benzeri yoktur.

Kur'ân-ı Kerim Allah'a ortak koşanlara kâinattan delillerle cevap veriyor;

"De ki: "Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçtiği kullarına. Allah mı hayırlı, yoksa Ona ortak saydıkları şeyler mi?

O nesneler mi üstün, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren mi? Öyle bir su ki Biz onun sayesinde gözleri gönülleri açan pek güzel bahçeler bitirmekteyiz.

Hâlbuki siz onun bir tek ağacını bile bitiremezdiniz. Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ama onlar haktan sapan bir güruhtur.

O nesneler mi üstün, yoksa yeri oturmaya elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan ve oraya sağlam dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına bir engel koyan Allah mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Ama onların çoğu bu gerçeği anlamıyorlar.

O nesneler mi üstün yoksa çaresiz kalıp kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Ne de az düşünüyorsunuz!

O nesneler mi üstün yoksa size karanın ve denizin karanlıklarında yol gösteren ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgârları gönderen mi? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Allah, müşriklerin şirk koşmalarından münezzehtir.

O nesneler mi üstün yoksa mahlûkları ilkin yaratan, sonra da tekrar hayat veren ve sizi gerek gökten, gerek yerden rızıklandıran mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! De ki: "Şerik iddianızda samimi iseniz delilinizi gösteriniz!" (Neml, 27/59-64).

G. Allah Her An Bizimledir, Her Şeyi Görür ve Bilir

Allah gizli saklı her şeyi görür ve her şeyi bilir. O her an bizimledir. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'ın bilgisi ve izni olmadan hareket edemez. O bizim aklımızdan geçirdiğimiz veya gizlediğimiz her şeyi bilir. Bir hücrenin, atomun içinde neler olduğunu görür, bilir ve her şeyi idare eder. Onun ilminden hiçbir şey gizli kalamaz. O her yerdedir, bize şahdamarımızdan daha yakındır. Bu da şu demektir; Allah bizlere sıfatlarıyla yakındır, her yerdedir. *İlim* sıfatıyla her şeyi bilir, *basar* sıfatıyla her şeyi görür, *semi'* sıfatıyla her şeyi işitir. Allah sıfatlarıyla bize yakındır ve her an bizimle beraberdir.

Allah'ın bize yakınlığını ve her yerde olmasını güneş misaliyle açıklayabiliriz. Güneş bizden çok uzak olmasına rağmen, ısısıyla, ışığıyla bize yakındır. Biz güneşi her an derinden hissediyoruz. Onun ısı ve ışığına temas ediyoruz. Bu yönüyle yakınız. Ama güneşin kendisi bize çok uzaktır. Güneşin sıcaklığı ve ışıkları yeryüzünde her cisme ulaşır, her varlık ondan faydalanır.

Allah'ın her an yanında olduğunu ve her şeyi gördüğünü bilen bir insan, yalnız olmadığını ve Allah'ın kendisini gördüğünü düşünerek güven içinde olur. Zor anlarında Allah onun yardımına koşar, dualarını işitir, ihtiyacını görür. Bu düşünce insanı rahatlatır ve huzur verir. Özellikle çocukların korku ve endişelerini yenmelerinde Allah'ın bu sıfatlarını öne çıkarabiliriz. Böylelikle çocuklar manen huzur

içinde olmanın yanında, kendilerini Allah'a yakın hissedecek, O'na olan imanları ve sevgileri artacaktır.

Bu konuda, Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin anlattığı şu hatıra güzel bir örnektir.

"Ben daha üç yaşında idim. Gece kalktığım zamanlar dayımın kıldığı gece namazını seyrederdim. Bir gün bana dayım;

- Seni yaratan Allah'ı hatırlar mısın? diye sordu. Ben de;

- Nasıl zikredip hatırlayabilirim? dedim. Bunun üzerine dayım;

- Yatağa her girişinde dilini oynatmadan kalbinden üç kere "Allah benimledir, Allah beni görüyor, Allah benim her yaptığımı biliyor" de. Yani bunları kalbinden geçir, dedi.

Ben de bunlara birkaç gece devam ettim ve dayıma devam ettiğimi söyledim. Bu defa yirmi bir kere söylememi tavsiye etti. Ben de yirmi bir kere söyledim ve bu sözlerin zevkini kalbimde duydum."[77]

H. Bütün Nimetleri Veren, İhtiyaçlarımızı Gideren, Dualarımıza Cevap Veren Allah'tır

Bize sahip olduğumuz her şeyi veren, yaşadığımız âlemi bizim için yaşanabilir kılan Allah'tır. O insanı yarattıktan sonra bütün varlığı onun emrine vermiştir. O, inansın inanmasın herkese ihtiyacını verir, her varlığın rızkını temin eder. Herkesin ihtiyacını en iyi bilen O'dur, O herkese ihtiyacı olan şeyi en güzeliyle verir. O'nun nimetleri sayılamayacak kadar çoktur. Çocuklara özellikle Allah'ın yardım

[77] Gazzali, İhyâ u Ulûmi'd-Din, c.II, s.170.

eden, kulunun ihtiyaçlarını gideren, sıkıntılarına çare olan, onlara çeşitli nimetler veren gibi sıfatları anlatılmalıdır. Bu, çocukta Allah'a karşı sevgiyi geliştirecek ve teşekkür etme, verilenler karşısında ibadet etme düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Çocuklara öncelikle Allah'ın nimetleri ve lütufları anlatılmalı, daha sonra da bu lütuflara karşı şükran hisleri geliştirilmelidir. Onlar, kendilerine gelen ihsanları bilmeli, nimet karşısında Allah'a da, insanlara da mutlaka teşekkür etmelidirler. İyilikleri bilme hissi, sonraları daha da derinleşerek Allah'ın nimetleri karşısında onu, hep şükreden ve insanlardan gördüğü iyilikler için de teşekkür eden biri haline getirecektir. Çocuklarımızda iyilik etme ve iyilik bilme duygularını geliştirerek, onları birer kuyumcu gibi cevherin kıymetini bilir hale getirmeliyiz. Nihayet o, yer yer Allah büyüktür dediği gibi, insanların ihsanları karşısında da kıymet bilen birisi gibi davranacaktır. Böylece o çocuğun zihninde bütün kâinat, Rahman ve Rahim isimlerini okuyan bir varlık halinde karşısına çıkacaktır. Çocuğun bulunduğu evde, bütün nimetlerin bir sahibi olduğu duyulup hissedilecek, o nimetlere karşı çocukların gelişme sürecindeki vicdanları şükür hissiyle dolup taşacak ve o ev adeta şükür üreten bir fabrika gibi işleyecektir.[78]

Çocuklara Allah'ın bize verdiği nimetler anlatılarak Allah'a karşı sevgi ve şükran hislerini geliştirmek gerekir. Bunu yaparken, bazen Allah'ın vermiş olduğu nimetleri bir yere yazmaları veya tek tek saymaları istenebilir. Böylece çocuklar bu nimetler üzerinde düşünerek, bizzat kendileri

78 Gülen, Çekirdekten Çınara, s.87.

ikrar etmiş olacaklardır. Bu da nimetlere karşı şükran hissinin onlarda güçlenmesini sağlayacaktır.

Allah kullarının dualarını kabul eder, dar zamanlarında yardım eder ve ihtiyaçlarını giderir. Bir ayette; *"Rabbiniz buyurdu ki, bana dua edin ki size karşılık vereyim"* (Mü'min, 40/60) denilerek, Allah'ın duaları kabul ettiği, insanın isteklerine cevap verdiği belirtiliyor. O bizim ihtiyaçlarımızı görür ve onları gerektiği şekliyle karşılar. Dua, bir insanın çaresiz kaldığı zaman tek dayanağı, ümitsiz kaldığında tek güven kaynağı, yalnız kaldığında tek arkadaşı olur. Dua ile insan, sıkıntı ve acılar karşısında yıkılmaz, ümitsizlik yaşamaz. Pişmanlıkların, günahların ağırlığı altında ezilmekten kurtarır.

Allah'ın duaları kabul ettiği, herkese ihtiyacını verdiği konusunu anlatırken, çocuklar bazı duaların kabul edilmediği ve her şeyin elde edilemediğini soracaklardır. Burada Allah'ın duaları kabul ettiği, fakat aynıyla karşılık vermesinin mümkün olmadığını anlatmak gerekir. Allah bütün duaları kabul eder, fakat bazısının karşılığını dünyada, bazısını âhirette verir. Bilinmelidir ki, Allah'ın vermesinde de binlerce hayır ve hikmet vardır, vermemesinde de hayırlar vardır. İnsan istemeli, fakat dualarım kabul olmadı dememeli, hırsla istememeli. Allah'ın takdirine boyun eğmelidir. Ayrıca çocuklar, her istediklerinin birden gökten ineceği gibi bir düşünce içinde olmamalıdır. Dünyada sebeplere riayet etmeden hiçbir şey olmaz. İnsan bir şey isterken, onu elde etmek için çalışmalı, üzerine düşeni yapmalıdır. Bu aynı zamanda fiili dua anlamını taşır. İnsan bir şey istiyorsa, hem bunu istediğini davranışlarıyla göstermeli, hem de sözleriyle ifade etmelidir.

I. Allah Kullarını Sever ve Merhamet Eder

Çocuklarda Allah sevgisini tesis etmek için, Allah'ın bize verdiği nimetleri ve kuluna yardımı üzerinde durulmalıdır. Çocuklara, nimetleriyle bizi donatan Allah'ın şefkati ve merhameti anlatılmalıdır. Allah'ın bizi nasıl beslediği, baktığı, büyüttüğü, bize nasıl sevgi verdiği anlatılmalıdır. *"O çok şefkatlidir, bizi korur, bütün belalardan muhafaza eder"* diyerek, çocuklarda O'na karşı güven, itimat ve sevgi hissini coşturmalıyız. Hatta en küçük yavruların, dahası böceklerin, Allah'ın şefkatiyle, rahmetiyle beslendiğini uygun bir dille anlatarak Rabbiyle münasebetini sağlama bağlamalıyız.[79]

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın seven, merhamet eden sıfatları bir çok yerde zikredilmiştir. *"Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir"*(Hud, 11/90), *"Allah sabredenleri sever"*(Al-i İmran, 3/146), *"Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever"*(Al-i İmran, 3/159), *"Allah iyi davrananları sever"*(Al-i İmran, 3/134), *"Allah tevbe edenleri sever"*(Bakara, 2/222), *"Allah takva sahiplerini sever"*(Tevbe, 9/7), *"Allah temiz olanları sever."*(Tevbe, 9/108) Buna benzer bir çok ayette, Allah'ın kullarını sevdiği zikredilmektedir. Bunun yanında kullarına merhamet etmesinden bahsedilmiştir; *"İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayan O'dur. O, gerçek dost ve hamidir, bütün övgülere ve hamdlere layıktır"*(Şura, 42/28).

Allah kullarını sever ve sevmenin bir sonucu olarak da kullarına merhamet eder. O'nun merhameti gadabının önündedir. O kullarını affetmeyi ister, azab etmeyi istemez.

79 Gülen, Çekirdekten Çınara, 87.

Kullarını affetmek için bahaneler arar. Kullar isyan etse de, günah işlese de merhamet eder, inayet elini çekmez. Her zaman kullarının rızkını verir. Ayette; *"Rahmetim her şeyi kaplar"*(A'raf, 7/156) buyuruluyor. Onun rahmeti her yere ulaşır, herkes O'nun rahmetinden istifade eder. Allah'ın kullarını seven, günahlarını affeden, onlara merhamet eden sıfatlarıyla anlatılması çocuklarda Allah'a karşı sevgi ve güven oluşturacaktır.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın en büyük rahmeti, kullarına ebedî saadeti vaat etmesidir. Bütün nimetleri acılaştıran ölümün üzüntüsünden ve dünyadaki belaların sıkıntısından insanları kurtaran âhiret hayatıdır. Allah'ın rahmeti, insanların birbirine olan muhabbet ve şefkatinin sonsuz bir ayrılıkla acıya, eleme dönüşmesine razı olmuyor. İşte Allah'ın kullarına en büyük rahmeti ve lütfu ebedî cennet ve saadettir.[80]

J. Allah Sevgısı

Eğitimde en çok üzerinde durulması gereken konu sevgi olmalıdır. Eğitim hem sevgiyle yapılmalı, hem de sevgiyi öğretmelidir. Allah'a imanın öğretiminde de Allah sevgisi önde tutulmalı, sevdirerek anlatılmalıdır. Bilinmelidir ki Allah sevgisi, insanı Allah'a yakınlaştırır. Allah'ın rızasını kazanma da O'na olan yakınlığa bağlıdır. Allah katında insanlar, sevgileri nispetinde mevki ve değer kazanırlar. Kimin sevgisi daha fazla ise, o nispette Allah'a yakın olur.

Sevgiye dayalı iman, inanan kişide başka yolla mümkün olmayan bir bağlılık kazandırır. Bu şekilde iman de-

80 Bediüzzaman Said Nursî, İşârâtü'l-İ'caz, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1997, s.57-58..

vamlı ve zevkli bir hale gelir. Kişi kulluk vazifesini isteyerek ve severek yapar. Allah'a karşı sevgi, verdiği nimetler karşısında duyulan minnettarlık hislerinden kaynaklanır.[81] Allah sevgisini çocukta yerleştirebilirsek, dine ait meseleleri daha rahat ve severek öğrenecektir.

Çocuklarda Allah'a karşı sevgi hislerini yerleştirmenin yanında, Allah'ın sevgisini kazanmayı da bir hedef olarak göstermelidir. Kur'ân-ı Kerim, bir çok davranışın yapılmasını isterken, bunların karşılığında Allah'ın sevgisini koymuştur. İnanan bir insan, Allah'ın emirlerini yerine getirmekle Allah'ın sevgisini kazanacaktır. İnsan için ulaşılması gereken en önemli hedef, Allah'ın sevgisi ve rızası olmalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de bu konuya örnek olarak şunları gösterebiliriz; *"Allah sabredenleri sever"*(Al-i İmran, 3/146), *"Allah kendisine dayanıp güvenenleri sever"*(Al-i İmran, 3/159), *"Allah iyi davrananları sever"*(Al-i İmran, 3/134), *"Allah tevbe edenleri sever"*(Bakara, 2/222), *"Allah takva sahiplerini sever"*(Tevbe, 9/7), *"Allah temiz olanları sever."*(Tevbe, 9/108) Bunun yanında Kur'ân-ı Kerim, bazı kötü davranışlardan sakındırırken, bu fiilleri yapanlara ceza olarak Allah'ın sevgisinden mahrumiyeti göstermektedir. Böyle bir karşılık eğitim açısından da önemlidir. Çocuğu sevdiği birisinin sevgisinden mahrum etme veya sevgisini göstermeme caydırıcı bir ceza olarak görülmelidir. Allah'ın sevgisine nail olma, insan için en önemli gaye olarak çocuğa gösterilmelidir. Böylece Allah'ın sevgisinden mahrum olma, bir takım kötü davranışlardan sakındırmada etkili olacaktır. Kur'ân-ı Kerim'de bu tür davranışlara şunları örnek verebiliriz; *"Allah zalimleri sevmez"*(Al-i İmran, 3/140), *"Allah is-*

81 Hökelekli, Din Psikolojisi, s.166.

raf edenleri sevmez"(En'am, 6/141), *"Allah kendini beğenenleri sevmez"*(Nisa, 4/36), *"Allah bozguncuları sevmez."*(Kasas, 28/77) Bütün bunlar bize göstermektedir ki, Allah'a iman öğretiminde Allah sevgisini esas almalıyız. Çocuklara Allah'ı sevdirmeliyiz ve Allah'ın sevgisine nail olmaları için gayret etmelerini istemeliyiz. Unutulmamalıdır ki, Allah'ın sevgisine ulaşma, Allah'a inanmada derinleşmedir.

Kur'ân-ı Kerim, sevginin Allah'a yöneltilmesini ister ve başkalarına karşı aşırı sevgiyi reddeder. İnananların en çok Allah'ı sevmelerini ister: *"Bazıları, Allah'tan başkalarını Allah'a eş tutar, onları Allah'ı sever gibi severler. İnananlar ise en çok Allah'ı severler."*(Bakara, 2/165) Kur'ân-ı Kerim Allah sevgisi dışındaki sevgilerde ve bağlılıklarda aşırı gidilmesini reddetmiş, bu konuda uyarmıştır: *"Malı mülkü sınırsız bir sevgiyle seviyorsunuz"*(Fecr, 89/20) şeklindeki ayetlerde dünyanın geçici güzelliklerine aşırı bir sevgi hoş karşılanmamıştır. Dünya hayatının gayesini Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın rızası olarak ifade etmektedir. Bu da Allah'ı severek emirlerini yerine getirmekle olur.

İslam'da her şeyin merkezinde Allah sevgisi vardır. *"Allah onları, onlar da Allah'ı severler"*(Maide, 5/54), *"İman edenler Allah'ı başka her şeyden daha çok severler"*(Bakara, 2/165) şeklindeki ayetler insanlara hedef olarak Allah sevgisini gösterir. Hayatın merkezinde olan, etrafında dönülmesi gereken hedef, bu sevgidir. Kur'ân-ı Kerim'de; *"O, sevginin kaynağı ve gözdesidir"*(Hud, 11/90) buyrularak, sevginin asıl yönelmesi gereken hedef bildirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın sevgisini bir hedef olarak göstermenin yanında, Allah'ın dostluğundan da bahsetmekte-

dir. Çocuklara Allah'ı sevdirmenin bir yolu da bu olmalıdır. Onlara Allah'ı, her zaman inananların yardımına koşan, onlara yakın, onlarla beraber olan bir dost olarak tanıtmalıyız. Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda şu ayetler yer almaktadır; *"O iman edenleri karanlıktan aydınlığa çıkaran bir dosttur"*(Bakara, 2/257), *"İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayan O'dur. O, gerçek dost ve hâmidir, bütün övgülere ve hamdlere layıktır"*(Şura, 42/28), "O, bütün iyi kulların dostudur."(A'raf, 7/196) Buna benzer bir çok ayette Allah inananların dostu olarak gösteriliyor. Allah'a inanmak ve O'nun yolunda hareket etme, O'nun yakınlığını ve dostluğunu kazanma demektir. Bu da çocukta, Allah'a karşı güven, yakınlaşma ve sevgi hislerini geliştirecektir.

Kur'ân-ı Kerim'de Allah sevgisi konusuna farklı şekillerde işaret edilmiştir. Hz. İbrahim'in Allah'ı arayışından bahsedilirken, yıldıza, aya, güneşe bakışlar çevriliyor. Hz. İbrahim bunların battığını görünce, "ben batanları sevmem" diyor. O severek bağlanacağı bir varlık arıyor. Onun bağlılığının temelinde sevgi var.[82] İnsan içindeki inanma duygusunu tatmin için, her şeye gücü yeten, her şeyden üstün, batıp kaybolmayan, yaratılmışların hiç birine benzemeyen, gücü ve kuvveti sonsuz birini aramaktadır. İnsan, içindeki boşluğu ancak böyle doldurur ve ancak böyle birini sevebilir. Bunun dışındakiler gerçek sevgiye layık değildir. Çocuklara Hz. İbrahim'in Kur'ân-ı Kerim'deki kıssası bu açıdan genişçe anlatılmalı ve onların sevgilerini, hakiki sevgiye ve saygıya layık olan yüce Yaratıcı'ya çevirmelidir.

[82] Selçuk, "Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu", s.350.

Hz. İbrahim'in Kur'ân-ı Kerim'deki kıssası üzerinde yorum yapan Bediüzzaman Hazretleri şöyle diyor: "İbrahim aleyhisselam'ın kâinatın yok olması ve ölümünü ilan eden 'Ben batıp gidenleri sevmem' inleyişi beni ağlattırdı. Onun için kalp gözü ağladı ve ağlayıcı damlalar döktü. Batmakla kaybolan bir sevgili güzel değildir. Çünkü yokluğa mahkûm, hakikî güzel olamaz ve ebedî aşk için yaratılan ve Allah'ın aynası olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli. Çünkü ben sonsuz muhtacım ve acizim. Aciz olan birisi benim dertlerime deva olamaz. Yok olmaktan kendini kurtaramayan nasıl ilah olur? İşte kâinatta sevdiği her şeyin yok olduğunu gören insan, bakî bir sevgili arar ve 'ben batanları sevmem', der."[83] İnsanın içindeki sevgi duygusunu tatmin edecek olan hakikî aşktır. Bu da batıp kaybolmayan, her şeye gücü yeten, bakî olan bir Allah'tır. İnsan fıtratıyla böyle bir aşkı arar ve onu bulmadan da arayışı bitmez. Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şu mısralarla çok güzel ifade etmektedir:

"Fâniyim, fâni olanı istemem,
Âcizim, âciz olanı istemem.
Ruhumu Rahmana teslim eyledim, gayr istemem.
İsterim, fakat bir yar-ı bâki isterim.
Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.
Hiç ender hiçim, fakat bu mevcudatı umumen isterim."[84]

(Fâni: geçici, yok olan. Gayr: başka. Yar-ı bâki: kalıcı, yok olmayan sevgili. Zerre: atom, molekül. Sermed: sürekli, ebedî. Şems: güneş. Ender: içinde. Umumen: bütünüyle.)

---

83 Nursî, Sözler, s.282-285.

84 Nursî, Sözler, s.290.

K. Allah Korkusu

Yeri geldikçe ve uygun yaşlarda çocuklara Allah korkusu anlatılmalıdır. Bazı kötülüklerden sakındırmanın ve ahlakî kuralları yerleştirmenin bir yolu budur. Çocuklar yaptıkları iyiliklerin karşısında cenneti kazanacaklarını bilmelidir. Bunun yanında Allah'ın azabının olduğunu da yeri geldikçe söylemek gerekir. Fakat küçük yaşlarda onları korkutacak şeylerden çok fazla bahsetmek doğru olmayabilir. Belirli bir yaştan sonra, özellikle 7-8 yaşlarından sonra Allah korkusuna yeri geldikçe temas edilebilir. Bu korkunun onları cennete ve Allah'ın rızasına götürecek bir korku olduğu üzerinde durulabilir.

Kur'ân-ı Kerim'de; *"Kim Rabbinin divanında durmaktan korkarsa, nefsini heva ve hevese uymaktan dizginlerse, onun varacağı yer de olsa olsa cennettir."*(Naziat, 79/ 40-41) buyrulmaktadır. Burada Allah korkusunun insanı günahtan vazgeçirmedeki etkisi ve cenneti kazanmaya bir vasıta olduğu anlatılmaktadır.[85] Mehmet Akif Ersoy bunu çok güzel ifade etmektedir:

"Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır.
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havfı Yezdan'ın
Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen ne vicdanın"[86]

(İrfan: bilme, anlama. Havf: korku. Yezdan: Cenab-ı Hakk. Farz etmek: saymak, kabul etmek. Kat'iyyen: kesinlikle.)

Mehmet Akif bu mısralarda, hakikî manada ahlâkın ve insandaki güzel huyların, ancak Allah korsusundan kaynak-

[85] Ay, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, s.106.
[86] M. Akif Ersoy, Safahat, İstanbul, 1984, s.307.

lanacağını belirtmektedir. Allah korkusunun olmadığı durumda da ne bilginin, ne de vicdanın etkisi olmayacaktır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir hadislerinde; *"İnsanın cennete girmesine en çok vesile olan şeylerin neler olduğunu biliyor musunuz?"* diye sormuş, sonra da cevabını vermişti; *"Onlar Allah korkusu ve güzel ahlâktır."*[87] Allah korkusu çocukta ahlâkî değerlerin yerleşmesinde çok önemli olmaktadır. Fakat bunu zamanı gelince anlatmalı, uygun bir yaşa gelmiş olmalarına dikkat edilmeli ve ölçülü olmalıdır. Hiçbir zaman korku sevginin önüne geçmemelidir. Allah korkusu sevgiyle karışık bir korku olmalıdır. Bu korkunun ölçüsünü kaçırarak nefrete ve Allah'tan uzaklaşmaya dönüşmesine meydan vermemelidir.

L. Allah'a Karşı Görevlerimiz

Çocuklara öncelikle etrafındaki varlıklar üzerinde düşünmelerini öğretmeli, kâinattaki muhteşem işleyişi ve güzel sanatı incelemeleri için yardımcı olmalıdır. Daha sonra hiçbir şeyin tesadüfen olamayacağı, her şeyi yaratan yüce bir Kudretin olduğu anlatılmalıdır. Allah inancının yavaş yavaş şekillenmesinden sonra, insanın varlık gayesi üzerinde düşünmeleri istenmelidir. Her şeyi bir gaye için yaratan, bütün dünyayı insanın hizmetine sunan Allah, acaba insanı niçin yaratmıştır? İnsanın dünyada bulunmasının gayesi nedir? İnsanı en güzel şekliyle yaratan Allah, bizden ne istiyor? Allah'a karşı görevlerimiz nelerdir? sorularını sorarak yönlendirmek gerekir. Allah'a imandan, Allah'a karşı görevlerimiz konusuna bu şekilde kademe kademe geçilmelidir.

87 Tirmizi, Birr, 62.

İnsanın yaratılışının gayesi Allah'ı bilmektir. Allah gizli bir hazine idi, kendini ve en güzel isimlerini olduğu gibi müşahede etmeyi istedi. Böylece bir hazine gibi kapalı ve gizli olan Hakk'ın isimleri ve sıfatları ortaya çıktı. Onun için kâinat, Allah'ın cemalini aksettiren bir aynadır. İnsanların yaratılışının gayesi de, gizli ve kapalı bir hazine olan Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini görüp tanımak, O'nu yüceltip övmek, O'nu zikredip tesbih etmek ve ona şükretmektir.

İnsanın vazifesi, bu engin varlık çağlayanı içinde kendi yerini, kendi sorumluluklarını, kâinat ve kâinat ötesi münasebetleri düşünmek ve varlığın perde arkasını araştırmaktır. Böylece insan, kendini daha farklı görecek, varlık içindeki yerini anlayacak ve varlığın kendisine anlattıklarına şahit olacaktır.[88] Bu sayede insan kendi sorumluluğunu ve konumunu idrak edecek ve bunun getirdiği yükü omuzlayacaktır. Bunun sonucu, asıl gayesinin Allah rızasına ulaşma ve Allah'la münasebette derinleşme olduğunu fark edecektir.

İnsanın yaratılışı ve dünyada bulunmasının mutlaka bir anlamı ve bir gayesi olmalıdır. Etrafımızdaki evrene baktığımızda, her şeyin insanın yaşaması için elverişli olduğunu ve insana hizmet ettiğini görmek mümkündür. Yine evrendeki canlılara baktığımızda hepsinin bir amacının olduğunu ve bir düzen içinde şaşmadan hareket ettiğini görmekteyiz. İnsanın varlıkların en üstünü olarak, gayesiz ve boş olması düşünülemez. Bir ayet bu gerçeği net olarak ifade etmektedir: *"Ya zannettiniz mi ki, biz sizi bir oyun ve eğlence olarak yarattık."* (Mü'minûn, 23/115) Başka bir ayette de; *"İnsa-*

88 M. Fethullah Gülen, Işığın Göründüğü Ufuk, Nil Yayınları, İstanbul, 2001, s.7-8.

noğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor." (Kıyâme, 75/36) denilerek, yaratılan hiçbir şeyin boş ve anlamsız olmadığı açıkça ifade edilmiştir. İnsan boşuna yaratılmamıştır ve insanın yaratılışında yüce bir gaye vardır.

Allah'a inanma ve sevme, O'na itaati gerektirir. Allah'ın büyüklüğünü ve insanları bir gaye için yarattığını bilen insan, O'nun emir ve yasaklarına uymanın gerektiğini de kabul eder. Allah insanları bir gaye için yaratmış ve dünyadaki görevlerini kutsal kitaplarda bildirmiştir. Allah'a imanın ve O'nu sevmenin göstergesi, emir ve yasaklarını yerine getirmektir. Allah'a inanıyorum diyen, O'nu sevdiğini söyleyen bir insanın, hayatında dine ait hiçbir davranış yoksa nasıl inandırıcı olabilir? Sevmek, itaati gerektirir. İtaatin olmadığı yerde sevgiden bahsedemeyiz.

İnsanın en önde gelen görevlerinden birisi, onu en güzel şekliyle yaratan, çeşitli nimetlerle donatan, görüp gözeten, her işinde yardım eden Rabbine şükretmesidir. Bir insan her nefeste Allah'a karşı iki şükür borçludur. Bir soluk alıp vermede hayatını iki defa bağışlayan Allah'tır. Böyle bir Allah'a elbette dille, halle, kalple teşekkür etmek gerekir.[89] Şükrü gerektiren o kadar çok nimet vardır ki, bunlar sayılmakla bitmez. İnsan bunun bilincinde olmalı ve her an bundan dolayı Rabbine minnet duymalıdır. Şükür çok farklı şekillerde olabilir. Öncelikle Allah'ın emirlerini yerine getirmek, ibadetleri yapmak ve yasaklardan kaçınmak, O'na isyan etmemektir. Daha sonra ise, O'nun verdiği bütün nimetleri yine O'nun yolunda harcamaktır.

89 M. Fethullah Gülen, Fatiha Üzerine Mülahazalar, Nil Yayınları, İzmir, 2004, s.111.

M. Allah'a İnanmak İnsanı İnsan Yapar, Ona Huzur Verir

İman insanı insan eder, belki sultan eder. İnsanın asıl vazifesi iman ve duadır. Küfür ise, insanı aciz bir hayvan eder. İnsan imanın nuru ile en yüksek mertebelere ulaşabilir. Küfrün karanlığı ile aşağıların aşağısına düşer. Hayvanlardan daha aşağılara iner. Çünkü inanma insanı Yaratıcısına bağlıyor. İnsan, Allah'ın isimlerini kendi üzerinde taşıyan üstün bir varlıktır.

İnsan, Allah'ın isim ve sıfatlarının izlerini üzerinde göstermekle kıymet kazanır. İnanmayan insanda bunlar gizlenir, bir değeri kalmaz. İmanın nuru bir insana girerse, Allah'a ait bütün nakışlar o imanın ışığıyla okunur. İnsanın kıymeti Allah'ın isim ve sıfatlarının nakışları ve eserlerine göre olur. O halde görünüşte önemsiz olan insan, bu açıdan değerlendirilirse, bütün yaratılmışların üstünde, Allah'ın muhatabı olur ve Cennete layık bir hale gelir.[90]

Allah'a inanma, insana manen huzur vermekte, onu yersiz korku ve endişelerden kurtarmaktadır. İnsan, hayatı boyunca çeşitli acı ve ızdıraplarla karşı karşıya kalır. İnsanın acılara tahammülünde Allah inancının çok büyük bir rolü vardır. Her şeyin Allah'ın bir takdiri olduğunu düşünen insan, sabretme gücü kazanacaktır. Acıların kendisini olgunlaştıracağını bilir ve her şeyin bir imtihan olduğunu düşünerek sabreder.

İnsan, kâinattaki bir çok şeye muhtaç ve bir çok şeyle ilgilidir. İhtiyaçları âlemin her tarafına dağılmıştır. Arzuları ise sonsuzdur. Bir çiçeği istediği gibi bir baharı da ister.

---

90 Nursî, Sözler, s.406, 411.

Onun duyguları ve ihtiyaçları sonsuz olduğu için, dünya hayatındaki hiçbir şey onu tatmin etmez. Ölümle son bulacak bir hayatı ve dostlarından ayrı kalmayı istemez. Âhireti, âhirette ebedî cennette kalmayı ve dostlarıyla sonsuz bir beraberliği ister. İnanan bir insan, bu dünyada tatmin olamayacağını bilir ve âhireti düşünerek tesellî bulur. Dünyanın elemleri karşısında âhiret düşüncesi hep ona dayanak olur.

Çocuk, Allah'a inanmakla kendini güçlü hisseder, çeşitli zorluklar karşısında dayanma gücü elde eder. Allah'ın kendisini koruyacağına ve yardım edeceğine inanarak büyük bir rahatlık ve huzura kavuşur. Onun için hayat yaşamaya değer olmaktadır.[91] Belâ ve musibetler karşısında inanan insan, her şeyin Allah'tan olduğunu ve Allah'ın her takdirinde binlerce hikmet bulunduğunu bilir. O her şeyi en iyi bilir ve bizim için takdir ettiği şeylerde -biz anlamasak da- büyük hayırlar vardır. O'nun takdirine teslim olmalı ve O'ndan gelene rıza göstermelidir. Bu düşünce insanları rahatlatmakta, hayatta karşılaştığı bütün zorluklara ve sıkıntılara karşı bakışını değiştirmektedir. Böylece inanan insan, hadiseler karşısında daha dengeli olmakta, sabır ve metanetle hayatın yükünü çekmektedir.

İnsan nerede olursa olsun yalnız olmadığını, Allah'ın sürekli kendisiyle beraber olduğunu bilirse korkularından kurtulur ve kendini emniyette hisseder. Allah her şeyi görür ve her şeyi işitir. Dua ettiğimizde dualarımıza cevap verir ve yardım istediğimizde yardım eder. Kur'ân-ı Kerim, insanın huzurunun ancak Allah'ı anmakla olduğunu bildiri-

91 Ay, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, s.108-109.

yor; *"Dikkat edin kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."*(Ra'd, 13/28).

İman hem nurdur, hem kuvvettir. Hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir. İnsan imanın kuvvetine göre, bütün hadiselerin şiddetli baskısından kurtulabilir. Allah'a dayanan, O'na güvenen bir insan, hayat gemisinde tam bir güvenle, olayların dalgaları içinde rahatça yol alabilir. Bütün sıkıntı ve problemlerini, her şeye gücü yeten Allah'a emanet ederler, O'na dayanır, O'nun yardımına güvenirler. Böylece dünyadan rahatça geçer, bunun kazancıyla kabirde dinlenir, daha sonra da Cennet'e uçabilirler. Demek ki, iman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül de iki cihan saadetini getirir.[92]

İnanmayanlar, maddî zevklerle doymaya, tatmin olmaya çalışırlar. Aslında bu bir avunmadır. Bu şekilde onlar sürekli kendilerini boşlukta hissederler. Onların nazarında bütün zamanlar ve mekânlar, bugünler ve yarınlar boştur. Onlar için geçmiş ve gelecek karanlıktır. Geçmiş adeta korkunç bir mezarlıktır. Yaptıkları ve kazandıkları yok olup gitmiş, elinde hiçbir şey kalmamış, hayatını boşa yaşamıştır. Geçmiş hayatı onun için ölüdür. Ölmüş gitmiş sevdiklerini bir daha göremeyeceği düşüncesiyle devamlı acı çeker. Gelecek ise, ne olacağını bilemediği, tehlikeler ve korkularla dolu bir meçhuldür. Başına gelebilecek tehlikelerin ve sıkıntıların acısını bugünden yaşar. Ölüm bir gün onu beklemektedir ve ondan kaçış da yoktur. İnanmayan insan bu düşünceler içinde yalnızlık ve ümitsizlik duygularıyla acı içinde kıvranır.

92 Nursî, Sözler, s.409-410.

İnanan insan için geçmişin de geleceğin de bir anlamı vardır. Geçmişte Allah'ın rızası doğrultusunda yaptığı işler, ileride âhiret hayatında kendisi için faydalı olacaktır. Kaybettiği yakınları daha güzel bir âlemde kendisini beklemektedir. Gelecekten korkmak ise yersizdir. Çünkü her şey Allah'ın iradesi ve takdiriyle olmaktadır. Allah ne isterse o olur. Biz Allah'a tevekkül eder, O'na dayanırız. O'nun inayetiyle bütün zorlukları aşarız. Bunun için gelecekten endişe etmeye gerek yoktur. Ölüm ise, inanan insan için fâni bir âlemden bâki bir âleme seyahattir. Zahmetten kurtulup rahmete ulaşmaktır. Ölüm yokluk değildir, daha güzel bir âleme geçiştir. Orada kişi sevdiği ile beraber olacaktır. Bu düşünce inanan insanı rahatlatmaktadır.

Allah'a iman, istek ve ihtiyaçları sonsuz olan, fakat gücü ve sermayesi sınırlı olan insan için büyük bir dayanak ve güç kaynağıdır. İnsan sayısız korku ve endişeler içinde, hayatın yükü ve sıkıntıları karşısında kıvranırken, kendisine bir kurtarıcı ve yardım isteyebileceği bir merci arar. Allah'a iman insana emniyet kaynağı ve sığınak olmakta, insanı endişe ve korkularından kurtarmaktadır.

N. Allah'a İnanmak Hayata Anlam Verir

İman insan hayatını aydınlatan bir nurdur. Aynı zamanda iman, bütün kâinatı aydınlatır. Hem geçmiş hem gelecek karanlık olmaktan çıkar. Bir ayet-i kerime bu hakikati şöyle ifade ediyor; *"Allah inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."*(Bakara, 2/257) İnanmayan insan karanlıklar içindedir. Hayatın başlangıcı, insanın dünyaya geliş gayesi, gelecek hayatı ve ölümden sonrası onun

için karanlıktır. Karanlıklar içinde olan bir insan için hayatın ve ölümün hiçbir anlamı yoktur. İnanan insan için, hayatın bir gayesi vardır ve bu gaye doğrultusunda hayatı tanzim eden kurallar vardır. Ölümden sonra bir hayat vardır ve herkes yaptıklarının hesabını verecek ve inanan insanlar ebedî Cennette kalacaktır. Bu inanç hayata anlam vermekte, bütün kâinatı aydınlatmaktadır.[93]

İnanmayan insan için geçmiş ve geleceğin bir anlamı olmadığı gibi, kâinattaki varlıkların da bir anlamı yoktur. Onlar adeta boşlukta rastgele dolaşan, birbirinden bağımsız varlıklardır. İnanan insan için kâinattaki her şey bir bütünün parçası, Allah'ın emrinde hareket eden, bir gaye için yaratılmış, büyük bir fabrikanın dişlileri hükmündedir. Kur'ân-ı Kerim'de bir çok yerde; *"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih ve tenzih eder."*[94] buyuruluyor. Göklerde ve yerde ne varsa her şey O'nun kulu ve O'na hizmet eden askerler hükmündedir. O'nun koyduğu program çerçevesinde, bir sistem ve düzen içinde hareket etmektedir. Bu düşünce bütün varlığa anlam verir ve insanın dünyasını aydınlatır.

"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı tesbih ve tenzih eder"(Hadid, 57/1) ayetini anlamak için Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönemindeki cahiliye insanını düşünelim. Onlar cahillik ve gaflet içinde, cansız tabiata bakıyor, fakat hiçbir anlam veremiyordu. Yıldızlar, ay, güneş, kocaman bir âlem ne içindi? Bütün bunlar nasıl meydana gelmişti? Böyle bir karanlık içinde hiçbir şeye anlam veremeyen insanlar, Kur'ân'ın sedasını işitince secdeye ka-

93 Geniş izah için bakınız; Nursî, Sözler, s.407-409.

94 Hadid, 57/1; Haşir, 59/1.

panıyor, hemen iman ediyordu. Çünkü bütün âlem aydınlanıyor, aklındaki bütün düğümler çözülüyordu. Adeta âlemdeki bütün varlıklar, ölü ve cansız iken bu seda ile diriliyor, ayağa kalkıyordu. Bütün mahlûkat hep birden, bir vücudun azaları gibi toparlanıyor, Yaratıcı'sına yöneliyor ve O'nu tesbih etmeye başlıyordu.[95]

İnanan insan, kâinata baktığında her şeyde Yüce Yaratıcı'nın kudret eserlerini görür. Onun için varlık, Yüce Allah'ın eserlerinin sergilendiği bir sergidir. Her şeyde O'na ait bir iz vardır ve bütün varlıklar O'nun sanatına, büyüklüğüne işaret eder. İnanan insan kâinatı bu gözle temaşa eder ve büyük bir lezzet alır.

O. Allah Hakkındaki Sorulara Cevaplar

1. Allah'ı Niçin Göremiyoruz?

"Allah'ı niye göremiyoruz?" sorusu için öncelikle şunu söyleyebiliriz; Allah çok büyük, insanın kapasitesi ve gözü Allah'ı görebilecek bir kabiliyette ve güçte değildir. İnsanın her konuda kapasitesi sınırlıdır. Görme gibi, işitme, koku alma duyuları da hep sınırlıdır. Çok küçük canlıları, mikrobu, hücre küçüklüğünde bir yapıyı, atomu göremiyoruz. Aynı zamanda uzayın derinliklerinde, bizden çok uzakta olan kütleleri de göremiyoruz. Belirli bir frekansın altında ve üstündeki sesleri duyamıyoruz. İnsanın aynı zamanda aklı ve zekâsı, gücü ve kuvveti de sınırlıdır. Bunun yanında insanın göremediği, fakat varlığını kesin bildiği başka şeyler de vardır. İnsan, aklını göremez, fakat varlığından şüp-

95 Nursî, Sözler, s.487-488.

he duymaz. Mıknatısın çektiğini görür, fakat çekim kuvvetini görmez. Elektriğin varlığını bilir, fakat onu göremez.

Bu kadar sınırlı gören, duyan, bilen bir insanın "Allah'ı niye göremiyoruz?" sorusu O'nu bir cisim gibi düşünmesi demektir. İnsan şu muhteşem âlemde neyi biliyor ki, Allah'ı da bilsin! Allah şekilden, maddeden münezzehtir ve bizim ölçülerimizle ölçülemez. Biz henüz içinde yaşadığımız dünyayı bile bilemezken, bütün âlemleri evirip çeviren Allah'ın zatı hakkında nasıl bilgimiz olacak! O bizim her türlü düşüncelerimizin ötesindedir.[96]

İnsan sınırlı kapasitesi ile Allah'ın yarattığı bazı varlıkları bile göremezken, her şeyi yaratan büyük Yaratıcı'yı nasıl görebilir. Bu konuya, Kur'ân-ı Kerim'den şu ayetle cevap verilebilir; *"Gözler onu idrak edemez, O gözleri idrak eder."*(En'am, 6/103) Bizim gözlerimiz O'nu idrak edemez, yani buna gözümüzün kapasitesi yetmez. O her şeyi görür, fakat biz O'nu göremeyiz.

İnsanoğlu Allah'ı göremez, çünkü Allah'ı görmeye bir insan dayanamaz. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Musa'nın da Allah'ı görmek istemesinden bahseder; *"Musa tayin ettiğimiz vakit gelip de Rabbi ona hitap edince: 'Ya Rabbi, dedi, göster bana Zatını, bakayım sana!' Allah Tealâ şöyle cevap verdi: 'Sen beni göremezsin. Ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de beni görürsün!' Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez onu un ufak ediverdi. Musa da düşüp bayıldı. Kendine gelince dedi ki: 'Seni bütün noksanlıklardan uzak tutarım Ya Rabbi. Her noksanlıktan münezzeh olduğun gibi, dünyada seni görmemizden de münezzehsin. Bu*

96 Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler-1, s.17.

talebimden ötürü tövbe ettim. İman edenlerin ilkiyim" (A'raf, 7/143) Allahu Teala, zatını görmenin mümkün olmadığını bu şekilde Hz. Musa'ya göstermişti. Hz. Musa gibi büyük bir peygamber, zatının tecellisine dayanamamıştı.

Çocuklara bu konuda bazı hikâyeler anlatmak, özellikle soyut düşünemedikleri dönemde daha etkili olacaktır. Bununla ilgili bir örnek verebiliriz:

Allah'a inanmayan bir kişi vardı. Bir gün yolu bir köye düştü. Köy kahvesinde köylülerle sohbet etmeye başladı. Sohbet sırasında bu yabancı köylülere şöyle bir soru sordu:

- Arkadaşlar, şu karşıdaki dağı görüyor musunuz? Köylüler hep birden:

- Elbette görüyoruz. Yabancı sormaya devam etti:

- Peki, şu ağacı görüyor musunuz? Köylüler:

- Evet, onu da görüyoruz.

- Elbette göreceksiniz, çünkü önümüzde duruyor. Yabancı tekrar sordu:

- Allah'ı da görebiliyor musunuz? Köylüler de şaşkınlık içinde:

- Hayır, göremiyoruz, dediler. Daha sonra inancı olmayan Yabancı:

- Tabii göremezsiniz, çünkü Allah yoktur. Eğer olsaydı görürdünüz.

Bunun üzerine yaşlı bir köylü konuşmaya başladı:

- Arkadaşlar, bu adamı görüyor musunuz? Köylüler:

- Evet, görüyoruz, dediler. Yaşlı devam etti:

- Tabii göreceksiniz, çünkü karşınızda duruyor. Peki, bu

adamın şapkasını ve ayakkabılarını da görüyor musunuz? diye sordu. Köylüler cevap verdi:

- Evet görüyoruz. Yaşlı tekrar sordu:

- Peki, bu adamın aklını da görebiliyor musunuz? Köylüler hep beraber cevap verdi:

- Görmüyoruz, dediler. Bunun üzerine yaşlı köylü:

- Tabii göremezsiniz, aklı yok ki göresiniz. Akılsız birinin sözlerine nasıl inanırsınız? deyince yabancı kişi şaşkın bir halde hemen köyden uzaklaştı.

Biz Allah'ı göremiyoruz, çünkü Allah zuhurunun şiddetinden gizlenmiştir. Bu şu demektir; Allah kâinatta varlığını kesintisiz olarak her an sıfatlarıyla öyle şiddetli hissettirmektedir ki, varlığı gaflet içinde olanlar tarafından düşünülemez, görülemez. Şu örnekle bu hakikati anlatabiliriz; güneş bütün gökyüzünü kuşatıp, dünyanın dört bir yanına ışıklarını verecek derecede büyük olsaydı, onu görmemiz mümkün olmayacaktı. O zaman gece olmayacak, sürekli gündüz olacak ve biz ışığın ne demek olduğunu anlamayacaktık. Belki güneşin ne olduğunu da bilmeyecektik. Güneş varlığını her an yoğun bir şekilde gösterdiği için dikkatlerden kaçacaktı.[97]

Bu konuda verilebilecek cevaplardan birisi de, Allah'ın zıddının olmamasıdır. Her şey zıddıyla bilinir. Aydınlık karanlıkla, alçaklık yükseklikle, soğuk sıcakla v.b. bilinebilir. Allah'ın zıddı ve benzeri olmadığı için O'nun görülmesi mümkün değildir.[98]

[97] Akademi Araştırma Heyeti, Bir Müslümanın Yol Haritası, Işık Yayınları, İzmir, 2005, s.56

[98] Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler-1, s.24

Allah'ı göremeyişimizin bir önemli sebebi de, bu dünyanın imtihan dünyası olmasıdır. Biz Allah'ı görebilseydik, herkes Allah'ın varlığını kabul edecek, dolayısıyla imtihan olmayacaktı. Bu dünyanın ve insanın yaratılışındaki en önemli gaye, Allah'ı bilmektir. Bu sayede inanan inanmayandan, iyi kötüden ayrılmış olacaktır. Allahu Teala eserleriyle ve gönderdiği peygamberlerle bize kendisini tanıtıyor. Bunu görüp bilen insan imtihanı kazanacaktır. Diğer taraftan gözüyle göremediği için bu kadar açık ve net olan Allah'ın işaretlerini reddedenler ise imtihanı kaybetmiş olacaktır.

2. Allah Nerededir?

Nerede sorusu bir mekânı ve yeri akla getiriyor. Oysa mekân, maddî varlıklar için söz konusudur. "Allah nerede?" şeklindeki bir soru Allah'ı diğer varlıklara benzetmektir. Allah'ı maddî varlık gibi düşünmek mümkün değildir. İnsan aklı Allah'ı tam olarak kavrayamaz. Biz ancak yaratılmış olanları kavrayabiliriz. Yetersiz aklımızla, sonsuz güç ve kudret sahibi Allah'ı anlayamayız.

Kâinatın bir sınırı ve sonu vardır. Bu sınırın ötesinde ne olduğunu kimse bilmiyor. Hiçbir bilim dalı bu seviyeye ulaşabilmiş değildir. Allah kâinatın bu sınırları içinde değildir. Çünkü Yaratıcı olan yaratılanların içinde olamaz. Kâinatın sınırları dışında derseniz, yine bir yer ve mekâna dayandırmış olursunuz. Allah ne kâinatın içinde, ne de dışındadır. O zamanların ve mekânların üstündedir.

Bu konuda insanın anlayamadığı nokta, Allah'ın mutlaka bir mekânda olması gerektiği düşüncesidir. Çünkü insa-

nın gördüğü ve bildiği her şeyin bir yeri ve mekânı vardır. Bunun için insan mekân dışı bir varlık düşünemiyor.

Allah mekândan münezzeh olmakla beraber isimlerinin ve sıfatlarının tecellileri, yani görünümleriyle her yerdedir. O ilmiyle, kudretiyle her şeye yakındır. Bize bizden daha yakındır. Fakat biz O'na uzağız. Bu konuda güneş misalini verebiliriz; güneş, ışığıyla, sıcaklığıyla ve yedi rengiyle dünyadaki her şeyi kuşatır. Onun ışığından ve sıcaklığından herkes faydalanır. Fakat güneşe ait özellikler güneşin kendisi değildir. Bu demektir ki, güneş ışığıyla ve ısısıyla bizim yanımızdadır, bize bizden daha yakındır. Fakat gerçekte biz ona uzağız. Ona yaklaşmak için, çok engeller aşmak gerekir. Bunun gibi, Allah bize gayet yakındır, fakat biz ondan uzağız.

3. Her Şeyi Allah Yarattı, Allah'ı Kim Yarattı?

Kâinattaki olayların ve varlıkların nasıl meydana geldiğini araştırdığımızda, her şeyin arkasında bir sebep buluruz. Mesela yağmurun yağmasına sebep olan bulutlardır. Bulutlar nasıl oldu diye sorulursa, suyun buharlaşmasıyla oldu, diyebiliriz. Bu sorgulama bir yere kadar gider ve tıkanır. Bu noktada sebeplerin arkasında, sebepleri Yaratan Allah'ın olduğunu söyleriz. Kâinatın yaratılışını incelediğimizde bilim bir yere kadar izah getirir. "İlk önce kâinat bir toz bulutuydu" der. Peki, bu toz bulutu nereden geldi? Bu soruya bilimin verebileceği bir cevap yoktur. İlk sebebe gittiğinizde, onun arkasında sebepleri yaratan Yüce Yaratıcı vardır.

"Allah'ı kim yarattı?" sorusu, eğer bir cevap bulsaydı, daha sonra; "onu kim yarattı" diye sorulacaktı. Bu sorular

uzayıp gidecekti. Bu şekilde hiçbir şeyi aydınlatmak mümkün değildir. Bu sorular sonsuza kadar gitmeyeceğine göre, bir yerde durması ve bir yere dayanması gerekmektedir. Her şeyin son noktası "Allah" olmalıdır. Bu konuyu bir misalle şöyle anlatabiliriz:

Arka ayakları olmayan bir sandalyede oturduğunuzu düşünün. Sandalye düşmemesi için kendisi gibi arka ayakları olmayan başka bir sandalyenin önüne dayandırılmış olsun. O da bir üçüncü sandalyeye. Böylece devam edip gittiğini düşünün. Bunu ne kadar uzatırsanız uzatın, bir yerde arka ayakları olan son bir sandalyeye dayandırmak zorundasınız. Yoksa bu sonsuza kadar uzayıp gidemez.

Başka bir misal ise şu olabilir; bir insana neyin üzerinde olduğu sorulsa, ayakları üzerinde olduğunu söyler. Ayaklarının ne üzerinde olduğu sorulsa, evin üzerinde olduğunu söyler. Ev neyin üzerinde denilse, dünyanın üzerinde cevabını alırsınız. Peki, dünya neyin üzerinde? Bu sorunun ötesi yoktur. Dünya kâinatta boşlukta durmaktadır ve hiçbir şeyin üzerinde değildir. Bütün bu soruların bir son noktası vardır. Başka bir misal verelim; diyelim ki, trenin en arkadaki vagonunu onun önündeki hareket ettiriyor. Onu daha öndeki vagon hareket ettiriyor. Nihayet gelip lokomotife dayanınca, o kendisine has gücü, kuvveti ile kendi kendine hareket ediyor, deriz.[99] Bütün bu misallerde olduğu gibi her şeyin varıp dayanacağı bir son olmalıdır. Yoksa sonsuza kadar uzayıp gitmesi mümkün değildir.

Yaratılış hakkında sorulacak soruların da bir son noktası olmalıdır. O da her şeyi Allah'ın yarattığı, O'nun yaratılma-

[99] Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler-1, s.32.

dığı, doğmadığı, öncesinin ve sonunun olmadığıdır. Her şey sonradan varolmuştur. Var edense Allah'tır.

Allah'ı yaratılmış olarak düşünmek mümkün değildir. Çünkü yaratılmış olan Yaratıcı olamaz. Birine muhtaç olan, başkasını yaratamaz. Yaratılan her şey muhtaçtır ve acizdir. O ise, varlığı kendinden ve kimseye muhtaç olmayan Kâdir-i Mutlaktır. Her şey gidip O'na dayanmaktadır. Varlığı devam ettiren, çeken ve iten O'dur. O'ndan öte hiçbir şey yoktur.[100]

100 Gülen, Asrın Getirdiği Tereddütler-1, s.31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALLAH İNANCININ ÖĞRETİMİNDE METOD VE PRENSİPLER

A. Çocuğun Sorularına Uygun Cevaplar Verilmeli, Şüpheleri Giderilmeli

Her karşılaştığı olay sonucunda ve öğrendiği yeni bilgilerden sonra çocuklar, büyüklere sorular sorarlar. Çocuğun her konuda olduğu gibi, Allah hakkında da soruları ve şüpheleri olabilir. Çünkü onların zihni bazı soyut hakikatleri anlamakta zorlanmaktadır. Çocukların özellikle soyut düşünemediği dönemlerde Allah hakkındaki sorularına cevap vermek zordur. Büyük insanların aklının bile anlamakta zorlandığı konuları, çocukların çarçabuk anlamasını bekleyemeyiz. Onların sorularına ve tereddütlerine uygun bir lisanla, anlayabileceği tarzda ve uygun metotlarla cevaplar verilmelidir. Hiçbir zaman çocuğun soruları yadırganmamalıdır.

5-6 yaşlarındaki çocukların soruları anne ve babalarını bunaltacak kadar çok olabilir. Bu durum karşısında anne ve babalar onları susturmayı tercih ederler ve sorularını cevapsız bırakırlar. Bazen de çocuklarını baştan savmak için rastgele konuşurlar veya yanlış cevaplar verirler. Bunun sonucunda çocuğun aklındaki soru ve tereddütler büyüyecek veya bu tür konulara karşı ilgisi azalacaktır. Böyle bir

durumda anne ve babalar soruların cevaplarını bilmiyorsa öğrenmeli ve çocuklarıyla yakından ilgilenmelidir.

İleri yaşlardaki çocukların; "Kâinatı kim yarattı? Allah'ı kim yarattı?" gibi soruları, Allah inancı konusunda sağlam bir alt yapısının olmadığını gösterir. Bu tür soruların çokluğu, erken yaşlarda çocuklara verilmesi gereken temel bilgilerin verilemediğini gösterir. Bazen de soruların çokluğu, bu konuda yanlış bilgilendirmelerden kaynaklanabilir. Küçük yaşlarda çocuğun zihnindeki tereddütler giderilmediği takdirde, hayatı boyunca bu şüpheler onun aklını meşgul eder. Böyle bir insan, Allah inancı konusunda tatmin olamamışsa, dinî meselelere uzak duracaktır.

Bu konuda bir çocuğun hatırasını nakledelim: "Çocukluğumda Allah bana tam manası ile anlatılmadı. Allah'la ilgili bazı sorular kafama takılırdı. Bunları büyüklerime sorduğum zaman aldığım cevaplar beni tatmin etmezdi. Mesela; 'Allah neredędir? Bizim gibi bir varlık mıdır?' gibi sorular sorduğumda büyüklerim beni hep sustururdu; 'Bunları büyüdüğün zaman öğrenirsin', derlerdi. Arkadaşlarla bir araya geldiğimizde hep Allah hakkında soruları birbirimize sorardık. Tabii ki hiçbirimiz de bir şey bilmezdik."[101] Anlayamaz düşüncesiyle çocukların şüphelerine cevap vermemek yanlıştır. Mutlaka onun anlayacağı bir lisanla ve bazı somut örneklerle konu anlatılabilir. Cevaplandırılmayan sorular çocuğun aklını hep meşgul edecek, belki de onun inancını olumsuz etkileyecektir.

Çocukların Allah hakkındaki sorularına her zaman inan-

101 Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Gün Yayıncılık, Ankara, 1995, s.81.

ma konusunda bir endişe olarak bakmamak gerekir. Bunlar inanmaya karşı bir itiraz veya bir başkaldırma değildir. Bazen bu sorular bir arayışın eseri ve Allah'ı derinliğine öğrenme gayreti olabilir. Bu durumda soruların ciddiyetle cevaplanması, çocuğun inancını artırma konusunda mesafe aldıracaktır.

Çocuğun sorularına vereceğimiz cevaplar, onun seviyesine uygun, anlayabileceği tarzda olmalıdır. Allah hakkındaki sorulara Gerektiği kadarıyla cevap vermeli, fazla detaya girmemelidir. Yoksa gereksiz detaylarla çocuğun şüpheleri artabilir. Bunun yanında cevaplar mutlaka doğru olmalı, anlayamaz düşüncesiyle yanlış cevaplar verilmemelidir. Cevap verirken ciddiyetle yaklaşılmalı, bu konulara ne kadar önem verdiğimizi konuşmamızla, ciddiyetimizle göstermelidir.

Çocuklar Allah hakkında soru sordukça anne ve babalar veya diğer büyükler, kısa ve doğru bilgiler vermelidir. Çocuğun ilgi ve merakı ne yönde ise, o sorulara cevap vermelidir. Çok şey öğretme endişesiyle ilgisiz şeyler anlatılmamalı ve fazla bilgi verilmemelidir. Cevaplar çocuğun kapasitesi ölçüsünde ve anlaşılır olmalıdır. Sorulara cevap verirken konuyu dağıtmamalı, neyi sormuşsa ona cevap vermelidir. Çocuğun soruyu sormasına sebep olan etkenler iyi bilinmeli ve bu doğrultuda cevap verilmelidir. Mesela küçük yaşlarda bir çocuk; "Allah'ı niye göremiyoruz?" diye sorunca, onun seviyesine göre, kısa ve net cevaplar vermelidir. Ona Allah'ı bizim görmemizin mümkün olmadığı, gözümüzün her şeyi göremeyeceği, gözümüzün bunun için yetersiz olduğu gibi cevaplar verilebilir. Bu konuda göremediğimiz bazı şeyleri örnek olarak verebiliriz. Bu

kadar açıklama da onu yeterince tatmin etmeyebilir. Fakat onun seviyesi bu konuyu anlamaya müsait olmadığı için fazla detaya girmek doğru değildir. Bu tür konuları zamanla daha iyi anlayacaktır.

Çocukların sorularını cevaplarken dikkat edilecek en önemli noktalardan birisi, daha sonraki sorular için açık bir kapı bırakabilmektir. Bu, çocuğun düşüncesini köreltmeme açısından önemlidir. Verilecek cevaplar onun bir üst gelişim basamağına geçişini kolaylaştırmalı, daha ileriyi düşünmesini sağlamalıdır. Şunu da unutmamak gerekir ki, sorulara verilecek cevaplar, içinde bulunduğumuz şartlar ve çocuğun o andaki durumu göz önüne alınarak verilmelidir.[102]

Çocuğun sorularının ve tereddütlerinin cevabı konusunda onun seviyesi dikkate alınmalı, etrafında gördüğü ve yaşadığı hadiselerden örnekler verilmelidir. Mesela; "bir iğne ustasız olmaz, bir köy muhtarsız olmaz, öyleyse bütün bu kâinatı yaratan ve idare eden birisi vardır, O da Allah'tır" şeklinde benzetmeler ve örneklerle anlatılabilir.[103]

Çocuğun aklındaki sorular ve şüpheler izale edilemezse, ileride onun ruhunda ciddî boşluklar ve arızalar meydana getirebilir. "Bu sorular, onun iç dünyasında bir yara gibi o kadar hızlı büyür ki, bir gün o zavallıyı tamamen yere serer de farkına bile varamayız. Öyle ki artık o her gün camide sizinle beraber 'La ilahe illallah' der, tespihini yapıyor görünebilir, ama o aslında şüphelerine yenik düşmüş ve vesveselerin ağında erimektedir. Bunun için çocuklar, hiçbir

102 Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, s.78.

103 Bkz; II. Bölüm; "Allah Hakkındaki Sorulara Cevaplar" başlığı.

zaman aklı, kalbi ve ruhu itibariyle boş bırakılmamalı ve sürekli yaşına-başına göre beslenmelidir."[104]

B. Hikâyelerden ve Benzetmelerden Faydalanılmalı

1. Hikâyelerin Din Eğitimindeki Yeri

Hikâyeler, öğretimi kolaylaştırır ve konuların daha rahat anlaşılmasını sağlar. Hikâyelerle verilen bilgiler sağlam zemine oturur, akıllarda daha iyi kalır ve hayata uygulanması kolaylaşır. Aynı zamanda hikâyeler, dinleyenleri rahatlatır ve anlatılan konuya ilgilerini arttırır. Öğretime renk katan hikâyeler, karmaşık meselelerin çözümünü kolaylaştırır ve zor konuların anlaşılmasında önemli katkılar sağlar.

İnsan zihni hikâyelere ve hayal edilmiş olaylara tutkundur. Zihin hiçbir yorgunluk hissetmeden hikâyeleri dinler. Zihni ferahlatıcı özelliği ile hikâye en önemli eğitim araçlarından birisi sayılabilir. Aynı zamanda hikâyeler, genç zihinlere geniş hayal gücü verir, yeni yeni ufuklar açar ve mantıklı düşünme kabiliyeti kazandırır.[105]

Hikâyeler, dinleyenleri monotonluktan kurtarır. Çünkü insanlara hakikatleri teorik olarak vermek aklı yorar, dikkatleri bir yerde dağıtabilir. Hikâyeler, insanların zihninde, bilgilerin, formüllerin, prensiplerin tablolaştırılmasını sağlar. Böylece bilgiler, soyut kavramlar, kapalı ifadeler somutlaştırılarak hafızada yerleşir. İnsanlar, zihne nakşedilen bu tablolar ve şekiller sayesinde sağlıklı bilgilere ulaşabilirler.

104 Gülen, Çekirdekten Çınara, s.105.

105 Ahmet Cevat Emre, Çocuklara Hikaye Anlatmak Sanatı, Çev. Ferit Ragıp Tuncor, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2000, s.14-17.

İnsanın dinlediği ve hafızasında yer eden hikâyeler sürekli zihinde canlılığını sürdürür ve hayatın her anında insana rehber olur. Üzüldüğü anlarda ona moral olur, kararsız kaldığı zamanlarda ona yol gösterir. İnsanın sabırlı ve soğukkanlı olmasına yardımcı olur.

Hikâye ile eğitim, insanın güzelliğe özenen sanat ruhunu geliştirir; ruh, âlem ve kâinat hakkında tefekkürü artırır. Hikâyeler insanı olaylardan ibret almaya, hidâyeti aramaya ve sapıklıktan uzak durmaya yönlendirir. Bundan dolayı hikâyelerde ruhları büyüleyen bir sihir vardır! Okuyan veya dinleyen, hikâyedeki kişilere ve olaylara karşı olumsuz bir tutum içerisine giremez. Çünkü okuyucu veya dinleyici şuurlu ya da şuursuz kendini olayların sahnesine koyar, kendisinin şurada veya burada olduğunu hayal eder. İnsan hikâyenin kahramanı ile kendi şahsı arasında kıyaslama yapar.[106]

Yetişme çağındaki çocukların her türlü hikâyeye daha fazla ilgi duyduğu bir gerçektir. Çocuğun hikâyelere karşı içinde büyük ilgi duyduğu sıralarda, inanma ile ilgili hikâyeler, çocuğun dinî konulardaki hayal gücünü ve manevî duygusunu uyandırır. Aynı zamanda eşyanın içinde ve ötesinde gizli kuvvetlerin olduğu düşüncesinin de gelişmesini sağlar.[107] Din eğitiminde bundan istifade edilmeli, dinî bilgiler hikâyeler yardımıyla verilmelidir.

Din öğretiminde hikâyelerle, İslâmî esasları canlı tutmak, prensipleri zihinde yerleştirmek, hayata uyarlanmasını ko-

106 Muhammet Kutup, İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi, Çev: Ali Özek, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1977, s.17,271.

107 Yavuz, Çocukta Dînî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi, s.40.

laylaştırmak mümkündür. Hikâyelerle eğitim; olaylar karşısında aklî ve ruhî canlılığı yenileyen, öğüt almayı sağlayan, aklı harekete geçiren ve düşünmeyi geliştiren, Kur'ân-ı Kerîmin ağırlıkla yer verdiği bir terbiye metodudur.[108]

Kur'ân-ı Kerim'deki kıssalar din öğretiminde öncelikle kullanabileceğimiz hikâyelerdir. Bu kıssalar, çocukta dinî kavramların ve dinî tasavvurun gelişmesini sağlar. Güçlü bir muhtevaya sahiptir ve dinin doğru anlaşılmasında önemli katkıları olmaktadır. Bu konuyu izah açısından, Kur'ân'da, "Allah" kavramının anlaşılmasına katkı sağlayabilecek bir örnek vermek istiyoruz:

"Onlara İbrahim'in haberini de oku: Babasına ve kavmine: 'Neye tapıyorsunuz?' demişti. 'Putlara tapıyoruz, onlara kulluk ediyoruz' dediler. 'Peki' dedi, 'Siz dua ettiğiniz zaman onlar işitiyorlar mı? Yahut size fayda ve zarar veriyorlar mı?' 'Hayır, ama babalarımızdan böyle gördük' dediler. 'Şimdi gördünüz mü neye tapıyorsunuz?' dedi. 'Siz ve eski atalarınız! Onlar benim düşmanımdır. Yalnız âlemlerin Rabbi benim dostumdur. Beni yaratan ve bana yol gösteren O'dur. Bana yediren ve içiren O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. Beni öldürecek, sonra diriltecek olan O'dur. Ceza günü hatamı bağışlayacağını umduğum da O'dur. Rabbim bana hüküm ver ve beni salihlerden eyle." (Şuara, 26/ 69-83) Bu kıssada açık ve net bir üslupla Yüce Yaratıcı için söylenebilecek genel vasıflar, özellikle çocukların anlayabileceği bir tarzda kıssanın içinde verilmiştir.

---

108 Ali Abdülhalim Mahmut, Menhecü't-Terbiye Inde'l-İhvani'l-Müslimin, Darü'l-Vefa, Mansura, 1991, s.522.

Kur'ân'daki kıssaların din öğretimine en önemli katkılarından birisi din dilinin gelişmesini sağlamasıdır. Dinin doğru anlaşılmasında din dilinin önemli bir rolü vardır. Çocuğun bir çok dinî kavramı anlaması güç olabilir. Allah, âhiret, günah, sevab, tevbe, sabır, mübarek, kutsal gibi soyut kavramları anlamazlar. 11-12 yaşına kadar çocuklar somut düşünürler. Bu dönemde soyut konuların somutlaştırılarak verilmesinde dinî hikâyelerinden istifade edilmelidir.

Okul öncesi dönemde dinin duygu yönü üzerinde ağırlıkla durmak gerekecektir. Çocuğun zihnine fazla yüklenmemelidir. Bu dönemde dinî bilgiler çocuğun duygularına hitap edecek şekilde verilmelidir. Böylece çocuğun düşüncesi gittikçe olgunlaşacaktır. Bu amaçla çocuklara basit dinî hikâyeler anlatılabilir. Hikâyeler çocuğun ufkunu geliştirecek, geniş düşünme imkânı sağlayacak şekilde düzenlenebilir.[109] Bütün bu yönleriyle hikâyeler, özellikle Kur'ân'daki kıssalar din öğretiminde önemli bir yere sahiptir.

Özellikle küçük yaşlardaki çocuklara, Allah'a iman konusu ile ilgili bol resimli hikâyeler verilmelidir. Eğer okuma bilmiyorsa, ona hikâyeyi büyükleri okumalıdır. Allah'a iman konusunda yazılmış ve yayınlanmış hikâyelerden yararlanılmalıdır.[110]

2. Allah'a İman Konusunda Örnek Hikâyeler

Konu: Allah'ın rahmeti ve merhameti

Bir gün Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) esir-

109 Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dînî Motifler, s.87.

110 Bu konuda; Muştu Yayınlarının, "Dinimi Seviyorum" setindeki hikayelerden yararlanılabilir. Ayrıca, yine Muştu Yayınlarının, Allah'ın Güzel İsimleri konusunda "Merhameti Sonsuz" ve "Kainatın Hakimi" adlı kitaplarındaki hikayeler değerlendirilebilir.

ler arasında bir kadın gördü. Bu kadın çocuğunu kaybetmişti. Esirler arasında onu arıyor, her gördüğü çocuğun peşinden koşuyor, onu bulabilmek için çırpınıyordu. En sonunda çocuğunu bulmuştu. Ona sarılmış ve sımsıkı bağrına basmıştı. Bu durum karşısında duygulanan Yüce Nebi, ashabına; "Bu kadın çocuğunu ateşe atar mı?" diye sordu. Ashabı; "Hayır, Ya Rasulallah" dediler. Bunun üzerine Allah Rasulü; "Bu kadın çocuğuna ne kadar merhametliyse, Allah kullarına karşı bu kadından daha merhametlidir" buyurdular.[111] Çocuk Allah'ın rahmeti gibi soyut bir kavramı ancak somut bir örnekle anlayabilir. Burada Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın rahmetini ve merhametini anlatırken, bir annenin çocuğuna şefkatini örnek gösteriyor. Çünkü insanlar arasında merhametin zirvesi bir annenin çocuğuna olan merhametidir. Bu şekilde soyut kavramlar somut benzetmelerle anlatılmalıdır.

Konu: Allah'ı niçin göremiyoruz?

Bu konuda Kur'ân-ı Kerim'den şu misal verilebilir; *"Musa tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de Rabbi onunla konuşunca: 'Rabbim, bana kendini göster, sana bakayım!' dedi. Allah şöyle buyurdu: 'Sen beni göremezsin, fakat dağa bak, eğer o yerinde durursa, sen de beni göreceksin!' Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın etti ve Musa da baygın düştü. Ayılınca: 'Sen yücesin, sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim!' dedi."* (A'raf, 7/143) Allah'ın dağa tecellî etmesiyle, bir yansımayla dağ paramparça oluyor ve Hz. Musa (aleyhisselam) bayılıyor. Sadece bir yansımayla eğer böyle oluyorsa, O'nu görmek hiç müm-

111 Buhari, Edep, 540.

kün değildir. Böyle bir misal konunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Bu kıssayla Allah'ın görülemeyeceği, bizim O'nu görmeye gücümüzün yetmeyeceği somut bir örnekle anlatılmış olacaktır.

Konu: Kâinattaki düzenin herşeyi yaratanın birliğini haykırması.

Bir zaman iki adam havuzda yıkandılar. Büyük bir tesir altında kendilerinden geçtiler ve gözlerini açtıklarında acayip bir âleme götürüldüklerini fark ettiler. Burası öyle bir memleketti ki, düzenli bir saray gibiydi. Hayretle etrafa baktılar ve anladılar ki burası hem büyük, hem de çok düzenli bir yerdi. İki arkadaş beraber bu ülkede gezmeye başladılar. Gördüler ki, buradaki mahlûklar bilmedikleri bir dille konuşuyorlar. Ama önemli işler yaptıkları ve görevli oldukları rahatlıkla anlaşılıyor.

O iki adamdan birisi dedi ki; "Böyle harika bir ülkeyi mutlaka idare eden, bu mahlûkları görevlendiren birisi var. Bu büyük sarayın bir ustası var. Biz çalışıp onu tanımalıyız. Belki bizi buraya getiren de odur. Yoksa burada bize kim yardım edecek? Buradaki mahlûkların dilinden anlamıyoruz, onlar bize yardım edemezler. Hem bu harika âlemi yapan, baştanbaşa süsleyen bir zatın, bunun karşılığında elbette bir isteği olacaktır.

Bunun üzerine diğer adam dedi ki; "Hayır ben böyle bir şeye inanmam. Bu kadar büyük bir âlemi tek başına bir kişi idare edemez."

Arkadaşı cevap verdi; "Bak biz O'nu araştırıp bulmalıyız. Bu şekilde ilgisiz kalmamızın bize hiçbir yararı yok. Eğer tanıyabilirsek O'ndan çok yararlanabiliriz."

Diğer serseri adam dedi ki; "Ben bunları düşünmekle rahatımı bozmak istemiyorum. Bak bu güzel âlemde yiyip içip eğlenelim. Bunları hiç düşünmeye gerek yok. Bunlar karışık işler, herhalde kendi kendine oluyordur, mutlaka birisinin olması gerekmez. Hem bana bunu nasıl ispat edeceksin?"

Akıllı olan arkadaş dedi ki; "Neden bu kadar inad ediyorsun? Bak bu inadın yüzünden büyük sıkıntılar çekersin. Şunu bil ki, bu âlemin bir tek ustası var, her şeyi idare eden O'dur. Bu âlemde rast gele hiçbir şey yoktur. Çünkü her şey mükemmel işliyor, hiçbir aksama olmuyor. Bu mahlûkların da görevlerini yerine getirmesinden anlaşılıyor ki, onları çalıştıran, onlara emir veren birisi var."[112]

Bu hikâye insanın boşuna yaratılmadığını, başıboş bırakılmadığını ve bir vazifesinin olduğunu anlatıyor. Her şeyi insan için yaratan ve insanın emrine veren Allah, onu bir gaye için dünyaya göndermiştir.

Konu: Allah inancı insanın fıtratında vardır.

Allah'ın sıfatlarını tanımalıyız.

En'am Suresi 76-79 ayetler arasında anlatılan Hz. İbrahim'in kıssası bu konuda örnek olarak verilebilir;

Hz. İbrahim (aleyhisselam) herkesin putlara ve gökyüzündeki cisimlere taptığı bir dönemde yaşıyordu. Henüz peygamber olmamıştı ve bir arayış içinde idi. Etrafında gördüğü ağaçları, taşları, hayvanları ve insanları böyle güzel var eden kimdi ve neredeydi? Her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten bir yaratıcı olmalıydı? O'nu bulmak, O'na sevgisini ve hayranlığını göstermek istiyordu.

[112] Bediüzzaman Said Nursî, Asa-yı Musa, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2000, s.225-226.

Hz. İbrahim (aleyhisselam) bir gün gece olunca, gökyüzüne baktı ve bir yıldız gördü. Bunun üzerine: "Benim Rabbim budur" dedi. Fakat gündüz olup her taraf aydınlanınca o yıldız kayboldu. Bunun üzerine Hz. İbrahim (aleyhisselam): "Ben batanları sevmem" dedi. Yine akşam ayı doğarken görünce: "İşte benim Rabbim bu olabilir" dedi. Ay da kaybolunca "Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapan topluluklardan olurdum" dedi. Hz. İbrahim (aleyhisselam) bu arayışında Yüce Yaratıcının kendisini yönlendirdiğini ve yardım ettiğini biliyordu. Sonra doğarken güneşi gördü. Heyecanla: "Budur benim Rabbim, bu daha büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben yüzümü tamamen gökleri ve yeri yaratana çevirdim ve artık ben O'na ortak koşanlardan değilim."

Hz. İbrahim (aleyhisselam) bu sözleriyle etrafındaki insanlara ve bizlere şu mesajı veriyordu: Kâinatta gördüğümüz hiçbir şey ilâh olamaz. Batıp yok olanlar ilâh olamaz. Her şeyi var eden Yaratıcı görülemez, O yücedir. Âlemler ve âlemin içindekiler hepsi yaratılmıştır. O ise yaratılmamış, bilakis her şeyi yaratmıştır. Gördüğümüz şeylerin hepsi yaratılmıştır. O halde yaratılmış olanlar ilah olamaz. Demek ki, gördüğümüz şeylerin hiç birisi ilah değildir. Batıp gidenler ilah olamaz ve ben batıp gidenleri sevmem. Ben bâkî olan, yok olup gitmeyen birini sevebilirim. Hakiki sevgiye layık olan O'dur.

Konu: Allah inancı insanın fıtratında vardır.

Çaresizlik anında insan Allah'a yönelir. Allah her zaman bizi görür ve dualarımıza cevap verir.

Hikâye: İsra Suresi 67. ayet, gemi örneği ve Saffat Suresi 139-146 ayetler arası anlatılan Hz. Yunus (aleyhisselam)'ın kıssası:

"Denizde size bir sıkıntı (boğulma korkusu) *dokunduğu zaman O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolur* (Artık o zaman, Allah'tan başka kimseden yardım istemezsiniz. Çünkü O'ndan başka sizi kurtaracak kimse yoktur). *Fakat O sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine Allah'tan yüz çevirirsiniz. Gerçekten insan nankördür."*(İsra, 17/67) İnsan Allah'a inanmasa bile, sıkıntı anında ve çaresiz kaldığı durumlarda, fıtratından gelen bir hisle Allah'a yönelir ve dua eder.

Hz. Yunus (aleyhisselam) yıllarca kavmine Allah'ı anlattı. Fakat kavmi O'nu dinlemedi. Bunun üzerine çaresizlik içinde yaşadığı beldeyi terk etti. Bir gemiye binip oradan uzaklaştı. Fakat geminin yükü ağır olduğu için denizin ortasında durup kalmıştı. Yapılacak tek şey, içlerinden birini denize atarak yükü hafifletmekti. Aralarında kur'a çektiler. Kur'a Hz. Yunus (aleyhisselam)'a çıktı. Bunun üzerine O'nu denize attılar. Bir süre sonra büyük bir balık gelip Hz. Yunus (aleyhisselam)'ı yuttu. Hz. Yunus (aleyhisselam) denizin derinliklerinde ve balığın karnında, gece karanlığıyla her tarafı sarmış, deniz korkunç dalgalarıyla uğuldamakta idi. O'nu kimsenin kurtarması mümkün değildi. O'nu kurtaracak kimse, hem balığı, hem denizi, hem geceyi kontrolü altına alabilecek birisi olabilirdi. O zat, bütün engelleri aşıp Hz. Yunus (aleyhisselam)'a ulaşabilecek bir güçte olmalıydı. Bu kim olabilirdi? Böyle birisi var mıydı? Dünyadaki bütün güçler toplansa böyle bir durumda yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. Fakat Hz. Yunus (aleyhisselam) böyle bir durumda

ne yapılması gerektiğini çok iyi biliyordu. O bütün güçleri yaratan, denizi, geceyi, balığı yaratan Yüce Yaratıcı'ya ellerini açtı, dua etti. Allah O'nun yakarışlarına cevap verdi. Balık Yunus (aleyhisselam)'ı sahile getirip bıraktı.

Her insan böyle çaresiz kalınca Allah'ı hatırlar ve O'na yönelir. O Allah'a dua eder ve Allah duaları kabul eder. Bütün sebeplerin sustuğu ve çarelerin tükendiği yerde Allah insanın imdadına yetişir. Hz. Yunus (aleyhisselam)'ın yaşadığı olay vasıtasıyla herkese anlatılmak istenen bir mesaj var. Hz. Yunus (aleyhisselam)'ın durumunda olan bir insanın kurtulması mümkün değildir. Fakat O'nun yaptığı duayı Allah işitmiş ve bütün çarelerin tükendiği bir zamanda çare olmuştu.

Konu: Allah'ın varlığının ispatı

İmam-ı Azam Ebu Hanife daha küçük bir çocukken, Onun yaşadığı Bağdat şehrine inançsız bir adam gelmişti. Adam kendine çok güveniyordu. "Kim bana Allah'ın varlığını ispat edebilir?" diye sordu. Oradakiler İmam-ı Azam'ı gösterdiler. İnançsız adam küçümseyen bakışlarıyla şöyle bir süzdü küçük bilgini ve dedi ki;

- Hadi bakalım ispatlasın da görelim.

Büyük bir meraklı kitlesi toplanmıştı etrafında. Bu sırada İmam-ı Azam;

- Benim kitaplarım evde kaldı. Gidip onları getireyim önce, diyerek ayrıldı.

İmam-ı Azam uzun bir süre gelmedi. Ama herkes bu işin içinde bir gariplik olduğunu da seziyordu. Çünkü İmam-ı Azam dosdoğru bir insandır. Yalan söylemez ve sözünde

durur. Gelmeyecekse mutlaka söyler, ya da haber gönderir, diye düşündüler.

Böylece bir hayli zaman geçtikten sonra çıkıp geldi küçük bilgin. İnançsız adam İmam-ı Azam'a sordu;

- Nerede kaldın? Yoksa Allah'ın varlığını ispatlayamam diye mi korktun?

İmam-ı Azam gayet rahat ve soğukkanlılıkla cevap verdi?

- Hayır, böyle bir korkum yok. Çünkü Allah'ın varlığını ispatlamak çok kolay bir konudur. Ancak benim gecikmemin bir sebebi var. Benim evim karşı kıyıda. Biliyorsunuz, Bağdat'ın ortasından kocaman bir ırmak akar. Karşıya geçtikten sonra büyük bir sel ve fırtına çıktı. Tekrar dönmek için ne bir sandal, ne bir köprü kaldı. İnançsız adam sordu;

- Peki, şimdi nasıl geçip geldin? İmam-ı Azam cevap verdi;

- İşte ben de onu anlatacağım. Geldim kıyıya, birde baktım ki, kocaman taşlar kıyıdan yuvarlanıp atladı ırmağın içine. Üst üste atlayan taşlardan köprü ayakları meydana geldi. Bu arada havada kendi kendine uçan uzun tahtalar bu ayakların üzerine örtüldü. Arkasından çiviler yine havada uçuşarak kurşun gibi saplanıp tahtaları ayaklara tutturdular. O sırada kıyıdaki toprak ayağımın altından kayarak bu tahtaların üstünü kapattı. Büyük ve rahat bir yol gibi, kocaman bir köprü meydana geldi. Ben de üzerinden yürüyüp geçtim ve geldim.

Herkes şaşkınlıkla bu sözleri dinlerken, inançsız adam dedi ki;

- Karşıma küçük bir bilgin diye akılsız bir çocuk mu çıkardınız? Bir yığın saçma ile uğraşacak vaktim yok benim. Bu çocuk koskoca bir köprünün kendi kendine oluştuğunu anlatıyor. Hiç yapan, çalışan olmadan köprü oluşur mu?

İmam-ı Azam, adama bakmış ve şöyle konuşmuş:

- Peki, bir köprü mü daha sanatlı ve büyüktür, yoksa dünya mı?

- Elbette dünya çok daha büyük ve sanatlıdır.

- Öyle ise dünyaya göre çok daha küçük ve sanatsız olan bir köprünün kendi kendine olamayacağını söylüyorsun da, bu muhteşem dünyanın nasıl kendi kendine oluştuğunu söyleyebiliyorsun? Köprüyü bir yapan vardır, ustasız olmaz, diyorsun. Peki, bu dünyayı yaratan, yapan birisi olması gerekmez mi?

İnançsız adamın bütün keyfi kaçmış bir anda. Kızarıp bozarmış, yutkunmuş bir süre. Gülmeye çalışmış ama bu gülüş çok acı bir gülüş olmuş. Çaresizlik içinde oradan uzaklaşmış.

C. Resimlerden, Şiirlerden ve Dualardan Yararlanılmalı

Çocukların özellikle okuma bilmedikleri dönemlerinde resimlerle eğitimin büyük önemi vardır. Bütün çocuklar resimlerden hoşlanır ve hayal âlemine açılırlar. Düşünce dünyaları genişler, sözlerle anlatılamayan bir takım şeyler resimle ifade edilebilir. Küçük çocuklara Allah'a inanmaya dair bilgiler verirken, bunları ifade edebilecek resimler göstermek çok etkili olacaktır. Özellikle kâinattaki düzene ve

işleyişe işaret ederken, anlattığımız varlıklara ve olaylara ait resimleri çocuğun gözü önüne sermeliyiz. Güzel bir tabiat manzarası veya görüntüsü, hayvanlar âlemini gösteren resim ve filimler çocuğun zihninde daha kalıcı olacak, konuyu anlamasını kolaylaştıracaktır.

Allah'ın kudretini ve harika sanatını anlatma amacıyla vereceğimiz örnekleri gösteren resimlerin yanında, bunların canlı ifadesi olan filmlerin gösterilmesi daha etkili olabilir. Mümkünse bu filmleri çocuklarla beraber seyretmek ve onun düşüncelerini paylaşmak yararlı olur. Hatta bazen filmde önemli bir konuya temas edilmişse, filmi durdurup konu genişçe izah edilebilir.

Çocuğa Allah'a iman konusunu anlatan bazı dua ve şiirleri ezberletmenin önemi büyüktür. Bu şiirler ve dualar çocuğun hem hoşuna gidecek, hem de bunları her okuyuşunda içindeki kavramları ve ifadeleri düşünecek, anlamaya çalışacaktır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de çocuklar yeni konuşmaya başlayınca, tevhidi ifade eden bazı ayetleri ezberletiyordu. O anda çocuk bunları anlamasa bile şuurunda yer edecek, düşünce dünyasında Allah'a inanmaya zemin hazırlayacaktır.

Çocukların ezberlediği kavramlar, dualar ve şiirler, çocuk anlamasa da, onun şuuraltında bir birikim oluşturacaktır. İleri yıllarda çocuk, dünyayı ve olayları bu birikimle anlamaya çalışacaktır. İmana ait hakikatler çocuğun zihninde ve kalbinde yer edince, günaha ve küfre ait meseleler ona zarar veremeyecektir. Çocuğun zihnini günahlar kirletmeden güzelliklerle doldurmak gerekir. Bu şiirler ve dualar çocuğun dinî kavramları anlamasında büyük ölçü-

de yardımcı olacaktır. Bu konuda bazı şiir örnekleri verebiliriz:

Ey Yüce Allah'ım,
Sevginle dolu kalbim.
Her şeyi sen yarattın.
Yoktan var ettin.
Yalnız sana inanırım.
Senden yardım isterim.
Her şeyi görürsün.
Korursun ve bağışlarsın.
Verdiğin nimetler için,
Sana hamdolsun.

Allah'a olan sevgiyi ve bağlılığı anlatan başka bir şiir:

Gönül seni bulmuş ise,
Başkasını anar mı hiç!
Ateşine yanmış ise,
Başka nara yanar mı hiç!

***

Sen'i bulan bulmuştur,
Akıp akıp durulmuştur,
Ârif Sen'inle doymuştur,
Başkasıyla kanar mı hiç!

***

Var eden Sen'sin cihanı,
Varlığın canların canı,
Bulanlar Sen'de ummanı,
Başka göle dalar mı hiç![113]

(**Nar:** ateş. **Umman:** derya.)

---

[113] M. Fethullah Gülen, Kırık Mızrap, Nil Yayınları, İzmir, 1991, s.111.

Allah'a karşı bir yakarış ve O'nu zikretmenin güzel bir örneği:

Benim Rabb'im benim Rabb'im
Sen'den başka yoktur Rabb'im
Dostluğunda vefa gördüm
Sen'in vefan çoktur Rabb'im
***
Kapında bendeler Sen'in,
Muradı Sen'sin cümlenin,
Aradan kaldır hicabı,
Görsünler cemalin Rabb'im.
***
Ruhlara ışıktır adın,
Meclislere huzur yâdın,
Ariflerin son durağı
Dertlilere derman Rabb'im!
***
Cürmüm pek çok yok taatim,
Belki yaklaştı saatim,
Etmezsen inayet eğer
Kimden ola ferman Rabb'im![114]

(**Bende:** kul. **Hicab:** perde. **Yad:** anma, hatırlama. **Cürm:** günah. **Taat:** itaat, ibadet. **İnayet:** yardım. **Ferman:** emir, hüküm.)

D. Sevgi ve Korku Dengesi Sağlanmalı

Allah'a inanmada korku ve ümit bir arada bulunmalıdır. İnananlar korku ve ümit arası denge içinde olmalıdır. Kur'ân-ı Kerim, hem Allah'ın rahmetini ümit etmeyi, hem

[114] Gülen, Kırık Mızrap, s.122.

de azabından korkmayı emreder. Bir tarafın ağır basması dengesizliktir. Çok fazla ümit gevşekliğe götürebileceği gibi, çok fazla korku da ümitsizlik içinde her şeyden uzaklaşmaya sebep olabilir.

Küçük yaşlarda çocuğun korkularının çok fazla olduğu dönemlerde, Allah korkusundan daha çok Allah sevgisi verilmelidir. Allah sevdirerek öğretilmelidir. Allah'ın sıfatlarından koruyan, görüp gözeten, dua edince duaya icabet eden, ihtiyaçlarımızı karşılayan, bize nimetler veren, hastalanınca şifa veren gibi, çocuğun sevgisini kazanmaya sebep olacak konulara öncelik verilmelidir. Çocuk 7-8 yaşlarına gelinceye kadar Allah sevgisi önde olmalıdır. Bu çağlara geldiğinde gerektikçe Allah korkusu üzerinde durulabilir. Fakat bu konuda ölçülü olmalı, çocuğun üzerinde korkunun olumsuz bir etki bırakmasına meydan vermemelidir. Bu arada çocuk mutlaka çevresinden duyduğu, Allah korkusuna götüren, Allah'ın azabını ifade eden sorularla karşımıza çıkacaktır. Bu konularda da çocukları çok fazla korkutmayacak miktarda bazı bilgiler verilebilir.

Çocuklara bir takım alışkanlıklar kazandırma amacıyla Allah korkusunun aşırı derecede kullanılması, onun duygu gelişimini olumsuz etkileyebilir. Allah korkusu, Allah sevgisi olmadan tek taraflı verilmemelidir. Çocukların korkuları, korktukları şeylerden uzaklaşma şeklinde sonuç verebilir. Korktukları şeyden kurtulmayı ve rahata ermeyi isteyebilirler. Bu konuda güzel bir örnek olması için bir çocuğun hatırasını nakledebiliriz:

"Bir gün arkadaşlarla oturuyorduk. Hırsızlardan, dilencilerden bahsederken, ben söze karıştım; 'Allah hırsızları

cehenneme atacak!' dedim. Sonra konu değişti. Namazdan konuşmaya başladık. Bir arkadaşım dedi ki; 'Eğer namaz kılmazsak Allah bizi cehenneme atacak, orada sıcak sularda kaynatacak, en sevmediğimiz hayvanlar bizi yiyecek!' Ben o kadar etkilenmiştim ki, o gece korkumdan yatağımda yatamadım. Annemle birlikte yatmakta ısrar ettim. Yatakta anneme öyle sıkı sarılıyordum ki, ölürsem annemle birlikte gömülürüm, yalnız kalmam diye düşünüyordum. Sonra annem dayanamayıp sordu. Ben ağlayarak olanları anlattım. Annem; 'Allah herkesi sever yavrum, kimseyi cehenneme atmak istemez. Hem sen daha küçüksün, senin günahın olmaz!' diye beni yatıştırdı."[115]

Küçük yaşlarda Allah korkusunun ağırlıklı olarak verilmesi, sevgiden daha çok korkudan bahsedilmesi, çocuk üzerinde olumsuz tesirler meydana getirebilir. Bazı anne ve babalar özellikle çocukları korkutup onları kontrol altına almak için Allah'ın azabından, cehennemden bahsederler. "Şunu yaparsan Allah seni yakar, cehennemine atar, taş eder" gibi sözler kullanabilirler. Bunlar çocukta Allah'a ve dine karşı bir uzaklaşma ve soğukluk meydana getirebilir. Bu konuda şu örneği verebiliriz:

Bir anne çocuklarını sürekli şöyle korkutuyordu; "bakın gök gürlüyor, eğer yaramazlık yaparsanız, Allah sizi gazabına uğratır. Dikkat edin! Allah yaramazlık yapanları hiç affetmez. Eğer uslu durmazsanız, sizi cehennemde yakar. Cehennemin ne kadar sıcak ve korkunç olduğunu biliyor musunuz? Allah, orada yaramazlık yapan çocukları kebap gibi pişirir." Çocuk Allah'ı hep azab eden bir varlık olarak

[115] Bilgin-Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, s.78-79.

düşünmeye başlamıştı. Allah'ın merhametinin ne kadar çok olduğundan bahsedilmiyordu. Bu çocuk şimşek çaktığında pencereden dışarı bakamıyor, bir köşede büzülüyordu. Gök gürlemelerini duyduğunda Allah'ın kendisine azab edeceğini zannediyordu.[116]

Bir baba çocuğuna Allah'ı anlatırken, çocuk hiç beklemediği bir şekilde şöyle der: "Ben peygamberi Allah'tan daha çok seviyorum." Babası şaşkınlıkla sebebini sorar. Çocuk şöyle cevap verir: "Geçenlerde annem bana; 'Allah yalan söyleyeni cehennemde yakar' dedi. Allah'ın cehennemi varmış, peygamberin yok. Onun için ben peygamberi daha çok seviyorum." Allah hakkında henüz hiç bilgileri olmayan çocuklara, Allah'ı ceza veren, korkutan, cehenneme atan sıfatlarıyla tanıtmak yanlış tesir yapmaktadır.[117]

Allah korkusu da mutlaka çocuklara verilmesi gereken bir duygudur ve her zaman olumsuz etki yapmaz. Fakat bu, uygun yaşa geldiklerinde ve sevgi ile beraber, dengeli bir şekilde verilmelidir. Ayrıca sürekli korkutarak ve tehditlerle çocuklar terbiye edilirse, ilerde bu konuları umursamadığı ve kulak asmadığı görülebilir. Bu tür konuları ciddiye almamaya başlar ve hassasiyetini kaybedebilir.

E. Allah'a İmanın Bilmeye Bağlı Olduğu Kabul Edilmeli

Allah'ı hakkıyla tanıyıp, O'ndan korkma ve saygılı olma, O'nu bilmeye bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim'de; *"Allah'tan ancak âlim kulları korkar"*(Fatır, 35/28) buyrulmaktadır. Burada

[116] C. G. Salzmann, Nerede Hata Yaptık?, Uysal Kitabevi, Konya, 1998, s.86.
[117] Halis Ayhan, Din Eğitimi ve Öğretimi, D.İ.B.Yayınları, Ankara, 1985, s.108,111.

Allah'a karşı hürmet hissinin, bilip tanımaya bağlı olduğu bildirilmektedir. İnsan kâinatı inceleyip, varlıktaki işleyişin ne kadar harika olduğunu görünce imanı artmaktadır. Bu açıdan imanda derinleşmenin Allah'ı bilip tanımaya bağlı olduğu söylenebilir.

İnsan, bilmesi ölçüsünde Allah'a karşı saygılı olacaktır. İnanan bir insanın Allah'ın emirlerini yerine getirmesi ve iyi bir Müslüman olması, Allah'ı bilmesine bağlıdır. Allah'a imanın şuuruna varabilmek ve imanın insana neler yüklediğini kavrayabilmek için de bilmeye ihtiyaç vardır. İnanmayan bir insanın ise, küfrün karanlığından çıkabilmesi için Allah'ı bilmeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla inansın ya da inanmasın her insan için bilgi önemlidir.

F. Allah İnancını Güçlendirmek İçin Dua ve İbadete Alıştırmalı

Allah'ı bilme bir yanıyla ibadete bağlı bir seviye işidir. Allah'ın gerektiği şekilde bilinmesi, ancak ibadetle olabilir. İbadet ve dua inancı besler ve güçlendirir. Allah'la irtibatın devam edebilmesi ve O'ndan gelecek olan bütün tecellîleri alabilmek için ibadette de süreklilik olmalıdır.[118] Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyruluyor: *"Güzel sözler (kelime-i tevhid) O'na yükselir. Sâlih amel onu yükseltir."* (Fatır, 35/10) İmanı yükselten, Allah katında kıymetli kılan sâlih ameldir, yani ibadettir.

Kur'ân-ı Kerim'de bir çok yerde imandan bahsedilirken, hemen ardından sâlih amelden bahsedilir. Asr Suresi buna en güzel örnektir: *"Yemin ederim zamana. İnsanlar*

[118] M. Fethullah Gülen, Fasıldan Fasıla-1, Nil Yayınları, İzmir, 1995, s.30.

hüsrandadır. Ancak İman edip, sâlih amel yapanlar müstesna."(Asr, 103/1-3) Kur'ân-ı Kerim'de bir çok yerde iman ve amel bir bütünlük içinde ele alınır. Tabii ki amelden kasıt öncelikle ibadet olmaktadır. Amel olmadan, ibadet olmadan imandan bahsetmek zordur. İmanı destekleyen ve güçlendiren ibadet ve ameldir. Bir taraftan çocuklara Allah'ı anlatırken, bir taraftan da ibadete alıştırmalı, bilginin yanında duygunun da gelişmesi sağlanmalıdır.

İbadet ve dua esnasında çocuklar, Allah'ın her zaman bizimle beraber olduğunu, bizi gördüğünü ve bizim dualarımıza cevap verdiğini bizzat hissedeceklerdir. Allah'a yönelmenin, O'nunla irtibatın hazzını yaşayacaklardır. Böylelikle içlerindeki iman duygusu gelişecek ve imandaki huzuru hissedeceklerdir.

G. Çocuğun İlgisini ve Merakını Uyandırmalı

Çocuk fıtraten Allah'a inanmaya hazırdır. Yaratılışı ve Allah'ın sıfatlarını merak eder. Bazen de bu merak değişik sebeplerden dolayı sönebilir veya fark edilmeyebilir. Bu konuda yapılabilecek en önemli husus, anne babanın yeri geldikçe Allah'tan bahsetmesidir. Bir ailede Allah'tan hiç bahsedilmiyorsa çocuk ilgisizmiş gibi zannedilebilir. Anne ve baba yeri geldikçe Allah'tan bahsetmeli, onun sıfatlarını anlatmalı, çocuğun ilgisini ve merakını canlı tutmalıdır. Bazen çocuğun ilgisini çekebilmek için sorular sormalıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de sorularla dikkatler kâinata ve yaratılışa çekiliyor; *"Onlara: İçindeki her şeyi ile birlikte yeryüzü kimindir, biliyorsanız söyleyin? diye sor, hemen: Allah'ındır, diyecekler. Yedi gök ile yüce arşın İlâhı kimdir? diye*

sor, Allah'tır, diyecekler. O halde: Her şeyin mukadderatı kimin elindedir, yardım eden, kendisine yardım olunmayan kimdir, biliyor musunuz? diye sor, hemen: Allah'tır, diyecekler." (Mü'minûn, 23/84-90) Bu tür sorular sorup, cevabını çocuğun vermesini beklemek etkili olur. Böylece çocukların hem ilgisi çekilmiş olacak, hem de çocukların bazı hakikatleri kendilerinin bulması sağlanmış olacaktır.

H. Çocuğun Seviyesine Göre Yöntem Seçmeli

Allah'a imana ait konular anlatılırken, çocuğun zihin, duygu ve beden gelişimini dikkate alarak uygun yöntemler seçilmelidir. Allah inancının öğretiminde yöntem seçimi, çocuğun gelişimi, içinde bulunduğumuz çevre ve şartlar, konunun durumu gibi faktörler doğrultusunda yapılmalıdır. Bu konuda yöntem seçimini öğretici durumundaki insan belirlemelidir.

Allah inancının öğretiminde çocuğun rahat anlamasını sağlayacak bir yöntem seçmelidir. Bu yöntemler soru-cevap olabilir, örnek olaylar, yani hikâyelerin kullanılması olabilir, gezi-gözlem olabilir veya düz anlatım olabilir. Mesela soyut kavramları anlayamadığı dönemlerde somut örnekler ve hikâyeleri kullanmak etkili olabilir. Duruma göre bazen çocuğa gezi ve gözlem yoluyla ve tabiatın içinden örnekler vermek suretiyle konular anlatılabilir. Çocuğun birikiminden faydalanıp bazı hakikatleri kendisine tekrar ettirmeyi istersek, soru-cevap yöntemini tercih edebiliriz.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhatabın seviyesine ve içinde bulunduğu duruma göre farklı davranır, farklı şeyler isterdi. Bir hadis-i şerifte bu konuda şöy-

le buyruluyor: *"Resulullah arkadaşlarına emrettiği zaman, yapabilecekleri şeyi emrederdi."*[119] Başka bir hadiste de; *"Herkese akıl derecesine göre davranın"*[120] buyruluyor. Çocuklara hitap ederken onların akıl dereceleri göz önünde bulundurulmalı, yapabilecekleri şeyler istenmelidir.

Çocuğun seviyesine uygun olarak Allah inancının öğretiminde dikkat edilmesi gereken en önemli husus kullandığımız dil olmalıdır. Allah'ı anlatırken, anlaşılabilir ifadeler ve cümleler kurmalıdır. Çocuğun bildiği, anlayabileceği örnekler vermeli, çocukta ilgi uyandıracak şeylerden bahsetmelidir. Akılda kalabilecek kısa ve net ifadeler kullanmalıdır. Allah'ın varlığını ve nimetlerini anlatmak amacıyla şu ifadeler kullanılabilir:

"O'nun rahmeti olmasa gökten bir damla yağmur düşmez.

O merhamet etmezse, yerde bir ot bitmez.

O istemezse, biz konuşamayız.

O gördürmezse, biz göremeyiz.

O duyurmazsa, biz duyamayız.

O çalıştırmazsa, ağzımız ıslanmaz.

Midemiz çalışmaz, böbrekler iş görmez.

Evet bütün bunların sahibi O'dur evladım.

Biz yapmadık bunları, her şey O'ndandır ve O'nun gözetimindedir.

Öyleyse evladım, bu nimetleri bize veren,

[119] Buharî, İman, 20.
[120] Ebu Davud, Edeb, 22.

Bunları böyle hazırlayan Allah'a karşı içimiz sevgiyle dolup taşarsa,

O da bu nimetleri artıracaktır.

Ama eğer nankörlük edersek,

O da nimetlerini ya kesecek,

Ya da onlardan istifade etme imkânını elimizden alacaktır."[121]

Çocuğa Allah'ı anlatırken anlayabileceği, etrafından örnekler vermeli; bir köy muhtarsız olmaz, bir iğne ustasız olmaz, bir harf kâtipsiz olmaz. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur? Bu kadar büyük ve muazzam kâinatın idaresi başıboş olur; nasıl karışmadan kendi kendine yürüyebilir? Böyle bir üslupla, etrafından örnekler vererek konular anlatılmalıdır.

I. Davranışların Diliyle Anlatmalı

Anne ve baba çocuklarının huzurunda ibadet ederken, Allah'tan bahsederken çok saygılı olmalı, O'ndan korktuklarını ve aynı zamanda O'nu her şeyden çok sevdiklerini bütün hal ve hareketleriyle, sözleriyle göstermelidirler. Lisan-ı hal ile çocuklarımıza vereceğimiz eğitim, Allah hakkında anlatacağımız bir çok bilgiden daha etkili olacaktır. Çocuk hakikî manada Allah'a karşı saygıyı ve sevgiyi, görerek ve hissederek öğrenmelidir. Bu da ancak anne ve babadan, diğer büyüklerden öğrenilebilir, yoksa kitapların satırları arasından öğreneceği bilgilerle Allah'a karşı saygı ve sevginin derinliğini kavraması zor olabilir.

[121] Gülen, Çekirdekten Çınara, s.88.

Anne ve baba namaz kılarken, Kur'ân-ı Kerim okurken veya Allah'a yöneldiği herhangi bir zaman diliminde, O'na karşı saygı ve ürperti içinde olmalıdır. Bu manzara, dikkatle anne ve babasını seyreden çocuğun şuuraltında büyük izler bırakacaktır. "Çocuk; 'niçin o inkisar, neden o ağlama, neden o kalp burkuntusu?' diye düşünecektir. Bunları sesli düşünecek olursa, siz de ona; Allah'ın huzuruna çıkıp da nimetlerinden mahrum kalma ve azabına uğrama endişesi taşıdığınızı söyleyebilirsiniz. Hem sevgi ve ümit dolu bakışlarınızla, hem de endişeli halinizle Allah'a karşı saygınızı onun ruhuna duyuracak ve hep onun gözetiminde olduğunuzu vurgulayacaksınız."[122]

J. Tabiat ve Varlıklar Üzerinde Düşünmesi Sağlanmalı

Allah'ı anlatmak için tabiattan ve etrafta gördüğümüz olaylardan yararlanmalıyız. Çocuğun önüne serdiğimiz tabiat onun çok ilgisini çekecektir. Öğrenme merakı içindeki çocuk tabiatın sırlarını, tabiattaki işleyişi çözmeye çalışacaktır. Bazı şeyleri çözdükçe ve bir takım sırlara ulaştıkça ilgisi ve merakı daha çok artacak, bu muhteşem işleyişin ve harika sanatın bir rastlantı olamayacağını daha iyi anlayacaktır.

Çocuğun tabiat ve varlıklar üzerinde tefekkür etmesi, yani derin düşünmesi sağlanmalıdır. Her zaman Allah'ın yarattığı varlıklar ve nimetler üzerinde dikkatle düşünmelidir. Bu düşünme, hareketli ve hareketsiz, her varlığın yalnız Allah'ın lütuf ve inayetiyle nasıl meydana geldiğini anlamaya çalışmaktır. Aynı zamanda, Allah'ın takdir ve iradesi

---

122 Gülen, Çekirdekten Çınara, s.89.

gereğince, her varlığın kendisine göre bir gelişme yolu takip ettiğini anlama ve sezmeye yönelmiş bir düşüncedir.[123]

Allah inancını yerleştirme amacıyla, çocukların çevresindeki varlıklara ve tabiat güzelliklerine karşı ilgilerini canlı tutmak gerekir. Bunun için, çevreden aldıkları izlenimleri, gözlemleri, duyguları, tasarımları ifade etmelerine imkân sağlamalıdır. Çocuklara, küçük yaşlarda, yaşanılan dünyayı gerektiği kadar doğru, açık bir şekilde tanımaları sağlanmalıdır. Onlar iyi görebilmeyi, olaylar arasında bağ kurmayı öğrenmelidirler.[124] Böylelikle Allah düşüncesine hazırlanmış olacaklardır.

Çocuk Allah'ı kendi aklıyla bulabilir. Bunun için o etrafına bakarak, etrafındaki tabiat üzerinde düşünür. Kendisini çevreleyen bireylere, canlılara, tabiata, tabiat olaylarına bakar, onların nasıl var olup cereyan ettiğini düşünür. Tabiat düzeninin işleyişini, varlıkların nasıl değiştiklerini ve geliştiklerini, her şeyin insanın yararına işlediğini görür ve düşünür. O bunlara bakarken, onlar arasındaki ilişkileri, sebepleri sorup araştırır ve bir Yaratıcının var olması gerektiği sonucuna ulaşır. Çocuk, önce kendinden ve görülen dünyadan başlayarak duyduğu, tasavvur ettiği, düşündüğü veya sezdiği bütün eşya ile her şeyi kaplayan bir kâinat anlayışına ve buradan da Yaratıcısına yönelir.[125]

Allah'ın yarattıklarını incelemeden, O'nun yaratıcı sıfatını anlatmak zordur. Allah'ın varlığının kolay kavranabilir hale gelmesi için, mümkün olduğu kadar hayattan alınmış

123 Comenius, Büyük Didaktika, s.212.

124 Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, s.77.

125 Yavuz, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.128-129.

örnekler ve konularla çocuğa yaklaşabilmeliyiz. Çocuğa kendi varlığı ve kâinat üzerinde düşündürerek, ona soru sormasını, inceleme ve araştırma yaparak sonuçları değerlendirmesini öğretmek gerekir. Böylece tasavvurlarının güçlenmesine yardım etmiş oluruz. Çocuğun etrafındaki varlıklardaki renk, güzellik, şekil ve düzenden haberdar olması, bunları fark edebilmesi sağlanmalıdır. Böyle bir yaklaşım, Allah'ı tanıma, bilme, O'na inanma yolunda güçlü bir adımdır.[126]

Tabiattan ve hayatın içinden misaller verirken, vurgulanması gereken temel noktalardan birisi, kâinatta değişmeyen bir sistem olduğu ve bu sistemin ince hesaplar üzerine kurulmuş olduğudur. Bu hesabı yapan, bu sistemi bir plana göre yaratan birisi vardır. Kâinattaki bu sistem ve ince hesabı anlatan örnekler verilebilir.[127] İkincisi ise, kâinatta aklı olmayan, şuursuz hayvanların ve bitkilerin, bir program üzerine hareket etmeleri, bu muazzam işleyişe hizmet etmeleri ve adeta akıllıymış gibi harika bir tavır sergilemeleridir.[128]

İnsan belirli bir seviyeden sonra kâinattaki geniş tasarrufa baktıkça, Allah'a doğru bir yakınlık kazanır. Kazanılan bu yakınlık onun içindeki buzları çözer. Artık o, daha önceden anladığı şeylerden çok başka şeyler hissetmeye başlar. Mesela bir çiçeğe baktığı zaman, kalbinde 'o çiçeği o halde tanzim eden Allah'tır' hissi belirir.[129]

Kur'ân-ı Kerim birçok ayette insanların etrafına daha dikkatli bakmasını ister ve Allah'ın varlığını ve kudretini

126 Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, s.109.
127 Bu konuda örnekler için bkz; II. Bölüm, "Allah'ın Varlığının İspatı" başlığı.
128 Bu konuda örnekler için bkz; II. Bölüm, "Allah'ın Varlığının İspatı" başlığı.
129 Gülen, Fatiha Üzerine Mülahazalar, s.105-106..

anlamaları için tabiattan örnekler verir. Her zaman gördüğümüz ve sürekli bakmaktan dolayı bizde alışkanlık meydana getirmiş bir çok şey vardır ki, dikkatle baktığımızda onlardaki harika yaratılışı kavrayabiliriz. Kur'ân-ı Kerim bizi düşünmeye ve aklımızı kullanmaya çağırıyor. Etrafımızdaki dünyaya sadece bakmamızı değil, varlıktaki güzelliği görmemizi ve derinliğine anlamamızı istiyor. Bu konuda şu ayetleri örnek olarak verebiliriz:

"Allah odur ki, gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti." (Rad, 13/2)

"Onlar bakıp düşünmezler mi, deve nasıl yaratılmış?

Gök nasıl kurulup uçsuz bucaksız yükseltilmiş?

Dağlar nasıl yeri tutup, dengeleyen direkler halinde dikilmiş?

Yeryüzü nasıl yayılıp hayata elverişli kılınmış?" (Gaşiye, 88/17-20).

"Gökten su indiren O'dur. Sonra Biz onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. O bitkiden bir filiz, ondan da büyüyüp birbirinin üstüne binmiş taneler, başaklar çıkarırız. Hurma tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzüm, zeytin ve nar bahçeleri yetiştiririz.

Bunlardan kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine, bir ilk meyve verdiğinde, bir de tam olgunlaştıkları zaman bakın! Elbette bütün bunlarda iman edecekler için alınacak birçok dersler vardır." (En'am, 6/99).

"Baksana, Allah bulutları sevk ediyor, sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor.

İşte görüyorsun ki bunların arasından yağmur çıkıyor."(Nur, 24/43).

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda, yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgârların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda, Elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır."(Bakara, 2/164).

"Görmez misiniz ki Allah yedi kat göğü tam birbiri ile uyum içinde yarattı?

Gökte ayı bir nur, güneşi ise lâmba yaptı.

Allah sizi yerden nebat bitirircesine bitirip yetiştirdi."(Nuh, 71/15-17).

K. Allah'a İman Konusunun Öğretiminde Devamlılık Esas Olmalı

Çocuğun her döneminde bir takım ihtiyaçları ve arayışları olmaktadır. Hiç birisi hafife alınmadan tatmin edilmelidir. Bu demektir ki, 2-3 yaşlarından itibaren Allah'a iman öğretimi diğer dinî esaslarla beraber, bir bütünlük içinde devamlı verilmelidir. Bu konuda çok şey verdiğimizi ve çocuğun yeterli seviyeye geldiğini düşünmek doğru değildir. Çocuğun Allah'a karşı sevgisi ve saygısı sürekli canlı tutulmalıdır. Böylelikle çocuğun dini öğrenmeye ve ibadete karşı ilgili ve iştiyaklı olması sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda çocuk Allah'ın sürekli bizi görüp gözettiği düşüncesinin idrakiyle bütün hal ve hareketlerini kontrol altında tutmaya çalışacaktır.

İbadetlerde de devamlılık esastır. Bunun amacı, Allah'la irtibatın devamlı olmasını sağlamak ve arada boşluğa meydan vermemektir. Beş vakit namazla günde beş defa Allah'a yöneliriz. Bu sayede Allah'la irtibatın devamlılığı sağlanır. Dua etmek için de çeşitli vesileler vardır. Her vesilede insan Allah'a dua ederek, sürekli Allah'ı hatırlar. Çocuğa küçük yaşlardan itibaren, uygun zaman ve zeminlerde sürekli Allah'ı anlatmalı ve bu konulara karşı ilgisini canlı tutmalıdır.

L. Belirli Bır Sisteme Göre Konular Anlatılmalı

Kur'ân'ı Kerim'in de takip ettiği ve tedricîlik adı verilen prensip eğitimde önemli bir yere sahiptir. Tedricîlik, bir işi sırasıyla, kademe kademe yapmak ve belirli bir sisteme göre derecelendirmek anlamına gelir. Öğretimde tedricîlik, anlatılması gereken konuların uygun bir sıra takip edilerek, yeri ve zamanı geldikçe, kısım kısım anlatılması demektir. Allah'a iman konusunun anlatılmasında da tedricîlik esasına dikkat etmek gerekir. Bu da çocuğun yaşına ve durumuna göre, aynı zamanda kapasitesine uygun olarak, Allah'a iman konusunda gerekli bilgileri belirli bir sıraya göre anlatmak demektir.

Allah inancı konusunda verilecek bilgilerin sıralamasında dikkat edilmesi gereken konulardan birisi, çocuğun konuya ihtiyacıdır. Çocuğun ihtiyaç duyduğu, sorduğu ve merak ettiği konulara öncelik verilmelidir. Çocuğun kapasitenin üzerinde ve ihtiyaç duymadığı bilgiler verilmemelidir. Verilen bilgilerin hazmedilmesi beklenmelidir. Bir konu hazmedilmeden diğer konuya geçilmemelidir.

Allah'a iman konusunda, önce kısa ve özlü bilgiler, kalıp ifadeler verilmeli, bunlar üzerinde düşünmesi için zaman tanınmalı, uygun döneme gelince de bu konular daha geniş izah edilmelidir. Önce Allah'ın sıfatlarından çocuğun ilgisini çeken, çocuğun duygularına hitap edenler verilmeli, daha sonra bunların ne anlama geldikleri üzerinde genişçe durulmalıdır.

Çocuğun çevresini tanımaya başladığı dönemlerde, önce etrafındakilere ve tabiata bakması, baktığı şeyler üzerinde düşünmesi sağlanmalıdır. Kâinattaki işleyişe, düzene ve yaratılıştaki harikalığa dikkatlerini yöneltmelidir. Akabinde de bunların tesadüfen veya kendiliğinden olmasının ne kadar zor olduğu söylenmeli, bütün bunları yaratan birinin olması gerektiği anlatılmalıdır. Daha sonra her şeyi yaratan, bizleri yaratan bir Allah düşüncesine geçiş yapmalı ve bu düşünceden hareketle, yaratılışın gayesinin ne olduğu, insanların niçin yaratıldığı sorulmalıdır. Allah'ın yaratmasındaki gayenin kulluk olduğu, bize verilen nimetlerin bir şükrünün olması gerektiği anlatılmalıdır. Bütün bu güzellikler ve lütuflar karşısında insana düşen bazı görevler olduğu ifade edilmelidir. Bu basamakları bir hamlede geçmek doğru olmaz. Bu bilgiler zamanla, sindirerek, uzun süre üzerinde düşünmesi sağlanarak verilmelidir. Çocuğu hazır hissettiğimiz zaman bir üst basamağa geçmeliyiz.

M. Yer ve Zaman Faktörlerinden Faydalanılmalı

Çocuğa Allah'ı anlatmak için önemli gün ve geceleri bir fırsat bilmelidir. Kandil gecelerinde, bayramlarda, bayram ve Cuma namazına giderken çocuk bu törenlerin anlamını

soracaktır. Çocuğun ilgili olduğu bu zaman dilimlerinde o günün ve zamanın öneminden bahsederken Allah inancı temelinden hareket edilebilir. Çocuğun soru sorması ve ilgi göstermesi öğretim açısından daha etkili olacaktır. Çocuk ilgi duyduğu şeyleri daha iyi öğrenecektir.

Allah'a imanın öğretiminde, çocuğun ilgili ve meraklı olduğu zamanlar seçilmeli, ruhen almaya müsait olmasına dikkat edilmelidir. Çocuğun uygun olmadığı bir zamanda anlatılan şeyler çocukta bıkkınlık ve usanç meydana getirebilir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhatapların durumlarını dikkate alarak, usanç ve bıkkınlık vermesin diye ashabına vaaz ve irşatlarında onların istekli ve bildirilenleri kabule hazır anlarını seçerdi.[130] Başka bir yerde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle rivayet ediyor; "Resulullah, bize bıkkınlık vermesinden endişe ederek mev'ize için günleri kollardı."[131] Özellikle Allah'a imana ait konuların anlatılmasında bıkkınlık ve usanç vermemeye dikkat etmelidir. Bu konuda çocukta menfi bir duygu meydana gelirse, ileride telafisi zor olabilir. Çocuk böyle konulara karşı kendini kapatabilir.

Bazen bir cenaze merasimi veya bir ölüm hadisesi karşısında çocuk üzülecek ve teselli arayacaktır. Bu fırsat değerlendirilmeli ve Allah anlatılmalıdır. Böyle durumlarda çocuk Allah'a daha çok yakınlaşacak, Allah'a inanmanın kendisini rahatlattığını hissedecektir. Ölümün yokluk olmadığını, asıl hayatın âhiret hayatı olduğunu, herkes için Allah'ın bir ömür tayin ettiğini uygun bir şekilde anlatmalıyız.

130 Buharî, İlim, 12.
131 Buharî, İlim, 12.

Ayrıca sevdiklerimizle cennette beraber olacağımızı ve orada ebedî kalacağımızı söyleyebiliriz. Böylece hem çocuk tesellî olacak, hem de Allah'a olan inancı artacaktır.

Zaman faktörü yanında yer faktörü de iyi değerlendirilmelidir. Çocuk bazen bir camiye veya bir türbeye götürülebilir. Çocuk gördüğü bu özel mekânla ilgili sorular soracaktır. Bu mekânlardan hareketle ibadetin anlamı ve Allah'a ibadet etmenin öneminden bahsedilebilir. Sonuçta Allah'a inanmak konusu işlenmiş olacaktır. Allah'a imanın anlatılabileceği mekânlar bazen de tabiatın içinden, çocuğun alışık olmadığı harika manzaralar olabilir. Bu tür mekânlarda da Allah'ın gücü ve kudreti, Allah'ın sanatının ne kadar eşsiz olduğu anlatılabilir. Bazen de çocuğun sürekli etrafında gördüğü sıradan hadiselere dikkat çekilerek, bunların basit olaylar olmadığı ve Allah'ın kudretinin yüceliği anlatılabilir. Böylelikle hem çocuğun hayret ve ilgisi değerlendirilmiş olacak, hem de inanmaya ait konuların anlatımında kabule hazır olduğu bir vakit seçilmiş olacaktır.